

در سوک امام قدس سره

خرداد - تیر - مرداد ۱۳۶۸

صایب: ۲ - ۷۳

وایلیق

بازده ساله

مجله فرهنگی فارسی و ترکی

سال یازدهم

اون بیر یاشیندا

تور کجه و فارسجا فر هنگی مجموعه

۱۱ - اینجی ایل

شماره امتیاز ۸۵۳۸

قیمت ۴۵۰ ریال

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ایچینده کیار

(فهرست)

- ۱ - از امام خمینی (غزل) ۳
- ۲ - ترجمه غزل امام خمینی : حمید نطقی (آیان). ۴
- ۳ - امامین یاسیندا : ۴
اوردهك دامجیسی : ح . ف . آنار . رهبر ماتمینده : اقبال منصوریان .
آتامیز هار اگنتدی : حسن محمودی (اهر)، روح خدا : صادق حیدراو (نقده)
- ۷ حضرت امام خمینی نین ارتحالیندا : تیمور داداشی (طهوری)
- ۸ استقبال از غزل حضرت امام : گرفتار شدم . رضا پاشازاده (مراغه)
- ۹ اطاعت از خامنه‌ای اطاعت از امام است : علیپور (کبیر) . تبریز
- ۱۱ ۴ - تبریک به حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر جمهوری اسلامی
- ۱۱ ۵ - تبریک به حضرت حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی رئیس جمهور منتخب ایران
- ۱۲ ۶ - ترجمه ترکی قرآن کریم : احمدکاوایان پزیر
- ۱۴ ۷ - قرآن کریمین تور کچه ترجمه‌سی
- ۱۴ ۸ - تاریخ بیگدلی چاپ‌دان چیخدی
- ۱۵ ۹ - کلمه‌لر اوزه‌رینه (۱۱) : دوكتور حمید نطقی
- ۴۰ ۱۰ - نجهان‌شاه قازاقویونلو و شعرلری : دوكتور جواد هیئت
- ۳۶ ۱۱ - دوغرو (طرف) : علی‌رضا کوسه اوغلو (ارزنجان)
- ۳۷ ۱۲ - نهج البلاغه اوخویاق : اسماعیل هادی
- ۴۰ ۱۳ - آذر بایجان ادیاتی (۲) : پروفیسور احمد جعفر اوغلو . تزئیمه دوكتور ع . جوادی .
- ۴۸ ۱۴ - اشعار و بیلمعات ترکی قاسم انوار : دولت آبادی (درویش)
- ۵۲ ۱۵ - محبت‌نامه خوادزمی : دوكتور جواد هیئت
- ۵۸ ۱۶ - یازچی «آناد» ایله مصاحبه : عباسعلی جوادی
- ۶۳ ۱۷ - جاذب . زنجانیین بو یوک شاعر و خطاطی : محمدرضا کریمی
- ۱۸ - حجت‌الاسلام سید جعفر موسوی نین آی ساوالان منظومه‌سینه : دوكتور یوسف معماری
- ۶۹ (اردبیل)
- ۷۱ ۱۹ - یاداسالارسان منی : غلامحسین بیگدلی
- ۷۳ ۲۰ - شاعرلر مجلسی : اسماعیل جمیلی ، بایاتیلار (دانمارك)
- ۷۴ آلمان آیریلیق رحیم ضیائی (مراغه) . یازگسه، سولدوز . دگیرمانچی اوغلو .

- ۷۵ آتالار سۆزلری : فاروق صفی زاده (بوزکه چی) . تیکان تپه
- ۷۶ نزهت تبریزی نین جوایندا : م. م. ناظر شرفخا نه ای. صلحون آیه سی بختیار نصرت
- ۷۷ ائل قایدالاری : مهدی مازندرانی - آذر
- ۸۰ شبنمی وار : ح. م. ساوالان
- ۸۱ « دوردلو کلر - بایاتیلار » دقتیرندن (۸) . سؤنمز
- ۷۲ یاسدیق اوسته فالان عینک : علیقلی کاتبی (آغداش)
- ۸۲ هجرین منه وصلین کیمی : حقیقی (اردبیل) .
- ۸۳ سؤنمه یین اولدوزلار : دقتور علی اکبر ترابی
- ۸۵ آنادیلیمزه یاردیم : محمود ملماسی (آزرم تبریزی) .
- ۸۶ صاحسی چاناق ایچر »
- ۸۷ زیارت - یازین حرمتیله : امین صدیقی (موغان - گرمی)
- ۸۸ کندیمیزین داغلارینا - گله جگم : جواد جوارلی
- ۸۹ سۆزون شهرتی : وورغون
- ۹۰ ۲۱ - ییزه گلن مکتوبلاردان : م. نوبهاری. کرکوک اوغلو، حسرت (مراغه)
- اوره گیم سیخیلیر (م. زمان - خوی) . تاپیلماز (ح. سفید گرشهانی - تبریز)
- ۹۳ خدادوست (اصفهان) . قره چی (حسین جدیدی) .
- ۹۴ ۲۲ - حامد ماکوئی نین غزلری : پرفسور ح. م. حمید .
- ۹۵ ۲۳ - شعر : ح. غ. دیلک .
- ۹۶ ۲۴ - دیلیمیزین گۆزهل شعرلریندن : غ. بیگدلی .
- ۹۷ ۲۵ - کلمه دین : جلال محری .
- ۹۷ ۲۶ - نصر اوژنکلری : ث. رحمان . گنجعلی صباحی
- ۹۸ ۲۷ - آتالار سۆزو : منظوری خامنه ای .
- ۹۹ ۲۸ - انجیر : آغاجی (حکایه) . ح. م. غرپ .
- ۱۰۲ ۲۹ - قاراباغ شکسته سی : رضا اورمان (تبریز) .
- ۱۰۳ ۳۰ - وطن طورپاغی - نه سن اوزون اول : ب. واهابزاده
- ۱۰۴ ۳۱ - متن سخنرانی آقای پروفسور عبدالقادر قاراخان در کنفره حافظ در شیراز
- ۱۱۹ ۳۲ - یولداش داغی : عافی تبریزی
- ۱۲۰ ۳۳ - روزنامه استقلال : صمد سرداری نیا

VARLIQ

PERSIAN AND TURKISH
JOURNAL

وارلیق

مجله فرهنگی ، ادبی هنری
به زبانهای فارسی و ترکی

وارثیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی
آبلیق تورکجه و فارسیجا فرهنگی نشریه

اون پیرینجی ایل - خرداد و تیر - مرداد ۱۳۶۸

از: امام خمینی

ترجمه از حمیدنطقی "آیتان"

من به حال لبت ای دوست گرفتار شدم چشم بیمار ترا دیدم و بیمار شدم فارغ از خود شدم و کوس "انالحق" بزدم همچو منصور خریدار سر دار شدم غم دلدار فکنده ست بجانم شرری که بجان آمدم و شهره بازار شدم در میخانه گشائید به رویم شب و روز که من از مسجد و از مدرسه بیزار شدم جامه زهد و ریا کردم و برتن کردم خرقه پیر خراباتی و هشیار شدم واعظ شهرکه از پند خود آزارم داد از دم رند می آلوده مددکار شدم بگذارید که از بتکده یادی بکنم من که بادست بت میکنده بیدار شدم	بال دوداقلارداکی اول خالا گرفتار اولدوم خسته نرگیس گوزونو گوردوم، بیمار اولدوم "حق منمحق" دئیهرک آخیر اوزومدن کئچدیم دار دؤنیانی آتیب، داری خریدار اولدوم شوگی دردی ایله آلیشدیم گوزه لیم، یاندی کونول من جانیمدان بقره رک شهره بازار اولدوم آچینیز میکده نی آلاه اوچون، آی دوستلار مسجید - و - مدرسه دن بیخدیم، بیزار اولدوم اویانیب زهد و ریا پالتارین آتدیم، پیرین وئردیکی خلعت ایله لاییق دیدار اولدوم واعظین موعظه سی بسکی اوساندیردی، کئدیپ رندلر بزمینه، هم صحبت خمار اولدوم قوی گینه بتکده نی یاد ائلیسیم، زیرا من یوخ ایدیم، یوخ، او بوتون لطفی ایله وار اولدوم
--	---

امامین یا سیندا

بو ما پیدا وارلیق بویوک یا سیمیز مناسبتی ایله ان باشدا
سۆزو اوخوجولارینا و بو آرادا شعرى خس لرینه ترجمان
انده نلره وثریر .
بیر نئچه اۆرنهگی بیرلیکده اوخویاق :

سجرسر شک روانم سرخرابی داشت
اگر نه خون جگر میگرفت دامن چشم
"حافظ"

ح . ف . آنار
=====

✽ اۆرهک دامجی سی ✽

اؤن ایل بوندان اول قارشیلانمیشدین
بیر دنیز انسانین گۆز یاشلاری ایلن
اؤن ایلدیر دواملی حوکوم سۆروبسن
میلیونلار انسانین کۆنوللرینه
بورلوغانلار ایچره یولدان چاشمایان
امتحان چاغیندا صبری داشمایان
یادلارا ظالیمه کۆنول آچمایان
قوردوغو ایلقاردان دؤنوب قاچمایان
دینکلر یۆنۆنون ساربانیدین
ظالیمین کۆکسونه بوداشان کوته لمز، ایتی بیر اوراق
نیسگیللی بیر دعا کی هر سحر آخشام سۆیلر مین دوداق
ایشیقلی یوللاردا گئدهن بیر ایاق
یتیم اوشاقلارین قارا دامیندا یانان بیر چیراق
سۆندون ، سۆندون آنجاق
بئله اون ایل سنه کۆنول باغلیان
آنجاق وصالینا الی چاتمایان
انسانلار سنیله وداعلا شیرلار .
سن سیز انسانلارین دۆزومو یۆخدور
فراقین کۆنولده یئرلشن اۆخدور .

سین اوچون گوز یاشی توکن نه چوخدور
قرنلر گوز یاشی توکوله جکدیر .
گوز یاشی گوزلردن قورتاران زامان
داماجاق گوزلردن
اوره ک دامجی سی .

oooooooooooo

اقبال منصوریان

* رهبر ما تمینده *

رهبر ا گفتدی صفا سنلن جماران آغلادی
حزن اشوی اولموش ایوین اول بیت الاحزان
ای خمینی ای امام ای امتین آرا مشی
آغلادی
گفتدون الدن ای درینغا عاشقان قان آغلادی .
ای وثرن جان پیکر اسلامه ای روح خدا
یا ورین الدن وئروب اسلام وقرآن آغلادی
ای شریعت حافظی ای باغبان باغ دین
ارتحالیندان صولوب گلشن، گلستان آغلادی
ای حقیقت آیتی ای خضره سندن صورا
ملت اشمیش محتر کبرا نمایان آغلادی
ای اولان گوهرشناس ای قافله سالار عشق
سوز هجروندن سنون لعل بدخشان آغلادی
ای اومید قشر محرومان پناه بی کسان
فرقتیندن چهره لر محزون اولوب جان آغلادی
پیروبرنا مردوزن خورد و کبار ای وای ذکیوب
رحلتیندن قاره پوش اولموش بوایران آغلادی
قلب ایتما ما تسلیدی وجودون ای فسوس
گتتمه گنله بی پدر قالدی یتیمان آغلادی
جمع اولوب تشییع جانسوزونده اون ملیون نفر
گوستروب عشقین سنه امت خروشان آغلادی
ما تمینده . آغلییان تنها دگیل ایرانلیلار
فرط غمدن بلکه بیر میلیا رد مسلمان آغلادی

قصدين آحي الحق اولوبدور تكجه اي معيار حق
 با تدي چون عمرون گوئي خورشيدرخشان آغلادي
 هانسي بير نقصان دان سن عذر تقصير ايستدون
 اُمتين شرمنده اولدي جمله ياران آغلادي

oooooooo

اهر - حسن محمودي: آتا ميز هارا گفتدي...؟

يا رب گوزه سن روح خداميز هارا گفتدي
 نولدي او گوزه ل اهل وفا ميز هارا گفتدي
 بيلم نه بلا گلدي بو ايرانا - الهی
 ما تملی اولوب ذوق و صفا ميز هارا گفتدي
 گلزار صولاركن نييه بوش قالدي جماران
 ترك ائتدي اثوين پيروهدا ميز هارا گفتدي
 (حنانه) كيمين مسجدي منبرده. سيزيلدار
 منبر دئيراي امتا ما ميز هارا گفتدي
 احبابي فراقينده. دوشوب درد ملالسه
 درمان ائلي ين درده دواميز هارا گفتدي
 مستضعفين او ميدى كسيلدي بو جهانندان
 ما من گهي دارالفقراميز هارا گفتدي
 گول غنچه سي تك صولدي او پزمرده اوشاقلار
 گوزياشي توگوللركي آتا ميز هارا گفتدي
 "محمودي" نوا ائت كينه ماتم توتوب آغلا
 آي ائتدي كسوفه شمسي ضحى ميز هارا گفتدي

oooooooo

نقده - صادق حيدرلو

=====

* روح خدا *

آغلار قويوب سن بيزلري
 نورلان دولان مزاريندا.
 سن سيز اورهك دوزمه ز گولوم
 سن سيز منه گلسين اولوم
 آغويمدا. اود توتسون ديلم
 بيزدن نييه اولدون جدا
 گفتمه دايان روح خدا
 ياتما اويان روح خدا
 گفتمه دايان روح خدا

ياشار توکوم گلزارینا	گلیم امام مزارینا
گئتمه دایان روح خدا	ایله نظر داغدارینا
گفتدین الیمن سروریم	اولسون سنه روحوم فدا
گئتمه دایان روح خدا	رحلت سن ائتدین رهبریم
أتمده قارا باغلا دی	سن سن منیم تاج ء سریم
گئتمه دایان روح خدا	اقتمه سن امتله وداع
	غمین او ره کپر داغلا دی
	گویده ملک لر آغلا دی
	گلدی ملائکدن نندا

oooooooooooo

تیمور داداشی (طهوری)

=====

﴿ حضرت امام خمینی نین ارتحالیندا ﴾

ذریهء پیغمبر رحمت گفدیب الدن * حیدرکیبی بیرمظهر قدرت گفدیب
محکم دایانان دهرده. دوشمن قاباغیندا
ال دن
بو عصریده موسی شاعت گفدیب الدن
اعلم لیگی تابیتدی بو تون اهل یقینه
فخر علما افقهی اُمت گفدیب الدن
تقوی. ایله ترویج ائلهین وحدت کلمه
اَكَمَلَتْ لَكُمْ دینیدن آیت گفدیب الدن
ایثار ائلهین مردم. مستضعفه عومرین
صالح خلف و صاحب شوکت گفدیب الدن
طاغوتی مالان کلمهء وحدتله آیاقدان
دریای خروشان شها مت گفدیب الدن
زهرا دا. بوگون اوغلوونا ماتم توتوب آغلیر
چون بیت جما راندا. ابهت گفدیب الدن
عاجزدی قلم وصف خمینی ده " طهوری "
زهرا بالاسی، رهبر نهضت گفدیب الدن

oooooooooooo

استقبال از غزل حضرت امام
مراغه - عضو انجمن ادبی
اوحدی / رضا پاشا زاده

✽ گرفتار شدم ✽

به کمند سر زلف تو گرفتار شدم
تستهام دست زجان طالب دیدار شدم
نقد جان هدیه خال لب جانان کردم
به بهای دل و جان بر تو خریدار شدم
گردش چشم خمارت دلم افکند ز پای
امشب از دیده مخمور تو بیمار شدم
غم هجران توام بردل و جان آتش زد
باتن سوخته ام عاشق دلدار شدم
خونم از همزه جاری شده بر چهره و من
گوهر افشان بسوی دلبر عیار شدم
اشکم از دیده روان گشت به دامانم ریخت
گوهر اشک به کف بر سر بازار شدم
زاهد خرقه به می شسته زه میگذه بمنت
رفتم و راه نشین ره غماز شدم
زاهد گفتم برو جام زمی خالی کن
ننگم از زهد و ریا آمد و میخوار شدم
واعظ از گفته خود بردل من آتش زد
بحث ناکرده من از مدرسه بیزار شدم
مسجد و مدرسه در بسته به میخانه عشق
خاک ره گشته ام و سرمه لبصار شدم
از گنشت و حرم و مدرسه روتا فته ام
به سوی بت کده من حامل زناز شدم
بیخود از شعشعه جام الستم کردند
در خوابات مغان عاقل و هشیار شدم
سر فدای قدم پیرو طریقت کردم
بنده پیرم و سردسته احرار شدم
رمزی از پیرو جماران خود خواندم و گفتم
"من که بادست بت میگذه بیدار شدم"
طایر عشق "رضا" بانگان الحق زد و من
"همچو منصور خریدار سردار شدم"

"اطاعت از خامنه‌ای اطاعت از امام است"

سویله ای دل گشتدی الدن ما حب علمیه میز
قاره گفیمیش سربه سز هر مسجد و غیریه میز
شهر قمدا غم چکن، آل قان اولان فیضیه میز
اهل عالم آغلاشیر، پیرو جوان افغان ائدیبر
مردوزن باشه ویریر بعضی لری هوشدن گفدیبر
بوئه غمدور ای خدا. ایرانلیلار قاره گفیبیر
وای اماما باشدا. اللرمردوزن غملمر یغیبیر
بو غم و محنت سراده. وای خمینی وای دغیبیر
سینه لوده. اللری باشه ویران دلدن یانیر
رهبره پیرو اولانلار حقن چوخ یاغشی تانیر
انقلابه یفتدی بیر غم مردوزن دل داغلا ییبیر
رهبره پیرو اولانلار هر مکاندا. آغلا ییبیر
خامنه ایله مسلمین هر لحظه پیما ن باغلا ییبیر
آشکارا قاندا اعظم یازیبیدیر چوخ سغوزی
خامنه‌ای نی تعیین اقیلوب رهبر اکبر اموزی
اولدی زهیر خامنه‌ای اسلام و حقه آچدی یول
ای کنار دان کج باخان بیدار اول ایمانیه دول
خط ایماندا. دولان، اولما جهاندا صاغ و صول
خامنه‌ای زهیر اولاندا مسلمین دلشاد اولوب
بیعتنه حاضر اولانلار، دمبدم ارشاد اولوب
خواب غفلتدن دوروب حقن تاپاق وجدانیه
خط قرآندا. اولاق، وجدانیه، ایمانیه
حق یولون سغیر اقیله یین دافم اولار جانانیه
خط قرآنلا گفده نلر بنده، یزدان ییبیر
دونیا دا کج یول گفده نلر نوکر شیطان ییبیر
شیطانین نوکر لری قرآنی چوخ ساده. قانیب
اسلامین احکامینی ساده حسابیندا سانیب
سود گورمنسه هایاندا دینی، ایمانی دانیب

اسلامی آلات ائدنه آخرده اودلاردا یانار

ویردیغی اوددا یاناندا اوز حسابین تکر قانتار

ای مسلمان گل یولا، قرآن دئییه ن خطده دولان

باغ رضوانه یعتیش جنت سولاریندا سولان

احتیاط ائت ایشلرینده بعضی رنگه آز بولان

تا به حقیقت عالمین دونیا ایشینده آزا قاچ

سقیرا قله دوز یوللاری قرآنه ساری خطی آچ

خطرله سقیرا قیله " کبیر " اسلام دئییه ن یوللاری گقت

رهبرین خطینده اول هر عصرده مقصوده یقست

خامنه ای تک رهبره بیعت اقدیرلر سن ده ائت

احترام رهبری هر بیر زامان واجب بولاق

حرمت ائتمک بیعت ایله تابع فرمان اولاق

(هدیه صندوق قرض الحسنه امام صادق (ع) تبریز)

۶۸/۴/۴

بنام خداوند یکتا

حضرت آیت الله حاج سیدعلی خامنه‌ای

رهبر عظیم الشان و محبوب جمهوری اسلامی ایران

بعد از سوگ بزرگ و فراموش نشدنی ارتحال جانگداز رهبرانقلاب اسلامی و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی قدس سره، انتخاب شایسته حضرت مستطاب عالی بمقام شامخ رهبری جمهوری اسلامی ایران را بحضور مبارک و عموم هموطنان، بویژه همشهریهای عزیزمان تبریک عرض نموده، از خداوند یکتا سلامت و توفیق خدمت در راه اسلام و ایران عزیز را برای آن رهبر عالیقدر مسئلت مینمائیم.

وارلیق

بنام خداوند یکتا

حضرت حجت الاسلام آقای علی اکبرهاشمی رفسنجانی

ریاست معظم و محبوب جمهوری اسلامی ایران

بعد از سوگ بزرگ و فراموش نشدنی ارتحال جانگداز رهبرانقلاب اسلامی و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی قدس سره، انتخاب شایسته حضرت مستطاب عالی بمقام شامخ ریاست جمهوری اسلامی ایران را بحضور مبارک و عموم هموطنان عزیزمان تبریک عرض نموده، از خداوند یکتا سلامت و توفیق خدمت در راه اسلام و ایران عزیز را برای آن حضرت مسئلت مینمائیم.

وارلیق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْمَ ﴿١﴾ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى
لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ
الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ
يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ أُولَئِكَ عَلَى هُدًى
مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
سُورَةُ الْبَقَرَةِ
آيَاتُهَا ٢٨٦

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باغیشلیان رحم ائدن تانری آدینا

الم (قرآنین رموزیندن واسراریندن دیر). (۱) بو
کتاب که اوندا هیچ شک و شبهه یوخدور، تانری دان
قورخان (انسان) لار اوچون یول گؤستریر . (۲)
او کسلی که غیب عالمینه ایمان گتیریلر ، نماز قیلرلار
و اونعتملردن که اونلار اروزى وئر میشیک (یوخسول لارا)
باغیشلیرلار . (۳) و او کسلی که ایمان گتیریلر اونا
که تانری سته و سندن قاباق پیغمبرلره گؤندریرب و
اونلار نوزلری آخرت عالمینه اینانیرب و یقین ائدیلمر . (۴)
اونلار تانری نین لطفوندن هدایت اولونوبلار و حقیقتنده
همونلار عالمین نجات تاپمیشلاری دیر . (۵)

"قرآن کریم"ین تورکجه ترجمه سی

"قرآن کریم"ین گۆزل بیر تازی ایله باسیلمیش متن ایله بیرلیکده آذری تورکجه ترجمه سی، بیئنی چاپدان چیخدی . ترجمه آقای احمد کایان پور طرفیندن اولونموش و کتاب "انتشارات اقبال" طرفیندن چاپ و نشر ائدیلمیشدیر . تانرینین بویوروغو اولان قرآن کریمی آنادیلیمیزده کی ترجمه سیله برابر، بوتون همشهریلریمیز طرفیندن اوخوماغینی توصیه و آرزو ائدیریک . تانریدان آقای کایان پور و کتابین ناشرینه ساغلیق و باشاری دیله بیریک . وارلیق

"تاریخ بیگدلی" چاپدان چیخدی

اوغوز ائلینین ان مهم بوی (قبیله) لاریندان اولان و اوغوز- سلجوقلارلا برابر اورتا آسیادان گلیب، ایران، تورکیه، عراق و شامدا یئرله شن و بو بؤلگه لرده قورولان تورک حکومتلرینده مؤثر نقش ایولان "بیگدلی" - لرین تاریخینین (فارس دیلینده) مدارک و اسنادا تخصیص ائدیلمیش بیرینجی جلدی پروفیسور دوکتور بیگدلی طرفیندن تألیف و "انتشارت بوعلی" طرفیندن نشر اولوندی.

﴿ کلمہ لڑا اوزہ رینہہ ﴾

کوکلر- گؤودہ لڑا - اکلر - کلمہ لڑا

(۱۱)

۱۰۴ - لہمہ (- لاما)

آد جنسیندن کلمولرہ گلن " - لہ / - لا " اکی ایلہ فعل اکی " مہ / - ما " دان وجودہ کلمیش - لہم / - لاما اکی ایلہ مصدر اسمی دوزہ لڈیریلیر : باشلاما (باش - لا - ما) ، توپلاما (پیغماق ایشی) ، یعنی لہمہ ...

(خطیب اوغلو ، آدی گئچن اثر ص ۹۵)

باشقا مثاللار : دیشلمہ ، ایشلمہ ، گؤزہ لہمہ (گؤزہ لی ترنم ائدن عاشیق شعری فورمالاریندان بیرى نین آدی :

دیلینده " واقف " ین گؤزہ لہمہ سی یا ییلیمیش اطرافا اونون زیل سی ...

۱۰۵ - لی (- لی / لو ، لو)

۱۰۵/۱ - آدنوعوندان کلمہ لڑا گلرک کؤک یارا گؤودہ ده کی مفہوم

" صاحب " اولوندوغونو بیلدیرن صفت دوزہ لدر :

قورخولو رؤیا ، دومانلی گئجه لرد ، یاشیللی قوماش ، گؤچلو پهلوان ، اولوملو دونیا ، دوزلو سولار ،

بایرام گونوموز یاسلی گؤروشلرله گئجه رکن

شادلیق نه اوماق بیز آیمیزدان ، ایلیمیزدن ؟ (شهریار)

" اما نه دادلی دیدار ! اما نه خوش قیافت ! "

" بختیاری ائلی نین رتبه لی سردارینا باخ ! " (صابر)

" دردین اولموش منه بیر سمّلی خنجر یاراسی

فیکره گئتدیکجه یارام گون - به - گون آرتیق ائشیلیر " (شهریار)

۱۰۵/۲ - یئر آدلارینا گلرک ، او یئر آذیلہ علاقہ دار صفت و آد

دوزہ لدر : تبریزلی شمس ، اردبیلی دوستوم ، شیرازلی حافظ .

۱۰۵/۳ - " لی " اکی آد و صفتلرہ باغلاناراق ، " اولان ، خوختا

اولان " معنا لاریندا صفت لرد دوزہ لدر : دالغالی دنیز ، یوللوتا حیر ...

۱۰۵/۴ - باغلانديغى كۆكله علاقه دار " منسوبيت " مفهومو وئيرير :

اونيوهرسيتهلى لر اوجاغى (فارسجا : كانون دانشگاهيان) .
غربلى ذهنييت (فارسجا : طرزفكر غربى) ، فوتبالدا هلال احمرلى لىر
اوج قول ووردولار .

۱۰۵/۵ - صايى (عدد) آدلارينا گلهرك كوك يا دا گؤوده ده كى
مقدارى بيلديرن كلمه لر دوزه لدر :

آلتى لى بيراجلاس (آلتى شخص دن تشكىل ائدن بيرحلسه)

۱۰۵/۶ - قبيله و ائللرين آدلارينا گلهرك " او سويدان ، او
دؤولتدن اولان " معنا سيندا آدلار دوزه لدر :

ائلخانلىلار ، قاراخانلىلار ، عثمانلىلار آلدانمايىن اللهى شؤرسيز . .

ايرانلى دئيبيركى ، عدل ايله داد اولسون (صابر)

۱۰۵/۷ - مكان ضميرلرينه آرتيريلار و منسوبيتى بيان ائدر :

بورالى ، اورالى ،

هارالى اولمالى؟ بئله بيلمه ديك قانلارين لكه سين سيله بيلمه ديك (ش)

۱۰۵/۸ - بو اكي آلميش كلمه لر بعضا قوشا سؤزلر دوزه لدر :

آلى - پوللو گلين ، آلى - ياشيللى گفينميش ، آنالى - بابالى ،

آدى - سانلى ، بللى - باشلى ، آغلى - قارالى ، بؤيوكلو - كيچيك

لى ، گئحه لى - گوندوزلو ، گيزلى - گيزلى ، ائنيشلى - يوققوشلو ،

قانلى - بيچاقلى ، ساغلى - سوللو ، رنكلى - رنكلى ، سيزلى - بيزلى

دادلى - دادلى ، تئلى - دئواقلى ، يوخولسو - يوخولسو ،

يئرلى - يئرسيز

۱۰۵/۹ - قاليبلاش اراق مختليف معنا لار افاده ائدن كلمه لره آز

دگيل ، مثال :

نيشانلى قيز ، گونوللو عسگر (دئوطلب) ، يئرلى قوماش ، باهالى اوزوك

دانيشيقلى دئويوش (فارسجا : جنگ زرگرى) . گيزلى احلاس (فارسجا :

جلسه محرمانه ، پنهانى) ، ال وئريشلى شرايط (مناسب شرايط) . . .

۱۰۵/۱۰ - " مه " اكي ايله دوزه لميش آدلارادا بو اكين گلديكى

اولار ، بئله حه " - مه + لى " اكي ايله دوزه لميش " قابليت " و " لزوم "

افاده ائدن كلمه لر يارادار : گئتمه لى ، گورمه لى ، گولمه لى ،

منى باغلامالى ديوانه قيلدى عاقبت حسرت (قدوسى)

آخشام واختى قلعه يه گيرمه لى اولدولار . . .

دېلىمىزىن اوزون تارىخى بويونجا بو اكدەدە دگىشكىلىكلرا ولمۇشور
اسكى توركجەدە اك - لىق / - لىك / - لوق / لوک " صورتىندە ايدى
مثلا : "قوتلوغ / قوتلوق" زمانىمىزدا "قوتلو" يعنى "مبارك" حالينا
كلمىشىدير .

۱۰۵/۱۲ - بو اكه بىردە - جه آرتىرىلاراق بىراز فرقلى معنادا
اوزادىلمىش شكلى تۇرەدېلىمىشىدير :

عائىللى - عائىللىجا ، ياشلى - ياشلىجا

۱۰۵/۱۳ - "لى" اكى قديم متنلردە حرمت اشارەتى اولاراق ايش
لەيدىلدىگىندە دايمما "لو" صورتىندە دىر: حشمتلو، فخامتلو

۱۰۵/۱۴ - دىلى سادەلشىدىرمك اوچون بو اكدن صون زامانلاردا چوخ
استفادە ائدىلمىشىدير. مثلاً :

ذىقيمت - قيمتلى ، نامدار - ناملى ، معنى دار - معنىالى ،
سلجوقى - سلجوقلو، غزنوى - غزنەلى ، محلى - يئىشلىرى ،
مغرور - غرورلو، مضر - ضررلى ، نافذ - نفوذلو، دقيق - دقتلى ،
۱۰۶ - لىك (- لىق / - لوک ، - لوق)

چوخ ايشلك اكلرىمىزدىن دىر .

۱۰۶/۱ - آد كۆكۈ يادا گۆودەسىنە گلەرك مجرد حال و دوروم (ETAT)

آد دوزەلدر :

فعلة كىشى انسانلىغى آسان مى سانىرسان ،

قادىنلىق حياتىن چىچكلمەسى ،

۱۰۶/۲ - معین دستە ، اثل و اولوس آدلاریندان او دستە یا اولوسون

معنوی باغلیلیق و منلیگینی افادە ائدن آدلار دوزەلیر : مثال :

ایرانلیلیق ، انسانلیق ، گنجلیک

۱۰۶/۳ - غیر مجرد آدلارا گلەر و یشر آدلاری دوزەلدر، عشینی زماندا

او آدلارین افادە ائتدیگی شئیلرین او یشرده چوخلوغونو گۆرسەدر :

کتابلیق (کتابخانه) ، اؤدونلوق ، خورمالیق ، گۆللوک ، کۆللوک ،

تۇتلوق ، قۇملوق ، داشلیق ، تىكانلىق

۱۰۶/۴ - صفت كۆكۈ يادا گۆودەسىنە گلەرك ، كۆكدەكى معنایا باغلی

مجرد آد دوزەلدر :

آجى لىق ، آیرىلىق ، اوزاقلىق ، يالنىزلىق ، آجلىق ، اوجوزلوق ،

يۇرغونلوق ، گۆزەللىك ، چىركىنلىك ، پىسلىك ، ياخشى لىق ، يامانلىق

- بۆيۈككۆك، مەنۇن لۇق، راضى لىق، ياخشىلىق....
- ۱۰۶/۵ - كۆك يادا گۆۋدەدەكى مەنایا باغلى "حدودلاما، آيىرما، تەخىصى" مەھومو وئرن كەلمەدوزەلدر و بئلهجه هفت كىمى ايشله دىلر: قىشلىق يالتارلار (قىش اوچون)، دولمالىق (دولما اوچون)، يالتوولوق، ھىدەلىك، عۆمورلوك .
- ۱۰۶/۶ - حايى (عدد) آدلارينا گلەرك او عددين توپلو اولارا ق موجودىتى نى گۆستەرن كەلمەدوزەلدر : قىرخللىق، بىشلىك، اۇنلوق، مین لىك....
- ۱۰۶/۷ - كۆك يا گۆۋدەدەكى مەنایا باغلى اولاراق "اؤلچىو" بىلدىرن كەلمەر دوزەلدر: آددىملىق، مىلياردلىق، ھفتەلىك، آيىلىق، باتمانلىق...
- ۱۰۶/۸ - آد كۆكۈنە يادا گۆۋدەسىنە گلەرك آلت آدى دوزەلدر: قولاقلىق، باشلىق، گۆزلوك (عىنك)، دۆزلوق (نىمكدان)، سۆزلوك (قاموس، لغت كتابى)، اۇنلوك....
- ۱۰۶/۹ - رىنگ بىلدىرن آدلارا گلەر و او رىنگىن حاكىم اولدوغونو گۆستەرر : سارىلىق، ياشىللىق، ماويللىك...
- ۱۰۶/۱۰ - آد كۆكۈنە يادا گۆۋدەسىنە گلەرك "شغل" مەھومو وئرن كەلمە دوزەلدر : قىلاووزلوق (مثال : مولانادان : ھرگەدر ره بى قلاوزى رود - ھردوروزە راه صدساله شود) .
- ۱۰۶/۱۱ - "شغل، مشغله" مەھومو ايله بىرلىكدە بومشغله دە درجە نى دە گۆستەرە بىلر : سىرھنگلىك، مین باشلىق، پروفىئسورلوك، شاگىردلىق....
- ۱۰۶/۱۲ - "جى" اكيندن سونرا گلەر و گۆۋدەنىن مەناسىنا باغلىلىق، تمايل، مىسلك مەھومونو وئورر : ساغچىلىق، سولچولوق، خىيالچىلىق، اصلاحاتچىلىق، انقىلابچىلىق.. شغل و ايشلردە اختصاصى گۆستەرر : دىشچىلىك، دىمىرچىلىك....
- ۱۰۶/۱۳ - آد كۆكۈنە يادا گۆۋدەسىنە گلەرك "اۈگى لىك" مەھومو وئورر : آتالىق (فارىجا : ناپدرى، پىدرخواندە)، آنالىق، اۈغوللوق.
- ۱۰۶/۱۴ - آد كۆكۈنە يادا گۆۋدەسىنە گلەرك "گىيىم" مەھومو وئرن كەلمەدوزەلدر : ياغمورلوق (فارىجا : بارانى)، گىجەلىك، گلین لىك، ياغمورلوق (ياغىشتان قورونماق اوچون گىيىم، آلت آدى "دا

صایماق اولار) .

۱۵/۱۰۶ - بو اكله قالیبلاشمیش قوشا سۆزلر دوزه لر : وارلیق - یوخلوق ، آجلیق - توخلوق ، آزلیق - چوخلوق ، باغلیق - باغچالیق ، بئرلیک - برابرلیک ، دیرلیک - دوزه نلیک ، گوللوک - گولوستانلیق گونلوک - گونشلیک ...

۱۶/۱۰۶ - دیلیمیزی ساده لشدیرمکده بو اكدن چوخ استفادده

اقدیلیمیشدیر :

مشروعیت - مشروعلق ، معافیت - معافلیق ، ممنونیت - ممنونلق ، وزارت - وزیرلیک ، غرابت - غریبلیک ، فنا - فانی لیک ، بطلان - باطللیک ، مکننت - مکنینلیک ، سفارت - اشلچیلیک ، یومیه ، روزانه - گونلوک ، دنیوی - دونیالوق ، سفلی - آشاغالیق ، رباعی - دؤردلوک کیمی .

۱۰۷ - مچ (- ماچ)

۱/۱۰۷ - " مچ " اکی نین " مه " و کیچیلتمک افاده ائسدن

" - هچ " اکلریندن وجودا گلدیگی نی تصوراتمک اولار . قدیم تورکجه ده بو اكله دوزه لمیش کلمه لردن :

قییماچ : دیوان لغات الترک - ده بو کلمه نین ایضاحی اوچون " قییماچ بؤرک " مثالی وئریلمیشدیر . معناسی اکثر ا چیکیل تورکلری نیس قویدوغو آغ تیفتیک بؤرکلری دیر . (ج ۳ ، ص ۱۷۵) .

" - قلاوزین " عمومیتله خوره ک آدلارینا گلن بیرا کدن بئله بیئر کلمه نین وجودا گتیریلمه سیندن " تعجب ائدیر (قلاوزین ، آدی وئریلمیش اثری ص ۶۷۷) . قاغورماچ : قلاوزین - ا گۆزه " قاغورماق " دان گلیر بو کلمه بوگون بیزیم بیلدیگیمیز " قوورماق " دیر . معناسی دا " قوورغا دئدیگیمیز قوورولموش بوغدا دیر (قلاوزین : ص ۶۱۳) . کاشغرلی ده بو کلمه نی " قوورماچ " و " قوورماچ " صورتینده ضبط ائتمیش و اونو " الحینه المقلیه " ایله ایضاح ائله میشدیر . (عربجه متن ، ص ۲۴۷) .

۲/۱۰۷ - قدیمدن بری " مچ " اکی اکثر ا یتمک آدلاری دوزه لتمکده

ایشه آبا ریلیمیشدیر . فرض بودورکی بو حالدا اک ، " مه " ایله " آش " کلمه سیندن وجوده گلیمیشدیر . مثال :

توتماچ ، اووماچ ، دؤرمچ ، بولاماچ ، چیغیرتماچ ... کیمی .
کلمه نین صونوندا " ج " سمی دوشه بیلر .

۱۰۷/۳ - مختلیف معنا لاردا دا بو اكدن دوزه لمیش کلمه لر واردير:

دولانماچ / دولانباچ (۱- صفت : چوخ دولاشیق ، اگری - اویرو...
دوژ اولمایان ، اگری ، دولاشیق . ۲ - اسم ، مجازی معنا دا :
چیخماز ، چیخیلماز وضعیت ، چتین وضعیت . آذربایجان دیلی نیسین
ایضاحلی لغتی ، ج ۲ ، ص ۱۳۰) ،

گیزلنمچ / گیزلنماچ / گیزلنباچ ، یانیلتماچ (دیل دولتمادان
تقز - تقز دتیلیمه سی چتین اولان سؤز بیرلشمه سی اساسیندا قورولان
جمله ، افاده ... مثال : قیرخ کوپ ، قیرخی نین دا . قولپو قی - ریق
کوپ - عتینی اثر ، ج ۲ ، ص ۴۸۹) .

دیلماچ / دیلماچ و ترجومان (

۱۰۸ - مز (- ماز)

۱۰۸/۱ - اصلده انکار اکی ایله مضارع زامان اکی نین بیرلشمه
سیندن توره میشدیر . دیلیمیزده هم لقسیک - قراماتیک ، هم ده لقسیک
اکیمی ده فورمالاشمیشدیر . بو گونکی دیلیمیزده ، اما ما آتری بو تیف
(توصیفی صفت) بعضاده آد عمله گتیریر . مثلاً : قانماز ، دینمز ، آخماز ،
یارا ماز ... و صولماز ، قورخماز ... (جعفروف ، آدی و ثریلمیش اثر ، ص ۱۹۳)
باشقا مثاللار : اوتانماز آدم ، قانماز کیشی ، اینانیلماز حکایت ،
سؤنمز عشق ... کیمی .

۱۰۸/۲ - بو اکله قوشا سؤزلر دوزه لر :

دینمز - سؤیله مز ، اولور - اولماز ، باشلار - باشلاماز (بونسوع
عباره لر بیر باشلانغیجا اشاره ائدرلر) ، چیخار - چیخماز ،
دوغار - دوغماز ...

۱۰۸/۳ - دیلده ساده لیک طرفدارلاری بو اكدن ده استفاده ائدرلر :
لایموت ، جاوید - اولمز ، لاینفک - آیریلماز ، لایتغیر - دگیشمز ،
غیر معلوم - بیلینمز ، غیر منقول - داشینماز / داشینیلماز ،
غیر قابل اجتناب - قاچیلماز (صفت : قاچیلما سی ممکن اولمایان ،
لابد - آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتی ، ج ، ص ۴۵۵) .

۱۰۹ - مک (- ماق)

۱۰۹/۱ - مصدر اکی دیر :

آخماق ، آلماق ، باخماق ، باشلاماق ، سوروشماق ، تیکمک ، ایشلتمک ،
نفی اکی (- ما / - مه) مصدر اکیندن قابق گله ر و فعلین کؤکو یادا .

گۆدده سینه یا پیشار : آخماق ، آلاماق ، باخماق ، باشلاماق ،
صۇرۇشماق ، تیکمهک ، اکمهک ، گفتمهک ، ایشلمهک ، ایشلمه
مک ...

"بیزه بۇل بۇل ضیا قۇجا قلاکتیر- دۇشمک اطرافی گۆرمه مکدن دیر "

(توفیق فکرت)

"- ماق " اکی آلمیش مصدر مفعول دا. آلا بیلر : دنیزه آخماق ، پولو
آلماق ، ائوه باخماق ، ایشه باشلاماق ، آرپا اکمک ، نکتبه گفتمک،
۱۰۹/۲ - مصدرلر آد کیمی ده. ایشه نیر : گۆزله مکدن یۇرۇلدو؛
... بۇهجران ایلی نین صون باهاریندا. والهلر تیتورکن چمنزاریندا
گون دوغما دان اول، من مزاریندا ماتم چیچکلری درمهگه گل-دیم
(ر. توفیق)

۱۰۹/۳ - بو اک بعضی کلمه لرده. قالیبلاشمیش اولاراق ایشه دیلیر
چاخماق (بعضی ماده لری نیر- بیرینه چاخما پولو ایله اۇد حاصل
اقتمک اوچون ال وئریشلی آلت)، ایلمک (باغلاماق ، هورمک ، توخو -
ماق اوچون ایپ و بنزه ری شکیلردن دوزهلن کیچیک حلغه ، آمانلیق-لا
آچیلان ذوبون " آذربایجان دیلی نین ایضا حلی لغتی" ج ۲، ص ۳۹۱)
قازماق (اسم : پیشمیشین ، قازانین ، قابین وسایره نین دیبینسه
یا پیشیب برکیمیش حصه سی ، قازیلیب چیخاریلان ان صونونجوصه .
عینی اثر، ج ۱، ص ۳۹۴)

۱۰۸/۴ - بو اکی آلان کلمه لردن قوشا سۆزلرده. دۆزهلر :
آراماق - داراماق ، باغیرماق - چاغیرماق ، بیخماق - اوصانماق ،
چالیشماق - چابالاماق ، قیزارماق - بوزارماق ، سارالماق - صولماق ،
اوتانماق - سیخیلماق

۱۱۰ - من (- مان)

۱۱۰/۱ - " - من " اکی حقینده پروفه سور بانقو اوغلونون فکری

بقله دیر :

" - من " اکی نین قدیم تورکجه دن قابق تعظیم ، بۇیوتمک و احترام
اوچون ایشلمه فیلمیش اولدوغونو فرض ائده بیلیریک (مثلا " تورکمن " =
قوجا تورک ، بۇیوک تورک) . . . بونون دا " تحبیب " / " تصفیر " معنا -
سیندان تعظیم و احترام معنا سینا گفتمیش اولدوغونو دوشونمک اولار .
اسکی تورکجه ده : " کؤگمن " (سلیان داغلاری) ، " آزمان " (" کؤل تگگین "ین

بیرآتی" آژ" بیر اولوس آدی دیر...) بو عمومی افادهده گلن
چقشدلی معنادا. آدلار معدود دور :

دگیرمن / دگیرمن (تکیر یعنی تکر - چوخ . "دگیرمی" مؤزوده وار ،
"گیرده" یووارلاماق معنا سینا) ، یاسیماق (یاسی اولان توشه ، بلکه
قومقوما . کاشغری محمود دثیبیر : سویو آغیدیلاندا . قیر - قیر سسی
چیخاران سوقایی . - دیوان ، ج ۲ ، ص ۲۶) ، کوزمن (کاشغری یه گوره
: کوز و ایسی کولده . بیستمین بیر نوع چورهک - دیوان ج ۱ ، ص ۲۴۴)
یالمان

۱۱۰/۲ - اسکی تورکجهده . فعللره گلن ، زامان و آلت آدلاری دوزه لدن
باشقاییر - " من " اکی اولموش اولاییلر (اورمن - سق / تاوان ،
سیقان - اوزوملری سیخاق زامانی ، سوکمن - دوشمنی سوکوب آتان
یادا سوکک اوچون ایشه گلن شقی) . بو اک اوز نوبه سینده " - مه " اکی
نین اوزاتما سیندان وجوده گل میشدیر .

۱۱۰/۳ - دیلیمیزده " چوخ " ویا " بیرمقدار " معناسینی افاده ائدن
بو قیلدن کلمه لرده . واردیر : قوجا مان ، شیمان کیمی .

دیلیمیزده " آژ مان " (چوخ یقکه معنا سینا) و " یالمان " دا . بونوع
کلمه لردن دیر . " یالمان " کیمی و بائییجی سلاطارین کسن و باتان قسسی
دیر : " قازا پولادا اوز قیلیجلار چالیندی یالمانی دوشدو... " (دده قورقود)
۱۱۰/۴ - پروفه سور جعفروف دثیبیر :

... بو شکیلی (اک) واسیطه سی ایله اوستونلوک کیفیتینه مالیک
صفتلر دوزه لدیلیر ، مثلا : قوجا مان ، قازا مان وسایر .

(" معاصیر آذربایجان دیلی - لقسیقا " ، ص ۱۸۷) :

۱۱۱ - مه (- ما)

۱۱۱/۱ - اوز منشاء ی اعتباری ایله " - مک " مصدر اکلریندن
توره میش اولان بو اک واسیطه سی ایله دیلیمیزده " آژری بؤتیف " اسم لر
عمله کتیریلیز . مثلا : قوورما ، سوزمه ، دوگمه ، قوشما ، قیرما ،
چالما ، آیشما ، سورمه ، دولاما ، چکمه و سایره .

(پروفه سور جعفروف ، " معاصیر آذربایجان دیلی لقسیقا " ص ۱۹۳)

۱۱۱/۲ - داها اطرافلی ایضاحات اوچون " تورکجه نین قرامه ری "
مولفی نین اصولو اوزره بو اکی ایکی قسده . مطالیعه ائدیریک :
الیف " - مه " آدلاری : ان ایشلک آد فعللریندن بیری دیر .

بومعنادا. زامانیمیزدا داها چوخ ایشته دیلدیگی مشاهیده اشدیلیر. بیلیندیگی کیمی "آد فعل (*verbe substantive*) فعلین آدشکلی یعنی بیرایش بیروضعیت ویا اولوشون (تکونون) آدیدیر. تورکجه ده. - مک (کلمک، باخماق) ، - مه (تله سهه، ووروشما) ، - یش (چیخیش، گئدیش) اکلری ایله دوزهلن اوج جور آد فعلی واردیر...

"- لیک" اکی نین اوزادیلیمیش شکلی "- مکلیک" له دوزهلن آذ مقداردا. دا کلمه وار. بونلارین هامیمی "ایش آدی"، "عمل آدی" ساییلیر. آد فعللر ده نه شخصی ونه ده. زامان واردیر. - مه ایله قورولان کلمه لر "غنیف مصدر" ده دئییلیردی.

اشاره اقله دئیگیمیز کیمی دیلی آریتما و دیلی سادله لشدیرمه ده صون زامانلاردا بو اک چوخ ایشک حالا کلمیشدیر: دوشمه (سقوط) اوخوما (قراقت)، قورونما (محافظت)، بنزه مه (شبهات)، اوخشاما (نوازش)، یوبانما (تاخیر)، قارشیلاما (استقبال)، بوخالتما (تخلیه)، آرتیرما (مزایده)، ائوده مه (تادیه، پرداخت)، یوکله مه (بارگیری، تحمیل)، آراشدیرما (تدقیقات).....

۱۱۱/۳ - بورادا یقزی کلمیشکن مرحوم پروفه سور "بانقوا و غلو"نون بیر ملاحظه سینی نقل ائتمک فایدالی اولار: او دئییر:

"دیلمیزده محض ایش و عمل آدلاری ان چوخ - مه، بیر آزدا، - یش آد فعللری ایله دوزهلیر (قالخما، چالیشما، چیخیش).

یئنی دن ایش و عمل آدلاری دوزهلنده. مطلق معنالی اولانلاریندا دا بعضاً - مه یقزینه - یم. ایشلتمک بیر چوغلاریمیزا داها جاذیب ویا دگیشیک کلمیش کورسه نیر:

"کلیشه" یقزینه "کلیشیم"، اولوشما یقزینه "اولوشوم".... کیمی - یم اکی گوزهل بیر جانلی لیق قازانمیش. آنجا ق بورادا اونون معناسی گئنیشته میشر داها چوخ ایش یا عملین محصولو مفهومنا ماییل اولموشدور: باصما / باصیم (طبع)، آنلاما / آنلام (معنی)، توپلاما / توپلام (یکون).... (تورکجه نین قرامه ری، ص ۲۵۴)

- مه اکی ایله مختلیف یازیلاردا. گوزه دکن یعنی اصطیلاحلاردان دامثال گتیره ک: بولمه (تقسیم)، آریتما (تصفیه)، قارشیلاشدیرما (مقایسه)، کیچیلتمه (تغییر).... کیمی.

۱۱۱/۴ (ب) - مه هفتلری :

کینه عتینی مولفه گوره اسکی تورکجه بو اک آد فعلی دگیل، هفت-
فعل (participle) افاده اقدیر و - یکنه هفت فعلینه بنزه یین بییر
گچمیش هفت فعل مفهوم وار دیر... سوزمه، دیشلمه، قایارتما،
اویدورما... هفتلری کیمی .

۱۱۱/۵ - مرکب هفتلر دوزه لقمکدهده ایشله دیلیر :

آنادان دوغما، بابادان قالما، حورادان گورمه، یخودن بیتمسه،
باشدان سووما... کیمی .

۱۱۱/۶ - "له" اکی ایله بیوله شر و- له مه مرکب اکی نی دوزه لدر
بو اک له دوزه لن هفتلرین چوخو طرف کیمی ایشله نییر- یاسیلاما،
اورتالاما (بوکلمه "average"، "متوسط"، "معدل" یقزیندهده ایشله نییر)

۱۱۱/۷ - "مه" هفتلری قالیبلا شیب و آد یقزینه گچیلر :

دولما، ازمه، بولاما، دوندورما (بستنی) قییما، دورمه، پغوشلمسه،
قیزارتما... کیمی .

۱۱۱/۸ - "مه" اکی ایله کؤکده کی فعلین محصولونو افاده اشدن

هفتلر دوزه لمیشدیر : تیکمه، اشمه، دؤشمه (اوطاغین وسایره نیین
آلت طرفینی اورتن تخنه، تورهای وسایره : تورهای دؤشمه، پنجره ده
ایهک بیره ده، دوشه مه ده خالی یوخدور (رسول رضا). کوجه لرده دوشنمیش
داش وسایره "آذربایجان دیلی نیین ایضاحی لغتی" ج ۲، ص ۱۵۳) ،
دؤگمه، قیزدیرما، قوشما، گؤزه للمه، ماچما... کیمی .

۱۱۱/۹ - "مه" هفتلری دیلی آریتما و ساده لشدیرمه ایشینده

چوخ فعال دیر : قارما (مختلیط معناسینا. بو کلمه بیزده خلق-
دیلمینده "قارما- قاریشیق" بیچیمینده واردیر. "قارماق" فعل اولاراق
چوخ قدیمدن تورکجه ده گورسه نییر. معناسی : بیرشئی بیرشئیه مخلوط
اقتمک دیر، یعنی اوز تعبیریمیزله "قار- یتر- دیر- ماق" دیر. البته
قاریشدیرماق داها مرکب بییر فعل دیر اونون ساده شکلی "قارماق" دیر، بونون
یاینیندا بیره ده "قاتماق" واردیر کی معناسی "بیرشئی بیرشئیه آرتیر-
ماق، توکمک" دیر. "قاردی" آز ایشله دیلمدیگی حالدا "قاتدی" داها چوخ
ایشلک دیر و "قاردی" نیین یقزینه گچمیش دیر. کاشغرلی محمود بقلمه
دقییر: اوغوزلار فارس لارا یا عینلا شیدقدان حونرا بییر مقدار تورکجه
کلمه لری اوندوموشلار، اونون یقزینه فارس جانی قویموشلار، نغجه کی

اوغوزلار "قۇوا" یا "آفتابه" دئییرلر... بیلینمه لی دیرکی اوغوزلاریسن دیلی اینجه دیر، تورکلرین بیریمی "اصل" او بیریمی "فرع" اولماق اوزه ره "مزدوج" (قوشا) ایشتدیکلری هر بیر آدین و فعلین اوغوزلار "فرع" اولانی ایشله دییرلر. حالبوکی او بیر تورکلر، بونو تک سؤز اولراق دتمزلر. مثال : او بیر تورکلر بیرشتیی بیرشتیه قاتدیقلاری زامان "قاتدی قاردی دئییرلر. بورا دان اصل اولان "قاتدی" دیر "قاردی" کلمه سی فرع دیر. اوغوزلار بیرشتی ایله بیرشتیی قاریشیدیردیقلاری زامان "قاردی" (قاریشدی). دئییب اصل اولانی بورا خا رلار. (دیوان لغات الترک، ج ۱، ص ۴۳۲ - ۴۳۷)

قاتما (ملحق)، سچمه (منتخب ، برگزیده)، تاخما (مستعار) چئویرمه (ترجمه اولونموش)... کیمی .

۱۱۱/۱۰ - " مه " بختینی " دیوان لغات الترک " دن قدیم کلمه لر - یمیزدن بخصوص آدلار دان بیرنجه مثاللا قورتارماق ایسته بیریک : توتما (حان دیق / صندوق)، تورما (تورم) تیزمه (توربانین آغیز باغی، اقله جه ده تومان و شالوارین)، تگمه / دگمه (هر هانسی بیر آدم . جماعتدن بیریمی . مثال : تگمه کیشی اوز بولماس * یات یا غوق توز بولماس . بیزیم دیلده : دگمه کیشی " یعنی هر هانسی بیرکیشی، علی العاده بیر آدم، " اوز بولماس " یعنی " اوزوموز کیمی اولماز " ایکینجی پارچاسی ایسه : " یات " یعنی " یاد آدم، "، " اوزگه سی، "، " یا غوق " دا ایندیکی دیلده " یا ووق " یعنی " یاخین "، " توز بولماس " یعنی : " دوز اولماز " معناسی : یاد یاخین لا دوز اولماز مساوی اولماز، تن اولماز ")، چالما (ایندیکی دیلده : کرمه)، ساتما (کلبه ، چارداق) تیکمه (تیکیلیمیش هر بیر شی)، سوزمه (یاغسیز قورو پنیر) ، قاتما (مثال : " قاتما یوغا " یعنی اوقالانمیش یوغا، خیردالانمیش بیر نوع چوره ک) .

قارما (کاشغرلی " نهب " دئییه ترجمه ائتمیش یعنی چیا وول، غارت . بو کلمه نین اطرافیندا . بیر آز دانیشمالی ییق : قاروماق " دئییه قدیم یازیلاردا گلیب گتچن بیر سوزوار سیرجرارد قلاوزین بئله ایضاح ائدیر : اساس دا معناسی گورمه دن ال ایله بیرشتیین دالیسیجا گزمک، آختار - ماق دیر صورالار معناسی " ال یادا دیشله آلماق " اولدو . بو کلمه مختلف تورک لهجه لرینده دگیشیک شکللر آلمیشدیر :

خاقانی تورکجه سینده "خاربا ماق"، جنوب غرب لهجه لزینده "قارما ماق" آذربایجان تورکجه سینده. و تورکیه تورکجه سینده "ق" نین فرقلی تلفظو ایله ۱۴ - جی عصر دن بویانا "قاورما ماق" اولوبدور. "آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتی" بولکلمه نی بقله معنا اقلیر: "باشا دوشمک، آنلاماق، درک ائتمک" ج ۱، ص ۳۶۸ تورک دیل قورومونون نشریاتیندان "تورکجه مؤزلوک" ده ایسه بقله معنا ائدیلیلیر: ال له سیخ توتماق: "قیلیجین قبضه سینى اووجو ایله قاواردی"، مجازی معنادا:

هر طرفی ایله آنلاماق، یاخشی باشا دوشمک، تماما درک ائتمک و آنلاماق" (ص ۴۶۶ -) تورکمن لهجه سینده ده "قابراماق" اولموشدور.

- اون اوچونجو عصر دن قابا قکی تورکجه نین ائیمولوژیک لغتی ص ۶۴۶- بوفعلدن سوای بیرده "قارمالاماق" فعلی واردیر (عقینی اثر ص ۶۶۰ بونون معناسی "غار تائتمک" - دیر. قازان تورکجه سینده. معناسی "گور مەدن بیر شئییی آختارماق" دیر. کلمه ذاتاً "قاروالاماق" دان دا کلمیش اولابیلر).

قیرما (خراطیلیق اولموش هر بیر شئی، مثال: "قیرما توپیق" یعنی یونقولموش توپ) کسمه (کاکیل، تورکجه سی: پرجم)، (دیوان لغات الترک، ج ۱، ص ۴۳۴ - ۴۳۱)

۱۱۲ - مهجه (- ما جا)

- مهجه مرکب بیر اکدیر و "مه" و "جه" دن الده ائدیلمیشدیر. دیلیمیزده آد دؤزه لدر: آتماجا، تایماجا، گولمهجه، بیلمهجه، بوهمماجا (... یولوخما بوفاز خسته لیگی ... "آذربایجان دیلی نیین ایضاحلی لغتی" ج ۱، ص ۲۹۷) ... کیمی .

۱۱۳ - مەدن (- مادان)

فعل کؤکونه یادا گؤوده سیمه گلهرک منفی معنا ایله بیرلیکده چیخما (- دان خالی) مفهومدا وئرن مرکب بیر فعل ظرفی (Gerund) اکی دوزه لدر: بیلمه دن دانیشیر، منی گورمه دن گفتمه ...

۱۱۴ - مهلی (- مالی)

۱۴/۱ فعل کؤکو یادا گؤوده سیندن، گلجکده لزوم "ایستک، نیت" و "لیاقت" مفهوملاری وئرن الزام وجهی دؤزه لدر:

آمالی پیام = آلماعیم گرهک، کلمه لیدیر = کلمه سی ایسته نیلیم، گورمه لی = گورمه گه لاییق، یتمه لی = یتمک اوچون مناسب .

۱۱۴/۲ - بعضی تعبیرلرده. گلهجک زمانی گۆسته رمک اوچون کتیریلیر
کلمه‌لی اولدو، وترمه‌لی اولدو تعبیرلرینده کی کیمی .

۱۱۵ - می (- می / - مو ، - مو)

آد یا فعل نوموندان صورنا ایشله دیلیر و بواکین. سوال مفهومو،
اؤلدوغو اوچون "سوال ایشاره‌تی" آدینی آلیز : گلدی می ؟
بو اک آد نوموندان کلمه‌لردن صورنا ایشله دیله‌رک "سوال"
مفهومو کتیریر : قاپی می دویولدو ؟

منیم اوچون مؤتاسفاقدیرسن ؟ سوزمو وئردینیز ؟

۱۱۶ - میش (- میش / - موش ، - موش)

۱۱۶/۱ - فعل کۆک یادا. گووده‌لریندن صفت کیمی ایشله دیلن گچمش
زمانان صفت فعلی (پارتیسیپی) دۆزه‌لدر : سؤلموش آدم ، یانمیش
اؤدون ، اوخوموش کیشی ، سولموش چیچک

۱۱۶/۲ - بواکی آلمیش کلمه‌لرله قوشا سؤزلر دۆزه‌لیر :

گۆرموش - گچچیرمیش ، اؤلموش - گکتیمیش ، تاحمیش - تاختیرمیش ،
سارالمیش - سولموش

۱۱۶/۳ - بعضی فعل نوموندان کلمه‌لرله قالیبلاتراق آد دۆزه‌لدر

مثال : گچمیش = ماضی . بعضا بو صورتله شخص آدی دۆزه‌لیر :

توختامیش ، دۆرموش ، ساتلمیش ، قوتالمیش (کتابلاریمینیزدا .
" قتلیمیش " کیمی گتچر) ...

۱۱۷ - میک (- میق / - موک ، - موق)

آز ایشلک اولان اکلردندیر و عموما بیر ایشین محصولونوبیان ائدر ،
واونا بیرآزدا . "کیچیکلیک" مفهومو قاریشدیرار :

کسمیک (سؤدو قیجغیردا راق زردابی چیخاریلماقلا حاضیرلانان آغارتی ،
آختارما ، "آذربایجان دیلی نین ایضاحی لغتی" ج ۴ ، ص ۶۰) کیمی ...
قدیم متنلردن مثال : قاراموق (کیلانار و بوغدا ایچینده تاپیلان
قارا دنه‌لر ، بیر دری نوخوشلوغو " میرزاهدیخان - سنگلاخ " ، دیوان
لغات التورک ج ۱ ، ص ۴۸۷) ، سولاموق (صولاخای " دیوان لغات التورک
عقینی یئر) ، چیچاموق (اوزوک بارماغی . عقینی اثر ، عقینی یئر) .

۱۱۸ - ن (- ین ، - ین / - ون ، - ون)

۱۱۸/۱ - متعدی فعللره آرتیریلار و " دؤنوشلو " معنالی فعللر

دۆزه‌لدر : گتیمک - گتیینمک ، یولماق - یولونماق ، دایا ماق -

دایانماق ، بؤلْمک - بؤلونمک ... کیمی .

۱۱۸/۲ - بعضی حاللاردا عمله گلْمیش فعل اؤز کؤکونون افاده ائتدیگی معنادان اوزاقلانار مستقبل معنایا مالیک یقنی بیر کلمه اولار : مثلا " سؤمک " - سئوینمک ، دؤیمک - دؤیونمک - توخوماق - توخونماق ، کتچمک - گتچینمک ... کیمی .

۱۱۸/۳ - بوندان باشقا ، دیلیمیزده ائله فعللرده تصادفاتدیلیر کی ، اوللاردا اک کؤکون ترکیبینه قاریشاراق ایتیمیش و یقنی سؤز گؤوده سی عمله گتیرمیشدیز . مثلا : اوزانماق ، قازانماق ، دایانماق ، گؤرسنمک کیمی (پروفه سور س . عبداللطیف اوغلو جعفروف ، " معاصر آذربایجان دیلی " ص ۲۵۱) .

۱۱۹ - نج (- ینج ، ینج / - ونج ، - ونج)

۱۱۹/۱ - دؤنوشلو (مطاوعت) فعللری اکی " - یین " و فعلدن آد دوزهلدن " - یچ " اکی نین قایناشماسی " - ینج " اکی نین دوغماغینا یول آچمیش اولابیلر . بونولا دوزهلن کلمه لر دؤنوشلو بیرعمل - ایش آدی ویا تاکید مفهومی داشیبیان بیرصفت اولور " (رحمتلیک بانقواوغلو آدی گتچمیش اثر ، ص ۲۵۷) .

بو اکله فعللردن دوزه لمیش آدلار : قازانج ، اینانج (اعتماد ائدیلن - دیوان لغات الترک ج ۱ ، ص ۱۳۳ - ، اعتماد معناسینادا ایندیکی دیلده : " اینام " ، اوتانج ، سئوینج ، قاخینج ، گووهنج (اعتماد) ، اؤدونج (عوهضی عئینی و یا بنزه ر شئیله قایتاریلماق شرطی ایله آلینان شئی) ، سئوینج ... قدیم منبعلرده : قیلینج (بیر ایشی گؤرمک شکلی شکلی ، شمشیره قیلینج دئییلر) .

۱۱۹/۲ - فعلدن دوزه لمیش صفتلر : ایگرهنج ، قیسقانج ، قورخونج ، گولونج ... کیمی . دیوان لغات الترک ده : اؤرکونج (هؤرکمه گسی گره کدیرن) ، بیرآز فرقلی : قوستینجیغ (چوخ ایگرنج) ، اوخشانجیغ (سئویملی) .

۱۱۹/۳ - دیلی آریتماقدا و ساده لشدیرمکده . بو اکدن ده استفاده اولونور : مثلا : بیلینج (همیقولووی ده " شعور " ، " وجدان " کیمی تعبیر اولان " *conscience* " معناسیندا . ایشله نیر ، بیلینج آلتی " سوب قونسیانس " وسایره ده اولدوغو کیمی) ، باسینج (فشار ، تضییق) ... کیمی

۱۲۰ - نجی (- نجی / - نجو ، - نجو)

۱۲۰/۱ - ترتیب ماییلاری - نجی اکی ایله دۆزه لیر : ایکسی -

یکینجی ، اون یئددی - اون یئددینجی ، اللی - الینجی ...

سامتیه بیتن های آدلارینا - ی آرتیریلیر :

یر : بیر-ی - نجی ، بئش : بئشینجی .

بو اک آهنگه قانونونا تابعدیر : قیرخینجی ، اونونجو ، اوچونجو

۱۲۰/۲ - املاء دا رقمه یازیلیرسا اختصارا ایکی جور یازماق اولار :

لیف) یوخاریدا ذکر اولونان شرایطده آرتیریلیمیش - ی (هابقله :- ی

- و ، - و) دوشر و بیر جیزگیدن صونرا - نجی ، - نجی ، - نجو ،

- نجو یازیلار .

ب) داها اختیصاری اولاراق رقمدن صونرا چیزگی ایله - جی ، - جی ،

- جو ، - جو یازیلار .

رومن رقم لرله یازیلیرسا رقمدن صونرا بیرنقطه یا چیزگی کافی

دیر : "x۱ - عصرده ،" ، "x۱۱ . فصلده . " کیمی .

۱۲۰/۳ - " ایلک " کلمه سی " بیرینجی " معنا سیندا و یئرینده

یشله نیر .

اؤرتانجی ، صونونجو ... کیمی کلمه لرده ترتیبی صایی عاقله سیندن

دیر .

۱۲۰/۴ - قدیم زامان بو اکین شکلی " - نج " دی : ایکینج (ایکینجی)

ترتیب اکی نین بیرقدیم شکلی داها واردی :- یئدی / یینتی

بوناکوره " ایککینتی " ایکیندی " ایکینجی دشمک دی ، " ایکیندی

واختی " عباره سینده گلن " ایکیندی " دیلیمیزده ایندی بئله واردیر .

۱۲۱ - نز (- ناز)

دیلمیزده آز صاییدا تاکیدلی و افراط افاده ائدن صفت لر بو

اکله دوزه لمیشدیر : قورناز (حیللی) کیمی .

لهجه میزده اولان " کوناز " کلمه سینه بیردقت یئتیره ک ، خاقانسی

تورکجه سینده " کنگه بن سوو " تعبیری " دایاز سوو " و کاشغری نین دئدیگی

کیمی " آمان ایش " ده دشمکدیر . حیوان حقیقنده دئییلیرسه " یا واش " معنا

سینا گلیر ، بورادان بیزده بو گونکی معنایا چاتماق چتین اولما میس

دیر ، فیکریمیزه گوره .

(دوام ائده حک)

جهانشاه قارا قویونلو

و

شعرلری

دوققوزونجو هجری و ۱۵ - اینجی میلادی غصده ایراندا. قارا قویونلو سلطنتی نین قوروجوسو اولان و شعرلرینده حقیقی تخلصونسی ایشلهدن ابوالمظفر جهانشاه فارسجا - تورکجه شعرلر. یازان گورکملی شاعرلریمیزدن اولموشدور. او جسور بیر ساواشچی و ماهربیر سیاست آدامی اولماقلا یاناشی عارفبیر شاعردی .

جهانشاه شیعه مذهبینه منسوب اولدوغو اوچون سنّی تاریخچی لر اونون حقیقده بعضی ناروا سؤزلر یازمیشلار. بونولا بئله سنّی اولان تیموری لرین رسمی تاریخچیسو و جهانشاهین چاغداشی عبدالرزاق - سمرقندی یازدیغی مطلع السعدین اثرینده اونون حقیقده بئله یلذیر : جهانشاهین یاغشی اداره سی اوزوندن آذربایجان چوخ مرفه بیر وضعیت ده ایدی. عدالتی اجرا ائتمک ، مملکتین آبادلیغینی تامین ائتمک و تبعه سینه مهربانلیقلا رفتار ائتمک بو پادشاهین اساس قایغیسی ایدی. حکومت مرکزی اولان تبریز جمعیتی و امنیتی ایله مصرله رقابت ائدیردی .

جهانشاه و قارا قویونلولار حقیقده ۱۵۶۴ = ۹۷۲ ده قاضی احمد غفاری طرفیندن یازیلان جهان آرا کتابیندا. تفصیلاتلی معلومات وئرلمیشدیر. مشهور ایران شناس و. مینورسکی بو کتبا دایاناراق بئله یازیر : (۱)

قارا قویونلو اولسونون جغرافی مرکزی وان گولو (دریاچه) نون قوزئی ساحلینده کی ارجیش دیر. اولارین رقیبی اولان آق قویونلو اولسونو منسوب اولماقلار (تیره لر) دیاربکر ناحیه سینده یئرلشمیش دیر. آق قویونلولار بایندر (اوغوز) قبیله سی نین بیگلری طزفیندن قارا قویونلولار ییواقبیله سینه (اوغوز) منسوب اولان بارانی ویا

(۱) قارا قویونلو جهانشاه و شعرلری : و. مینورسکی. ترجمه ائدن: مینه ارول ، سلجوقلو آراشدیرمالاری درگیمی، ۱۱، ۱۹۷۵، آنکارا ۱۹۷۱ -

بهارلو عاقله سی طرفیندن تشکیلاتلان دیرلیمیشدیلا .
جهانشاهین آتاسی قارا یوسف سلطان احمدجلایرین امیرلرینسندن
اولوب قیزی دا سلطانلا اولنمیشدی .

قارا یوسف امیر تیمور اولندن صونرا قبیله سینی اطرافینا
بیغدی و نخجوان جواریندا تیمورلو میرزلا اهو بکری مغلوب ائتدی .
صونرا امیر تیمورون اوغلو میرانشاهلا ساواشدا اونو اولسدوروب
بوتون آذربایجان ، عراق و اراکین بعضی قسملاری نین حاکمی اولدو .
قارا یوسفی دالی اوتورتماق اوچون شاهرخ ری ه گلدی وقارا یوسفلا
ساواشا باشلادی . قارا یوسف قهرمانجا ساواشدی وتبریزدن اوچاناقدر
ایره لی لهدی واوردا . ۱۴۲۰ م = ۸۲۲ ایلینده . اولدی . اونون آلتی
اوغلو وارایدی . ایلک ایلرده . آلمیش اولدوغو یقرلر اوغلانلاری
آراسیندا . تقسیم اولدی . ۱۴۳۵ - ۶ = ۸۳۹ ایلینده جهانشاه شاهرخ
طرفیندن آذربایجانا امیر اولدی و بیر مدت صونرا اصفهان ، فارس ،
کرمان وعراقی دا تصرف ائتدی ، جتی گرجستانی ۱۴۴۰ م = ۸۴۴ ده وهراتی
۱۴۵۷ م = ۸۶۱ ده فتح ائتدی .

جهانشاه ۱۴۶۷ م = ۸۷۲ ه ده آق قویونلوا میری اوزون حسن بیگه
قارشى دیا ربک ره قوشون چکدی فقط بو ساواشدا محاصره اولوب بیلینمه -
ین بیر عسگر طرفیندن موش چؤلونده اولدورولدو .
جهانشاه ۷۰ ایل یاشاییب و ۳۳ ایل پادشاهلیق ائتمیشدیر . بوگون
تبریزده گوی مسجد آدیله مشهورا ولان آبده اونون و خاتونی بگومون
اثری دیر و جهانشاهین قبری ده اوردادیر .

شعرلری : جهانشاه ایکی دیلده : فارسجا و تورکجه شعریا زمیشدیر
شعرلری نین ایکی ال یازماسی واردیر : بیرى بریتانیا موزه سینده
(نمره ۹۴۹۳) ساخلانیر . بو مجموعه ۸۵ ورق دیر ایلک قسیمیندا ۱۰۵
فارسجا غزل و بیر مستزادی واردیر . ایکینجی قسیمدا ۸۷ تورکجه غزل
و ۳۲ تورکجه زباعتی واردیر . صون ورق ده خاتمه قسیمینده بیله یازیلیمیش
دیر : " عارف لرین سلطانی و اوز دؤورونون حکمدارلاری نین افتخاری
و دؤورونون عادل لری نین اساسی نین سؤزلرینی احتوا ائده ن کتاب
سلطان جهانشاهین چاغیندا اصفهانلی خسرو اوغلو قنبرعلی
طرفیندن ۸۹۳ شوالیندا (مهتما مبر ۱۴۸۸) ده بیتیریلدی "

ایکینجیسی ایروان ال یا زمالاری انصتیتوتوندا (متن داران) سا خانلیلیر
بونسخه باره سینده ایلک دفعه لطیف حسین زاده معلومات وئرمیشدیر. بئله
نظره گلیرکی بو نسخه هجری ۸۷۹ (۵- ۱۴۷۴ م) ده کؤچورولموشدور.

بو ایکی نسخه نی تدقیق ائتدیکن صونرا باکی دا ابوالفضل
رحیموف، لطیف حسینوف و مایل علیوف ۱۹۸۶ دا " جهان شاه حقیقی "
سچیلیمیش اثرلری عنوانیله ۱۴۳ صفحہ لیک بیرکتاب چیخارتمیشلار،
بو کتابدا شاعرین یالنیز تورکجه شعرلری نشر ائدیلیمیشدیر. تاسف کی،
تدقیقاتچیلار شعرلری اوریزینال لهجه ده یوخ یا جار دیققلاری قدهر بو
گونکو تلفظ له نقل ائتمیشلر.

جهان شاه صوفی اولدوغو اوچون شعرلرینده حقیقی تخلصونوسچمیش
دیر. شعرلرینی دؤورونون ان بؤیوک عارف شاعری اولان عبدالرحمن جامی
یسه گوندرمیشدیر
جامی بو باره د بئله یازمیشدیر: وجیز دانیشاق. حقیقت آحتاران جواهر-
لرله بؤللو بیر اینجی (مروارید) قوطوسو کیمی محتشم بیرکتاب گندی
او، هم غزللری وهمده مثنوی لری وهم ادبی و همده معنوی سرلری
احتوا ائدیر.

هرغزلین ایلک مصراعی ابدیلیک صبا حی شفقی نین مسعودپا رلاقلیغی
ایله باشلار صون مصراعلار حقیقنده نه سؤیله نیرکی، هر بیری ابدی بیر
گؤزه للیگین منبعی دیر.

(مجموعه، منشآت، علی اصغر جگمت، جامی، تهران ۱۳۲۵ = ۱۹۴۱)
فارسجا شعرلری داها قوتلی دیر. تورکجه رباعی لری تک قافیہ لی
دیر و کلاسیک هزج قالبی یئرینه رمل وزنینه دیر.
حقیقی هر شئی دن اول لیریک شاعر دیر، او غزل و رباعی لرینده
محبت، دوستلوق، صداقت و عشقی ترنم ائتمیشدیر. او انسان گؤزللیگی
نی رنگارنگ بدیعی بویالارلا، لطیف و گؤزه ل سؤزلره وصف ائتمیشدیر.
مثلا:

قدین کیمی ستوده صنوبر نه یئرده وار
عنبرفشان ساچین کیمی عنبرنه یئرده وار
حسنون بیاضینا دوشه لی دانه ی سیاہ
بو طور ایچینده خال مدورنه یئرده وار
حقیقی نین شعرلرینده هامی دان چوخ نسیمی نین تاثیر گؤزه

چارهپیر اودا حروفیلر کیمی انسانی تانری نین مظهری بیلیر :
تجلی قیلدی جمالوندا. واهب صورت

بؤ معنی دن سنه مظهر الله. دئدیم

حقیقی نین رباعی لری نین تقریباً هامیسیندا هر دؤرد مصراعسی
هم قافیه دیر .

حقیقی نین دیلی آذری تورکجه دیر و ۱۵ - اینجی عصر خصوصیتلرینی
گؤسته ریر و بو جهتن حبیبی و فضولی نین دیلینه بنزه ر. مقاله میزده
شعر نمونه لرینی بو گونکو الفبا میزلا یا زما قلا یا ناشی تلفظ جهتندن
اصلینه صادق قالماغا ذقت ائتدیک :

ای. خط و خالون کلام الله هم أم الكتاب

حسرتوندن دیده ی عشاق اولوب دور غرق آب

غمزه ی چشمون اشارت قیلدی اهل وعده یه

مست عشقون شول جاندا قالمادی عینینده خواب

لیلۃ الاسرا و واللیل ایندی زلفون شانینا

آیت والشمسه وجهوندن گؤروندی آفتاب

ای منیم عینیمده رخسارون چو نور لم یزل

وی ساچون برطغره (طره) سیندن مالما وزره مشک

عالمی قیلدی منور نور وجهون تا ابدا

لوح محفوظوندا روشن اولدی هم یوم الحساب

زار و بیماریم اگر تشریف قیلسان بیر نظر

خاک راه مقدمونده سیمیشم گوزدن گلاب

اول خط و خال ورخ وزلفون حسابین قیلماغا

حاسب عشقه میسر اولدی حقدن احتساب

صورتون آیینه ی عشق اولدی اهل عالمه

لوح محفوظونده فرقان اولدی حکمتدن کتاب

ای "حقیقی" باشونی قوی اول جناب حضرته

قویماگیل الدن مثالین (فرمانی نین) دامنین

ازهیج باب

تا که حسنون صورت و معنی ده دعوا گؤرسه دور

قرصی نین نوری جمالوندان تجلی گؤرسه دور

سجده ی ایمان گؤتورمز قاشلارون محرابینا

هر بصریت سیزکیم آنی طاق کسرا گورسه دور
 سوره ی سبعة المتانی (فاتحه) خط رخساروندا دور
 شول جهتدن صورتون هرشی ده معنی گورسه دور
 ای مسیحا دم سنون انفاس لعلون عاشقه
 نغحه روح القدس تک نطق عیسی گورسه دور
 کیم کی حیران اولماز اول معشوقه نین رخسارینا
 اهل دل اول مشرقی معنی ده آنا گورسه دور
 زاهدا گل سجده قیل شول صورت رحمانه سن
 سجده؛ حق سنه چون کی اهل تقوا گورسه دور
 چون "حقیقی" هرکه منصور اولدی درمیدان عشق
 بر سردار محبت شرط دعوا گورسه دور
 ❀ رباعی لردن ❀

ای وصالون روضه ی رضوانوموز وی دودافون چشمه ی حیوانوموز
 چون ایکی عالمده سن سین جانوموز کفرزولفون شهری دور ایمانوموز

○○○○○○○○

جمالون شمعنه هر شب گلور مهتاب روزندن
 چون آنین آفتابیندان دوشوب دورتاب روزندن
 معنیر زلف پرچینون گلور باد صبا بیرله
 به طلق دردمندان سا نور قلاب روزندن
 غم و دردوندن ای دلبر اگر آه ائیله سم دردم
 زاشک دیده؛ مردم آخار سیلاب روزندن
 سا چون ظنینده رخسارون کی نور حاودان اولدی
 بو حسرتدن سالورچتری فلک اطنا ب روزندن
 "حقیقی" آستانوندان ثنا چون وصال ائتدی
 تجلی حقیقتدن آچیلدی باب روزن دن

○○○○○○○○

ای سر زلف تو کمنده بلا پیش قدت سرو صنوبر دوتسا
 سوره؛ والشمس یوزون آیتسی حرف بدایت ده خطین والضحا
 خضر لبین چشمه ی آب حیات عاشیق دلخسته یه لعلین شفا
 کیم کی سر کویینه خاک اولمادی ایرمه دی مقصودینه اول بی نوا
 آه ایله یان دیردی منی فرقتین گل منه وصلیندن ایریشدیر دوا

آیت وللیل ماچین شائینه
 کیم کی سنی گوردی بو وجهیله شاه
 سدره بویون سروینه قیلدی سجد
 حسن و لطافتده یوزوندور قمر
 وصلینه یارا اولدو "حقیقی" بوگون
 خال و خطین فاتحه ی زبنا
 اولدو سنین خاک رهینده فدا
 عارض رخسارینه بدر دجا
 کفر و ضالتهده ماچین دیر بلا
 حقن ایریشدی اونا فضل و عطا *

عالم غداره اغیار اول گونول
 جانی قوریان ایله بردار اول گونول
 یار ایله یار وفادار اول گونول
 وحدتین کوینده بندار اول گونول

وئر کونول اول گلعه داره تا ابد
 دینی و عقبی حرام اولسون حرام
 قوی باشینی پای داره تا ابد
 اولمایان حیران نگاره تا ابد

ای ایکی عالمده. چشمون آفتاب
 دوشدی جانه آتش هجرونده. تاب
 مصحف وجهونده دورام انکتاب
 شوق عشقون بغرومی قیلدی کباب

خسروا چوق ظلم و بیداد ائیلمه
 عزم هجران جوری بنیاد ائیلمه
 عاشقی مانند فرهاد ائیلمه
 مدعی نین گونلونو شاد ائیلمه

وحدتون نوری یوزون مهتابی دور
 نیلته الاسرا ما چون اطنابی دور
 کوثرین رمزی لبون قنابلی دور
 مست عشق اول باده نین غرقابی دور

حقیقی فارسجا غزل لرینده ده شوگی و محبتی ترنم ائتمیشدیر
 فارسجا شعر لریندن الیمیزه یال نیز بیر بیت چا تدینی او چون آنجاق
 اؤنوبورادا نقل ائدیریک :
 خضر منی حیات من غیر تو نیست دلبرم
 صبر منی ثبات من غیر تو نیست دلبرم

(*) مطلعی فارسجا اولان بو غزل باکی دایا زیچی نشریاتی طرفیندن ۱۹۸۶
 دا "جهان شاه حقیقی" عنوانیله چیخان کتابدان عینا نقل ائدلمیش
 (غزل بو گونکو تلفظ نه یازیلیمیشدیر) .

رزنجانلی "علیرضا کوسه اوغلو" ندان:

دوغرو (طرف)

واری ایله وار اولموشوز
تقی عشقی ایله سولموشوز
نقی سربلا دولموشوز
یوخلوغوموز وارا دوغرو.
گولوم، گولوم، گولوم، گولوم
هجرانا دوشموش بولبولوم.

عسکرایله صفه دوردوق
مهدی (ص) ایله دیوان قوردوق
چوق شکر ارکانا اویدوق
پیریمیز خونکارا دوغرو
گولوم، گولوم، گولوم، گولوم
هجرانا دوشموش بولبولوم.

"رضا" دثر کی کوثر ایچدیک
صراط میزانی گنچدیک
الاهی بیر عشقه دوشدوک
پروانه ییز یارا دوغرو.
گولوم، گولوم، گولوم، گولوم
* * * * *

یشته قالدیق ، گنیدیوروز
بان ایله جانانه دوغرو.
عشق ایله دوزان ائدیوروز
احمد مختاره دوغرو.
گولوم، گولوم، گولوم، گولوم
هجرانا دوشموش بولبولوم.

نوری ایله گورویوروز
دورانینی سورویوروز
شوقه گلیمیش یثیریوروز
اول شاه مردانا دوغرو.
گولوم، گولوم، گولوم، گولوم
هجرانا دوشموش بولبولوم.

حسن ایله آغو (زهر) ایچدیک
حسین ایله سردن گنچدیک
زینل ایله ستم چکدیک
عهدیله اقرارا دوغرو.
گولوم، گولوم، گولوم، گولوم
هجرانا دوشموش بولبولوم.

باقر ایله سرلار ساچدیک
جعفر ایله گویه اوچدوق
کاظم ایله عمان گنچدیک
آخاریز چاغلارا دوغرو.
گولوم، گولوم، گولوم، گولوم
هجرانا دوشموش بولبولوم.

نَهْجُ الْبَلَاغَةِ وَخَوَاقِ الْمَعْرِفَةِ

۴۹ - نجی خطبه :

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَطَّنَ حَقِيقاتِ الْأُمُورِ وَ دَلَّتْ عَلَيْهِ
أَعْلَامُ الْمُنْظَهَرِ، وَامْتَنَعَ عَلَيَّ عَيْنَ التَّبْصِيرِ...

حمد اول تانری یا اولسون کی، ایشرین گیزلینی اوناعیان دیر ،
بوتوو آشکار علامتار وارلیغینا نشان ! باخان گوز اونو گورمزسه ده
گورمه ینلر گوزلری اونون وارلیغین دانانماز، اینا نمیش اوره کلرایسه
حقیقتین قانانماز، اوجالیقدا اوستون، اوجالاردان اوجا ایکن الجناق
لیقدا مخلوقاتینه ائله یاغین دیرکی، یارانمیشلارا اوندان یاغینسی
یوخ ! دئمک تانری نین اوجالیغی اونو یاراتدیقلاریندان اوزاق سالما
- ییب، اونون یارانمیشلارا یاغین اولماسی مخلوقاتیله اونوبیریئره
قویماز. عاغیللار نجه لیگین بیلمکدن عاجزسه ده اونو تانیماقدان
قالیجی دگیل، چونکی وارلیغین نشانلری اوندان سوز آچیر، دانان
اوره کلرده ایشیق ساچیر، تانری اوخشا دیجیلار دئدی کلریندن آری، اینام
سیزلار سوزوندن یوخاریدیر.

۵۰ - نجی خطبه :

بو خطبه ده انسان تکاملی اوچون حق ایله باطلین بیر - بیره
قاوشماسی نین گره کمه سینه اشاره ایویر :
إِنَّمَا بَدَأُ وَقُوعِ الْفِتَنِ اهْوَاءُ تَتَّبِعُ وَ أَحْكَامُ
تُبَدَعُ وَ ...

ایستکلره آلیشیب، خلاف شرع چیخارتماق آلاهیین کتابینا مخالفت
اؤتمک کیشیلرین بیر- بیرینه دین - ایماندان باشقا سئودالارا گوره
دوستلاشما لاریندان فتنه لر باش وقریر.

باطل حقیقت ایله قاریشما سایدی دؤغرو یول گئده نلرچاشما زدیلار،
حق باطلدن آرینسا ییدی یاغیلارین دیلی کسیلردی، امما آزا جیق حقدن،
آزا جیق داباطلدن بیر- بیره قاریشدیقدا شیطان آرخالارینا ال تاپیر.
الله نظری اوستونده اولان کیشیلرایسه آزماقدان جان قورتاریرلار.

۵۱ - نجی خطبه . صفین ساواشیندا معاویه نین کیشیلری گوزه نیسی

اله كعجريب امامين آرغالارينا سو يولون باغلاياندا. بويورموش :
فَقَدَايَسْتَطْمَعُوَكُمْ الْقِتَالَ ، فَاقِرُّوا عَلَيَّ مَذَلَّةً
وَ تَاخِرِ مَحَلَّةً أَوْ رَوُّوا السُّيُوفَ مِنَ الدِّمَاءِ ...

بونلار سيزي ووروشماغا قيزيشديرميتلار. ايندى يا كيشيليگيزي
دانيب اگيلين ويا قيلينجلاري قانداق سوواريب سووا. ال تاپين !
ذليلليك ايله ياشا ماق اولومدور، باشي اوچاليقلا اولمك دنيريليك !
باخين معاويه بير ايلخي آزغين خاخول باشينا بيغيب حقيقتي اولنلاردان
گيزله له ديب يازيقلارين بوغا زلارين اولوم آماجي اقله ييب .

۵۴ - نجى خطبه . صفين ساواشيندا . دويوشجولرى مولانين آياغ سورو

- يوب يقريش فرمانين يوپانديرما سيندان گليله ننده . دشميش :
امَّا قَوْلُكُمْ : اَكَلْ ذَالِكْ كَرَاهِيَّةَ الْمَوْتِ ؟ قَوْلَ اللَّهِ
مَا بَالِي دَخَلْتُ الْمَوْتِ أَوْ ...

اولما يا بو گجيكمك اولومدن چكينمك اوچون دور؟ دشيرسيز !
والله اولومون قاباغينا كفتمك ويا گليب مني ياخالاماغيندان
ديكسينمه يرم بلكه ده . شامليلارلا چاقيشماغا شكيم وار؟
دعسز . تاريا آند اولسون بيرگون ده . ساواشي دالي مالمازديم
آما دشيرم بلكه ده اولنلاردان بيرباراسي آيريليب منه قوشيلولالار،
حقيقت ايشيغين سچينب يولا گله لر . منه بو اولنلاري آزغين ايكن قيرماق
دان يعنى ديو ، اولسون كي اوز گناهلاري اولنلاري قيرغينا وقرير . (كينه ده .
ايسته ميرم يقرسيز اوله لر)

۶۰ - نجى خطبه

لَا تَقْتُلُوا الْخَوَارِجَ بَعْدَ بَيْعَتِي فَلَيْسَ مَن طَلَبَ الْحَقَّ ...
مندن صورنا خوارجلري قيرما يپين (بونلارين نيتلري بيس اولما -
دان آزيبلار) حق آختاريب چاشان كيممه باطل آرايب مقصده چاتانلا
بير دگيل .

۶۱ - نجى خطبه . او حضرتي تفرور اولماقدان قورخودانا دشميش :
وَ اِنَّ مَلَائِكَةَ مِنَ اللَّهِ جُنَّةٌ فَاِذَا جَاءَ يَوْمَئِذٍ
اِنْفَرَجَتْ عَنْتِي ...

منيم تاريدان بير قشيم قالخانيم وار (او مني ساغلار ، آما)
گونوم باشا چاتما او قالخان مندن آيريليب مني بوراخار ، اولومه
تاپشيرار . اونداداها اوخ يانيلماز ، يارا ساغالماز (اجل گلنده .

اولومدن قاچماق اولماز)

سۆزلۆك :

اوختا ديجي = مشبهه ، تاريني يارانميشلارا ، اوختادان كيمسه ،
يؤل = ذين ، مسلک ، يولا گلمك : يۇموختالماق ، ايماق گتيرمك .
گۆزه = بۇلاق ، چشمه .

قاليجي = ذالى قالان ، عاجز .

قديم / قايم / قهيم = محكم ، برک .

يانيلماق (آغيزدا : يايينماق) اوغون ، مرمى نين منحرف اولماسي ،
يان گكتمه سي . گۆزوندن قيل ياييلماز = ساياق ، دقيق آدام ، توکو
كولله ايله ووران . ميرزا علي اكبر صابردن : مثال :

قيل يايينمازدى ظالم لرین گۆزوندن . * رسوايديق جهاندا . معلونلارين
سۆزوندن . (هوپ هوپ نامه : دبستان دا قاپاندى) .

بوتون [بوتوؤ] بيتوؤ] بيتاوو = تمام ، كامل ، هاميسي ... بيتمك
كۆكوندن گليب ، بيلمك كي بو گون كي ديليميزده ، اوؤ/ او ، فورما سيندان
اسم ويا مبالغه دوزه لتمك اوچون بير اك وار (آلاؤ / آلوؤ ...) بو اك
اسم صونونا (نم — نمؤ ، يان — يانؤ — قاپي نين چرچووه سينده
يان آغا جلاړ — و ...) فعل صونونا (كسوو — اؤد دقشن آغاچ — قاشوو / قشوو
— قاشييان ، مالي تومارلاماق اوچون بير قاشيما وسيله سي — قيروو ،
هابقله بول — بول كۆكو ايتگين كلمه ليز : بيزؤو ، بوخؤو ، پيلؤو ، بيلؤو و ...
گۆزه دگير ، بورادا . اوچ نكته يادقت گرهك :

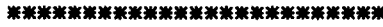
۱ — فارسي كۆكلو بعضي كلمه لزي بو بابا داخل اثتمه مك : اردو — اينه
كين بولماجي (آرد — آب) ، چرگوو — دؤرد اؤكوزله قوشولان اكين جوتسو
(چهارگاو) توو و شرمك — بورماق ، فشارا قويماق (تاب دادن) و ...

۲ — فارسجادا ، نادر كلمه لرده بو اكد وارما ، دا ، احتماللا بو پسوند
ديليميزدن فارسجا ييا گكتميش : گشو ، گرو (كشيدين ، گرفتن كۆكوندن)

۳ — ياساول ، چاپاول (چپاول) قاراول (قراول) و ... كيمي كلمه لرده
منجه بقله دوزه ليميش : ياسا ، اوو ، چاپ ، اوو ، قارا ، اوو ... صونرا
" آل " اكي آرتيريلميش . (آل اكي نسبت اوچون ايشله نير : توپ —

توبال ، چنگ — چنگال و ... كيمي)

آذربايجان ادبياتى (۲)

۱۵- نجى غصرين اوللرينده "تيمورى لر" سلسله سى نپن تدريجا "سكوت ائديب
ضعفه اوغراماسى نتيجه سينده آذربايجانين شاليندا مستقل" شيروانشاهلار
سلطنتى (۱۳۸۲- ۱۵۰۱) قورولدوقدا ، اولكه نين جنوبوندا دا پايتختى تبريز
اولماقلا "قاراقويونلو" سلسله سى (۱۴۳۸- ۱۴۶۷) و دياربكر اطرافيندا
آغ قويونلو سلسله سى اولماقلا ايكي حاكميت مركزى ياراديلدى ، اما اونلار
دايم بير- بيرينه قارشى مبارزه ايله مشغول ايديلر . آنجا ق ۱۴۶۸- ايليغه
آغ قويونلو سلسله سى نين حكمدارى اولان اوزون حسن (۱۴۲۳- ۱۴۷۸) ، قارا-
قويونلو سلسله سى نين حكمدارى جهانشاهى مغلوب ائتديكن صونرا مستقل
دولت (۱۴۶۸- ۱۵۰۲) قورماغا موفق اولدو . بو مدت عرضينده آذربايجانين
شاليندا اوز حاكميتلرينى مانع سيز دوام ائتديرن شيروانشاهلار اولكم
نى آبادلاشديرماق ايشى ايله مشغول اولابيلديلر .

بئله ليكله باشدا "باكى" و "شاماخى" اولماقلا بيرچوخ شهرچيچكلنمكه
اولان اقتصادى مركزلره چئوريلدى آغ قويونلولار دا عيىنى ايشى آذربايجا-
نين جنوبوندا گورمك ايسته سه لر ده ، اونلارين بو جهدلى موفقيت سيز
قالدى . اونلار ، على الخصوص فعال و اولكه نين مدنى يئنى دن قورماسى ايله
خيلى ماراقلانان سلطان يعقوبون (۱۴۷۸- ۱۴۹۰) اولوموندن صونرا سياسى
اختلافلار ، اهالى نين غيرمتجانس ليگى ، هابئله اولكه داخلى نده كى اغتشاشلار
نتيجه سينده زوالا اوغراديلار . بونون بير سببى ده او ايدىكى ، شيعه
دايره لرى ايده قولوزيك تبليغاتى ايره لى سوره رك خلق آراسيندا كى بئويوك
نفوذلاريندان سياسى مقصدلى اوغروندا استفاده ائتمه گى باجارديلار .

۱۵- نجو عصرين اورتالاريندا گرگينليك اوجاغى ، كسكين تبليغات آپار
عنى زماندا دا گيزلى سياسى فعاليتله اولكه اوزه رينده حاكميتى حاضراين
اردبيله كى صفى الدينين درويش طريقتى ايدى . خصوصاً قيزيلباشلارين
اولدوغو يئرلرده ان گئنيش خلق کوتله لرى آراسيندا شدتلى انتظا مسيز-
ليقلار باش وئردى . بو شرايطده ، شاه اسماعيل اوچون ، ضعيفله ميش
آغ قويونلو دولتىنى اله كئچيرمك چتين ايش اولمادى . بئله ليكله ، او ،

اردبیلی و شیروانی توتدوقدان صونرا ۱۵۰۲ - نجی ایلده تبریز پایتخت اولماقلا اوزونو یئنی دولتین حکمداری اعلان ائتدی . بوشکیلده دیار بکر - دن توتموش هراتا و بغداددان توتموش دربنده کیمی گئنیش اراضیلر صفوی امپراطورلوغونا الحاق ائدیلدی . دیل باخیمیندان با جاریقلی اولان شاه اسماعیل فرهنگلی انکشافی تأمین ائده جه گینی وعد ائتدی، و شاه اسماعیلین (۱۴۸۵-۱۵۲۴) بو وعدی، اونون اوغلو و خلفی طهماسب (۱۵۲۴-۱۵۷۶) طرفیندن حیاتا کئچیریلدی .

بو دینی و سیاسی مناقشه لرده، ائله جه ده اولکه حیاتی نین دیکر ساحه لرینده تورک دیلی طبیعی اولاراق اولدوقجا مهم رول اویناییردی . آذری تورکجه بو دؤوره کیمی او قدهر یاخشی انکشاف ائتمیشدی کی، ۱۶- نجی عصرده بو انکشافین ان یوکسک ذیروه سیندن سوز آچماق اولار . دوزدور آغ قویونلو و قاراقویونلو حکمدارلاری فارس دیلی نی سارای دیلی سوپه سین یوکسک ائتمیشدیلر، اما حتی سارایا یول وئریلن شاعر لر ده داخل اولماقلا آذربایجان شاعر لرینین اکثریتی، بو تدبیره اعتنا سیز یانا شاراق اؤز آنا دیل لری، یعنی آذری یه ممکن اولان هر جور اوستونلوک تانیمیشلار . بو مدعا علی الخصوص خطائی اوچون معتبر دیر (بو شاعر، یئنه "خطائی" تخلصو ایله شعر یازان شاه اسماعیلدن فرقلی دیر) . او، " یوسف و زلیخا " باشلیقلی مثنوی سینی سلطان یعقوبا اتحاف ائتمیشدیر . "اسرار نامه" نین مترجمی احمدی و حبیبی ده سارایا تابع اولان بو جور شاعر لردن اولموشلار . آذری تورکجه سینه ماراق او قدهر گوجلندی کی، او، هله صفوی لر دؤرونده امپراطورلوغون دیلی حالینه گلدی . بونون دا نتیجه سی او اولدو کی، عرب و فارس ادبیاتی نین اثر لری آذری تورکجه سینه ترجمه ائدیلمه گه باشلادی، بیر حالدا کی، علی الخصوص شیعه مذهبی داخل اولماقلا، دینی ادبیات بیر باشا آذربایجان دیلینده یازیلدی . بو وضعیت ۱۹- نجو عصرین صونونا کیمی دوام ائتدی .

بونون باشقا، آذری، دیلوما تیک مناسبت لرده، هابئله عمومی لیکده خارجی اولکه لرله علاقه لرده ده ایشله دیلمه گه باشلاندی کی، بو دا صفوی سلسله سینه معین فایدالار تأمین ائتدی . شاه اسماعیل سارای نین آذربایجان مدنیتی نین مرکزینه چئوریلمه سینده بونون دا آرز پایبی اولما میشدیر . صنعت و ادبیاتی حرارتله سئوهن شاه اسماعیلین اوزو ده چوخ استعدادلی و اثر یاراتماغی سئوهن شاعر ایدی . غریبه دگیل دیر کی، عالیم و هنر مند لر

آسانلیقلا شاه اسماعیلین سارا یینا قبول ائدیلیب، اونون طرفیندن حمایه اولونوردولار. او، اولدوقجا گؤزل و ساده، ائلهجه ده تمیز سبکده یازدیغی شعرلری ایله شاعرلره ان گؤزل نمونه نی وئرمیش و اونون اطرا- فینداکی شاعرلر حرارتله اونو تقلید ائتمیشلر.

عمومی فرهنگ تاریخی زاویه سیندن باخاندا دئییه بیلرک کی ۱۵- نجی و ۱۶- نجی عصرلر آذربایجان مدنیت تاریخینده چوخ مهم مرحله اولمو- شدور. بو دؤورده تبریز اولدوقجا بؤیوک اهمیت قازاناراق شرق عالمینده علمی مرکز اولموشدور. بو دؤورون اسلامشناسلاری و دین عالیم لرینسه یوکسک قیمت و اهمیت وئریلمیشدیر. اردبیلده تیکیلن شیخ صفی تره سی عمومی لیکده "دارالارشاد" کیمی نظرده توتولور. عینی زماندا باشقا بیر مرکزین، دئمه لی آذربایجانین شمالینداکی شیروانین طریقت پیئرلی و اسلامشناسلاری دا یوکسک اعتبارا و درین نفوذا مالک ایدیلر. نهایت اولکهنین دیگر مدنیت مرکز لرینده ده مشهور تاریخچی، جغرافیاچی، فیلولو- سوف و دین عالیم لرینین سایی آزدگیلدی. عالیم لر آراسیندا خصوصاً بشری علم لر ساحه سینده کی اثرلرین مطالعه سینه، هابله کلاسیک شرق شعر اثرلرینین تفسیری و انتشارینا چوخ مارق گؤسته ریلیردی. ایلکین تذکیره لر محض بو مارق اساسیندا یارادیلیمیشدیر. دیگر طرفدن صون درجه تقدیره شایان اولان باشقا بیرجه تده، داها چوخ صنعت ساحه سینده داخل اولان خصوصاً مینیاتور نقاشلیغی نین، موسیقی و معمارلیغین صفوی سلسله سی نین حکمدارلاری طرفیندن حمایه اولونماسی دیر. ان مشهور صنعت نقاشلاری، مینیاتورچولار و نقاشلار آراسیندا سیداحمدین شاگردی اولان و "هرات" دان تبریزه مهاجرت، ائدن کمال الدین بهزادین (۱۴۵۵-۱۵۳۵)، و ائلهجه ده آقامیره ک تبریزی، سلطان محمد تبریزی، مظفر علی نقاش و حافظ تبریزی نین آدینی چکمک اولار. اونلارین هامیسی دؤورون اعتبارلی شخصیت لریندن اولموشلار. ان پارلاق سیمالاردان بیردی ده ۱۴۱۳- نجوایلده یازیلان "مقاصدالادوار" نین مؤلفی، موسیقی شناس نورالدین مراغی دیر.

فرهنگی و اجتماعی حیات "جلایرلر" سلسله سی نین قویدوغو بینووره اوستونده، داها صونرا گلن تورکمنلر سلسله سی زمانیندا دا و اونلارین گوجلو حمایه سی ایله داها دا انکشاف ائتدی و هم آذربایجانین گئنیش اراضی لرینده، هم ده عراق دا چوخ ال وئریشلی زمین تاپان آذربایجان ادبیاتی چوخ یوکسک سویه یه نایل اولماغا قادر اولدو. معلوم اولدوغو

کیمی، آذربایجان ادبیاتینین انکشافی معین مدت عرضینده کلاسیک فارس ادبیاتینین انکشافی ایله عینی وقتیه راست گلیر. آما تأسف کی، ایندی یه کیمی تورک ادبیاتینین آذربایجان دلیلی اثرلری تام تاپیلا بیلمه میشدیر بو اثرلر ال چاتماز اولاراق قالدیقجا مختلف تذکره لرده کی آرزو جزئی قیدلره محتاج قالا جاغیق . ۱۵- نجی عصرده آذربایجان ادبیاتینین تبریز و شیروان کیمی مرکز لرینده فعالیت گؤسته رن شاعرلر باره ده ایسه لاپ امین و اولدوقجا اطرافلی معلوما تیمیز واردیر، بورادا قصیده یازماق و قصیده نی شیروانلاردا اتحاف ائتمک مرسوم اییدی . بو شاعرلردن بونلارین آدیننی چکک : بدر شیروانی (اولومو ۱۴۵۰ / ۵۱) ، کاتبی (اولومو ۱۴۳۶) و بیر خمسه نین مؤلفی اولان مراغه لی " اشرف " . او ، استعدادی اولان و اوزو ده " حقیقی " تخلصو ایله شعر یازان جهان شاهین سارای شاعری اییدی .

۱۵- نجی عصرین بونلاریندا آرتیق دئتمک اولارکی، قصیده یازیلیمیر، اونو عوضینه ، صوفیانه موضوعلارین ائبیک فورمادا ترممو، دیگر طرفدن ده عشقی موضوعلارین لیریک شعر قالب لرینده سؤیلنمه سی باخیمیندان داها مناسب اولان مثنوی و غزل یازیلیردی . زامان کئچدیکجه ، هله ده گوجلؤ اولان حرؤ طریقتی نین ادبیاتی ایله یاناشی " خلوتیه " ادلی درویش طریقتی، برده لسی شاعر " گلشنی " نین سیماسیندا اعتبارلی بیر نماینده تاپیر .

۱۵- نجی و ۱۶- نجی عصرلرده آذربایجانین بیرچوخ شاعر و متفکری یئنی اجتماعی شرایط نتیجه سینده اوز وطنی نی ترک ائدیپ قونشو اسلامی اولکهلره مهاجرت ائدیر . بیز، بونلارین آراسیندا ساده جه ان مهم اولان شاعرلرین آدیننی چکیریک : ۱۵- نجی عصرده حامدی و هاشمی و ۱۶- نجی عصرده شاهی سروری ، طفیلی ، حبیبی ، خلیلی ، مامی ، عارفی ، قاسمی ، گلشنی ، بیداری ، پناهی ، صاحبی ، حافظ ، خلیفه ، خزانی (اسیری) ، بصیری ، میرقادری ، و قاراباغدا بو یوین و ۱۵۳۵- نجی ایلده وفات ائدن محی الدین محمد کی ، بیرچوخ تفسیرین و " روضه قارباغی " نین مؤلفی دیر و قانونی سلطان سلیمانین حاکمیتی زامانی تورکیه یه کؤچموشدور ، ائله جه ده قاراباغلی عالیم " یوسف ابن محمدخان المحمد شاهی " . اونلارین چوخو تورکیه یه مهاجرت ائتمیش ، و اورا دا آذربایجان ادبیاتین کلاسیک سنت لرینی دوام ائتدیرمه گه چالیش- دیقلاری اوچون عثمانلی ادبیاتینین انکشافیندا مهم رول اوینا میشلار . بورادا اونلاردان چوخ قیصا سوز آجیلا جاقدیر . اونلار باره ده کی قایناق ادبیاتین چوخو عثمانلی تذکره لرینده دیر .

بونلاردان آدینی چکدیگیمیز ایلک شاعر، یعنی "حامدی" عینی زاماندا
 اونلارین ان مهم اولاندیر. اصفهانلی اولان مولانا حامدی سلطان فاتحین
 عنایتینی اوزونه جلب ائتدیکن صونرا سارای شاعرلری جرگه سینه سالین -
 میشدیر. اونون شعرلرینین دیلی تمیز و رواندیر. او، بنزتمه و تشبیه دن
 پرهیز اتمیش و سوزلرینده تمثیل و اوستوا ورتولو مفهولار ایشلمه مشدر.
 نسیمی نین قوردوغو ادبی مکتبی دوام ائتدیرن خلیلی حقینده چوخ آز معلوما-
 تیمیز واردیر. عمومی لیکده گمان اولونورکی، او، ۱۵- نجی عصرین اوللرینده
 دوغولموش و ۱۴۸۵- نجی ایلده "ایزنیک" ده وفات اتمیشدیر. تدقیقات
 اساسیندا آیدین اولموشدورکی، او، بیر درویش طریقتینه باغلی شاعر کیمی
 اوحدی نین (۱۲۷۵- ۱۳۳۸) تأثیری آلتیندا اولموشدور. او، بعضی عثمانلی
 شاعرلرینه چوخلو نظیره یازمیشدیر. ادبیات تاریخی باخیمیندان ماراقلی
 اولان، خلیلی نین، اونون سلفی نسیمی نین شعر صنعتینه اشاره ائدن شعرلری -
 دیر. خلیلی شعرلرینین فورمونا چوخ اهمیت و ثرمیش و باشقا شاعرلر، بونو،
 اوز تخمیس لرینین موضوعونا چئویرمیشلر. بو دا، شاعرین بویوک نفوذوندا
 دلالت ائدیر. بصیرت تخمینی ایله تانینمیش آذربایجان شاعری ده اوزون زامان
 تورکیه ده یاشامیش و سارای شاعری کیمی بیر چوخ شاعرله مشاعره آپارمیشدیر.
 ۱۶/۱۵- نجی عصرلرین کئچید دؤورونده سروری تخلصو پیر آذربایجان
 شاعری یاشامیشدیر کی، اونون آدی، او وقتلر سروری تخلصو دیگر شاعرلردن
 سروری شرقی آدی ایله فرق له نیردی. او، اوز شعرلرینده، حروفی طریقتی نین
 مسلکی نی تبلیغ ائدیردی. شاه اسماعیل سروری یه محبت گوسته ریب، اونو
 سارای شاعرلرینه داخل اتمیشدیر. اونون تورکیه یه مهاجرتی حقینده دقیق
 معلوما تیمیز یوخدور. حروفی لرین دنیا گوروشو ایله یاناشی، عشق ده اونون
 شعرینین مضمونو اولموشدور. سروری نین غزل لرینده باخیلار سا، دشمک اولارکی
 او، دؤورون شاعری فضولی یه تأثیر گوستریمیش، آما اونون سبکی آغیر -
 اولموشدور. سروری شرقی نین معاصر اولان طفیلی حقینده ساده جه بونو -
 بیلیریک کی، او، حروفی و شیعه دونیا گوروش لرینین باریش دیر ماغا چالیمشدیر.
 اونون اوزو، اردبیلده کی شاه صفی تر به سینه پناه گتیرمکله ثبوت ائتمگه
 چالیشدی کی، صفوی سلسله سی حروفی نین حامی سی دیر.
 اونون شعرلرینده حروفی حرکاتی نین طرفدارلاری صفوی سلسله سی نین
 ان وفالی قوللوقچولاری، دیگر طرفدن ده شاه اسماعیل و شیعه احکامی حروفی
 صفتلرله تصویر ائدی لیر.

سروری و حبیبی کیمی تورکیه یه کۆچمه لی اولان و اؤزونون شاه اسماعیل چوره سینه باغلیلیغینی "شاهی" تخلصو ایله نمایش ائتدیرن باشقا بیر آذربایجانلی شاعر، "کشوری" باره ده چوخ آز معلوما تیمیز واردیر. اوندا بیزه یادگار قالان شعرلر، حساس شاعرین غربتده نه قدهر وطن حسرتی چکدیگینی گۆسته ریر. فضولی کیمی بیرینین اونون شعرلرینه نظیره یازدیغی اونون، اؤز دؤورونون آزا همیتلی شاعری ولما دیغینا دلیل دیر. تیریزلی اولان کشوری باره ده (شاه اسماعیل) خطا ئینین "دهنامه" سنین آخیرینده کی قیدلرده جزئی معلومات وئرلییر. او، هله ده کلاسیک شاعرلر مکتبینه باغلی قالما قلابیرلیکده، اونون بیان طرزی، دؤورونون لیریک مکتبینی نه قدهر سفودیکینی ثبوت ائدیر. علی شیرنوا ئی نین "مجالس النفا ئس" آدلی اثرینده آدیننی چکه رک قید ائتدیگی و بیر دیوانین صاحبی اولان بصیری ده همین دؤورون آذربایجان شاعرلریندن دیر. داها صونرا کی ایللرده توزکیه یه مهاجرت ائتمه لی اولان، آما اورادا دا اؤز وطنی، دوغولدوغو "گۆی چای" ما حالینین برگشاد کندی نین دیلینه صادق قالان "حبیبی" ده بو تصادوفه میوندور کی، او، اولجه سلطان یعقوبون سارایینا گۆتورولوب اورادا یئتیشدیریلیمیشدیر. او ان یوکسک مقاملارا نایل اولوب، صون درجه نفوذلو شاعر اولموشدور. حبیبی ایله بیرلیکده یئتیشدیریلن "سام میرزا" نین تذکره سینده کی بیر قیده گۆره، او، آغ قویونلورلارین سقوطوندان صونرا شاه اسماعیل سارایینا گۆتورولوب، اورادا "ملک الشعراء" سوپه-سینه یوکسلدیلیمیش و آنجاق تبریز ۱۵۱۴- نجو ایلده سلطان سلیم طرفندن ضبط اولوندوقدان صونرا تورکیه یه مهاجرت ائتمیشدیر. او اؤز دؤورونون سبکینه او یغون اولاراق دا وارانمیش، و شعرلرینده اؤزونه مخصوص صورتده فارسجا یا او یغون تعبیرلر ایشلتمیشدیر. بونون اوچون، او، دلیل باخیم-بندان صون درجه ساده اولان صوفی-لیریک شعر صنعتینین بانی سی ساییلا بیلر. اونون بیان طرزی ۱۶- نجی عصرین داها صونرا کی شعر صنعتینه اؤز مؤثر دامغاسینی وورموشدور. اونون شعریندن یادگار قالان اثرلر غزل و مسدّس فورمادا یازیلیمیشدیر. اونون غزللری اوزون مدت عرضینده، بو ادبی نوعون حقیقی نمونه سی ساییلمیشدیر. فضولی نین، اونون "دقدیم-دقد" باشلیقلی مسدسینه نظیره یازدیغینی دا باشقا جور ایضاح ائتمک اولماز. حبیبی "ملک الشعراء" اولدوقدان صونرا بیرصیرا گۆرکملی شاعرلرین تشکیل ائتدیگی بؤیوک ادبی محفله داخل اولدو. بدیع، سحابی، بیداری، صالح، کرامی

رستم‌بگ، قلیچ‌بگ، هابئله بیزه بیرنجه تذکره‌دن ویا شعرلرینین قیریق. قیریق پارچالاریندان تانیش اولان بناهی، برده‌لی‌حافظ، شیروانلی حصیری، میرقادر و بیرجوخ دیگرشاعرلر بونلاردان دیر. آدینی چکدیگیمیزشاعرلردن باشقا مشهور طنزچی، تبریزلی "شریف"، هابئله "شهنامه‌چی" کیمی فعالیت گؤسته‌رن محمدبگ شمسی و عارف خزانلی (اسیری) کیمی صنعتکارلاری دا قید ائتمک گرهک دیر.

۱۵ - نجی‌عصردن باشلایاراق اؤزونه - مخصوص بیر یولدان گئتمه‌گی اؤزو اوچون وظیفه‌بیلن آذربایجان ادبیاتیندا ائله شاعرلر ده فعالیت گؤستریمیشلر کی، کلاسیک شعرده همده یاخین شرقده و اونون قونش - منطقه‌لرینده گئنیش معروفیت تاپان علی‌شیر - نوائی نین ادبی مکتبینه تربیه‌لنمیشلر. بو شاعرلر اوستادلارینین کلاسیک سنتینه تام‌مصدق‌المیش و علی‌شیر - نوائی حیرانلارینین محفلینی میدانا گتیریمیشلر. ۱۶ - نجی عصرده بیرجوخ شئی دگیشیر، چونکی بوتون فرهنگی فعالیت‌لر یئنی‌مرکزه، تبریزه گؤچوردولور. بو سببدن بو شاعرلرین چوخ اؤز وطنلرینه قاییدیلر. بونا باخمایاراق اونلار، دیل و بیان واسطه‌لرینی سئچمک ایشینده، اؤز کئچمیش مکتبلرینین سنتینه صادق‌القاب، اؤز ادبی فعالیت‌لرینی عینی طرز و سبکده دوام ائتدیریلر. بئله‌جه مثلا "مجمع‌الخواص" آدلی اثریله شهرت‌قازانان، ۱۶ - نجی‌عصرین صونو و ۱۷ - نجی‌عصرین اوللرینده یا شایان تذکره مؤلفی صادق‌بگ افشار اؤز اثرینی ائله‌بیر دیلده یازمالی اولور کی، بو دیل، علی‌شیرنوائی نین "مجالس‌النفائس" آدلی اثرینده کی لهجه‌یه اولدوقجا یاخیندیر. اورتا آسیادا، داها - چوخ دا اوراداکی مرکزلی - چیچکلنمه دؤورونده تعلیم گؤرن دیگر شاعر و عالیم‌لر آراسیندا بونلار - رین آدینی چکمک اولار: یوسف‌ضیا مخدوم (اؤلومو ۱۴۸۵/۶) آدلی شامخی قاضی‌سی، ۱۴۳۷/۸ - نجی‌یلده یازیلان "کمال‌نامه" نین مؤلفی، طیب محمد دلشاد شیروانی، شیروانلی دین تاریخچی‌سی و صوفی سیدیحیی جلال‌الدین (اؤلومو ۱۴۸۵/۶)، نقشبندی طریقتی‌نین مهم نماینده‌سی باپانعمت‌الله - محمود نخجوانی (اؤلومو ۱۴۹۶/۷)، ریاضیاتچی شیروانلی فتح‌الله (اؤلومو ۱۴۵۳) و علی‌شیرنوائی نین آچیق طرفداری اولان بیرصیرا شاعرلرکی، مثلا خلقی، الاهی، وضائی تخلصوایله معروف اولوب وطنه قاییتدیقدان صونرا، دخی‌دایم اؤز اوستادلارینا صادق‌قالدیقلارینی گؤستریمیشلر. علی‌شیرنوائی نین اؤزوندن اؤیره‌نیریک کی، خلقی، "آلینجا" شیخ‌لریندن اولان بدیع‌الزمان

میرزانیین مریدلریندن اولموشدور. دیلده حس اولونان اورتا آسیا و جاغاتای مکتبیین آذربایجان ادبیاتینا نفوذونو، شاه اسماعیل سارایینا باغلی اولدوغو اوچون، شاهلی بک، پری بیکر، سوسنی و بونلارکیمی بیزچوخ شاعرلر ده گئنیشلندیرمیشلر. خطائی تخلصو ایله شعریا زان شاه اسماعیل "دهنامه" سینی جاغاتایجا یا چوخ یاخین اولان دیلده قلمه آلمیش و بو دا گؤسته ریر کی، جاغاتایجانین آذری تورکجه سیننه تأثیری بؤیوک اولموشدور.

۱۶/۱۵- نجی عصرلرین شعر یالنیز تغزلی (لیریک) اولما میس، نقل و روایت اثرلری ده یازیلماغا باشلامیشدیر. سلطان یعقوبا (۱۴۷۸- ۱۴۹۲) اتحاف اولونان خطائی نین (شاه اسماعیل خطائی نین یوخ) " یوسف و زلیخا " سی بو ادبی نوعون ایلك اثری دیر. انجیلدن گؤتورولن بو مضمون شرق ادبیاتینا بیگانه دگیلدی، اما آذربایجان ادبیاتینا بو مضمون ایلك دفعه اولاراق همین اثرده ترنم ائدیلیلر. بوشعرین دیلی ساده دیر و فارس دیلینده کی منبعینه اولدوقجا اوخشاییر. خطائی نین بو داستانیندان سونرا تبریزلی حقیری نین "لیلی و مجنون" اثری گلیر. آنجاق ۱۵۲۵- نجی ایلهده قورتاران بو اثرین مؤلفی، قاباقجا نظامی و هاتفی (۱۵۱۲) داستانیلارینی مطالعه ائدیپ، هاتفی نین اثرینی اوز داستانینا نمونه گؤتورمک اوچون دها مناسب گؤرموشدور. حادثه لر آذربایجان تورپاغیندا باش وئریر. حادثه نین آخاری، دفعه لرله، مختلف یئرلرده یازیلان غزل لرله کیلیلر و بو غزل لر ده اثری بزه مکله بیرلیکده گؤسترمه لی دیرلر کی، شاعر آدینی چکدیگیمیسز خطائی نین و نسیمی نین درین تأثیری آلتیندا دیر. غزل لر مضمون باخیمیندا بییری - بیرینه سیخ باغلی دیر. اوزونو، شوگیلی سی نین گولوستانیندا کی بولبول کیمی گورن شاعر گمان ائدییرکی، اونون و شوگیلی سی نین حیاتی و مقدراتی بیردیر و بئله لیکله او، شوگیلی سی اولمادان یاشایا بیلمز. "لیلی و مجنون" حکایه سی ۱۶- نجی عصرده ایکی آذربایجانلی شاعر، ضمیری و فضولی طرفیندن عینی آد آلتیندا ایشلنمیشدیر. ضمیری اوز داستانینی ۱۵۶۴- نجو ایلهده قورتاردیغینا گوره، ۱۶- نجی عصرده یاشامیشدیر. "عهدی" اوز تذکره سینده ضمیری نین گوزل دیلینه و مکمل وزن آنلایشینی تقدیر ائدییر و اونون داستانینی، سبک باخیمیندا، ان یاخشی مثنوی و بیرونوع" نمونه کتاب" حساب ائدییر.

✽ اشعار و مقطعات ترکی قاسم انوار ✽

معین الدین علی بن نصیر بن هارون بن ابوالقاسم معروف به قاسم انوار و متخلص به "قاسم"، "قاسمی" به سال ۷۵۷ هجری قمری در سراب و به قولی در تبریز زاده شد و در آغاز جوانی به طریقهٔ تصوف درآمد. در اوایل به شیخ صدرالدین اردبیلی ارادت داشت و بعد به صحبت شیخ صدر الدین علی یمنی رسید به زیارت حج نایل شد و هنگام مراجعت به گیلان و سپس به خراسان رفت و در هرات سکنی گزید. در زمان تیمور و پسرش شاه رخ مریدان بسیار یافت و کارش بالا گرفت به طوریکه شاه رخ در زمان سلطنت خود بدیدن اومی رفت پس از مدتی به خراسان بازگشت و در خجردد و ولایت جام رحل اقامت افکند و بسال ۸۳۷ در همانجا رخ در نقاب خاک کشید.

وی از مشاهیر عرفا و شعرای نیمهٔ اول سدهٔ نهم هجری قمری است کلیا - تش که شامل غزلیات و ترجیع بند و مراثی و مقطعات و مسمعات (به لهجهٔ گیلانی و زبان ترکی) و مثنویات اوست بسال ۱۳۳۷ به تصحیح و اهتمام شادروان سعید نفیسی به چاپ رسیده است. مصحح فقید با استفاده از ۳۳ ماخذ مقدمهٔ ۱۱۲ صفحه‌ی بر آن نوشته ولی چون در ضبط اشعار و ملمعا ترکی دقت لازم مبذول نداشته لذا اینجا نب با استفاده از چند نسخه معتبر خطی بدون تصرف در رسم الخط و شیوهٔ تلفظ بنقل وجه قدیم آنها پرداخت و پاره‌یی از اختلافات نسخ را در حاشیه آورد تا راه انتخاب صورت صحیحتر و توضیح معانی بعضی از کلمات برفضای صاحب نظر ارجمند با زیبا شد.

علائم اختصاری و مشخصات نسخ مورداستفاده بشرح زیر است :

ن - این نسخهٔ نفیس متعلق به کتابخانهٔ مرحوم حاجی محمد نخوانی است. قطع آن ۱۳×۲۳/۵، دارای ۴۱۲ صفحه ۱۷-۱۲ سطری نوع خط نستعلیق کاتب سلیمان بن علی جیلانی و تاریخ استنساخ ۸۵۱ هجری قمری است و به شماره ۳۶۶۷ در کتابخانهٔ ملی تبریز نگهداری می شود. این نسخه اساس نقل اشعار ترکی قرار گرفته است.

ب - نسخهٔ قدیمی و کم غلطی است متعلق به آقای بیت الله جمالسی

(تبریز) .

خ - دومین نسخهٔ متعلق به کتابخانهٔ مرحوم نخوانی است به قطع ۲۴ × ۱۴/۵ دارای ۳۵۲ صفحهٔ ۱۵-۱۳ سطری جدول و مذهب، خط نستعلیق

تاریخ تحریر ندارد ولی نسخهٔ خیلی کهنه و قریب به زمان شاعر شناخته شده و بشماره ۲۸۱۵ مضبوط است .

س - این نسخه از آن کتابخانهٔ دانشگاه استانبول و قسمتی از مجموعه شماره FJ/13/4/6 ، خط آن نستعلیق و تاریخ استنساخ ۸۷۲ - ۸۷۱ هجری قمری و نسخهٔ عکس آن در دانشکدهٔ ادبیات تبریز هست .

اشعار و ملمعات ترکی

اول یار عزیز ایله کی جان یادینه دور (۲)

مسجد ساری بار دوم که بوگون آدینه دور (۳)

مندن جماعت صورتی کی شیخ آدی، نه دور ؟

دقدیم نجه صورتی کی شیخ آدینه دور .

○○○○

بیر باغچه یتدیم که بار ایردی قزل آلمه (۴)

باغچه ایسی ایستی که بو المدن آلمه

بیر گوکچک اگید اوقلی بار ایردی قره گوزلو

بیر تبشی گتوردی قتمه ایستی مه آلمه (۵)، (۶)

○○○○

صباحنک مبارک اولسون چلبی سلام قیلدوک

سلام ایله جان بیردوک (۷) چلبی بیزی انطمه ۸

چلبی تو شاه جانی، چلبی تو دلستانی

چلبی حبیب جانی، چلبی بیزی انطمه

عاشق اولدو غم بیلورسن جانیمه جفا قیلورسن

حال زارمی سورسن چلبی بیزی انطمه

چلبی شه جهانی، چلبی تو جان جانی

چلبی نه این نه آنی چلبی بیزی انطمه

اوده یا قه سن جانیم سن پره تو که سن قانیم سن

چلبی دلیم، جانیم سن چلبی بیزی انطمه

سر (قاسمی) فدایت، دل و جان طفیل راهت

به خدا بروی ماهت چلبی بیزی انطمه

بیا ای ملاقی جانها بیار آن باده درگلشن

بغایت خوشدلمکان یا رمیگوید که سن کیم سن ؟

بجانان گفتم ای دلبر، خرابم در غمت یکمسر
ولی میخوانم این از بر بوسه‌زنی سن اشتمس سن
زهی الطاف بی پایان که می‌باید دلم پنهان
سلام گفت و جام داد و زانوزد که هی ایچ سن
مرا میگوید آن جانان چه حیرانی و سرگردان
صفا قیلسن وفا قیلسن اگر سن عاشقی قیل سن

میان گلشن حسنت هزاران گل بهار آمد
ویران بولمصدیر اول بستان اگر بیرچیچگی سوسن
بیای روشنی جان که هم جانی و هم جانان
یوزون گلشن، سوزون روشن، روشن بولدی که
زفیضت خاطر "قاسم" همیشه شاد می‌باشد
که این فیض از تومییا بد اگر دوقوز اگر دوقسن

یارم خبر در آمو و شتن کنید و شستن
وین خانه را به و شتن گلشن کنید گلشن
یارم در آمد از در با حسن و زیب و با فر
گفتم وفا نداری خندید و گفت: سن سن
ای پادشاه جانها، ای راحت روانها
اول سنی سوردیم، آخر سنی سوز من

دوشینه شب که اول شب بود و عید بود
آن غازی من آمد یاریم ســـــر اینه
کردم ملام گرم و زدم بوسه بر رکاب
هئج التفات قیلمادی اول شه گداینه
گفتم که "قاسمی" به جمال تو یافت راه
در خنده رفت یار گرامی که های نه

ذرات کون رو بتو دارد به هر طریق
مستان جام توست اگر یخشی گر یمن ۱۱

زنهار در قوتون به حقارت نظر مکن * چون رشک کوزه‌های نیا تست خربزه

پیش از بنای مدرسه و دیر ارمنی
 ما باتو بوده ایم سیوژ من به جان سنی ...
 بی یاد دوست یک نفسی نیست " قاسمی
 ای شیخ روزگار نچون سانمیسن منی ۱۳

یادداشتها :

۱- برای اطلاع بیشتر از ترجمه، حال وی رجوع کنید به تذکره، سخنوران
 آذربایجان تالیف نگارنده . ۲- ب، خ : یادینه - بادین = متدین؟
 ۳- بار دوم یعنی رستم . ۴- خ - گفت ۵- تبشی = طبقی لیب
 گردان ازفلز و... ابن یمین گوید :
 غمزه، سرمست او عربده آغاز کرد * نرگس مخموراو تبشی وساغر شکست
 ۶- ب : پیش من . ۷- ب : دادیم ۸- یعنی چلبی مارا فراموش مکن .
 ۹- ب : نمی شنوی . ۱۰- خ : ویران بولمش در آن بوستان اگر بیسر
 چیچگی سون سن . ۱۱- یعنی چه خوب و چه بد . ۱۲- این کلمه در
 زبان کنونی آذربایجان به شکل قوهون مصطلح است نه قوقون .
 ۱۳- خ : ای شیخ روزگار نه ماغن میسن منی .
 ناگفته نماند که قاسم انوار در ملنم مردف به ردیف : (چلبی بیزی
 اونطمه) و غزل بیا ای ساقی ... توجه لازمی به قافیه نداشته است .

"سؤنمه یین اولدوزلارین" قالانی:

گولله سی ایدی کی ستارخانین سنگریندن اورایا آتش اولدو وارشدین
 توپون و توپچوسون بیرلیکده آرادان قالدیردی . ۹) شاهزاده عین
 الدوله = محمدعلیشاهین تبریزه گؤنده ردیگی فوشونونون فرماندهی .
 ۱۰) عین الدوله شکست یغدیکن صورا، تبریزدن قاچارکن خان آتیردی
 کی اؤزونو تغزلیکله "باسمینجا" یفتیرسین و اورادا مغلوب ائدیلمش
 قوشونون منتظری اولسون . ۱۱) حسن رشیده : یئنی سبکده "مدرسه"
 نین ایراندا اولینحی بانی سی . ۱۲) سعید سلماسی = مشروطه سنگر-
 لری نین ان ایگیت و اونودولماز شاعیری . ۱۳) حبارباغچابان =
 "اوشاقلار باغچاسی"، "کارلار و لالار مدرسه سی" دئیلن تربیت اوحاق
 لاری نین ایراندا اولینحی مؤسسسی . ۱۴) حسین باغبان = مشروطه
 سنگری نین ان ایگیت و یئنیلمز مدافعجی سی .

✽ محبت نامهء خوارزمي ✽

بو اثر خوارزم تورکجه سيله يازيلميش بير مثنوي ديرو ۱۱ نامه دن عبارتدير و مفاعيل مفاعيل فاعول و زنيله يازيلميشدير. آيريجانئجه غزل و فارسجا شعرلي ده احتوا ائتمکده دير. اثر ميلادي ۱۴ - اونجی عصرده (۱۳۵۲ م = ۷۵۴ هـ.ق) يازيلميشدير .

بو مثنوي خوارزمي آدي ايله (تخلّمي) مشهور بير شا عر طرفي سندن محمد خواجه بيگ اسمينده بير ميرين ايسته گي اوزره سيحون کناريندا يازيلميشدير :

محمد خواجه بيگ مدحين توکات تيمم محبت نامه ني بنياد ائتديم

○○○○○○○○

محبت نامه سوزين موند آييتيم^۱ قاموغين سيريا قاسيندا بيتيديم^۲
بو دفتر کيم بولوب دور مصرقندي ييتي يوزييل تورت ايچره توکايدي

صون ايللره قدهر بو اثر دن بریتانیا موزه سينده اولان ايکي نسخه تانينميشدي بو نسخه لرین بيری عرب و ديگری اويغور الفبا سيله ياز - يلميشدير . بو ايکي نسخه نين تنقيذلي متني و ترجمه سي ني تبريزلي پروفور تورخان گنجه اي ۱۹۵۸ ده ناپل دا تورکولوژی تدریسي ايله مشغول اولدوغو زامان ناپل دانشگاهی نين مجله سينده نشر ائتميشدير . گنجه اي دن باشقا شچرباک (مسکودا) و نجيب ده محبت نامه اوزه رينده ايشله ييب آيري - آيري نشر ائتميشلر^۳

صون ايللرده محبت نامه نين ايکي آيري نسخه سي استانبول ملت کتابخاناسيندا تاپيلميش و دوقتور عثمان سرت قاييا طرفيندن بروشور شکلينده ۱۹۷۲ ده استانبول دا نشر ائديلميشدير . استانبول نسخه لری عرب الفبا سيله يازيلميشدير . نسخه لرین بيری عربجه بير تفسيرين حاشيه سينده يازيلميش او بيری ده بونسخه دن مستقل بير نسخه شکلينده نقل ائديلميشدير . مستقل متن دوققوز صفحه دير و عنوانی " محبت نامهء ترکی دير " .

(۱) بورادا سؤيله ديم . (۲) هاميسيني سيردريا (سيحون) کناريندا يازديم . (۳) بيزده ۱۳۶۵ ده نشر ائتديگيميز "سيري در تاريخ زبان ولهجه های ترکی" کتابيميزدا يالني زايک ايکي نسخه دن بحث ائتميشيک .

محبت نامه ۱۴ - اینجی عصر خوارزم منطقه سی نین اهمیتلی بیر
 دینل یادگاری دیر و خوارزم تورکجه سیله یازیلیمیشدیر. خوارزم تورکجه
 سی کاشغر ویا خاقانی تورکجه سی نین دوامی اولماقلا یاناشی اوندان
 بیرآز فرقلی دیر. بو دینل کاشغر- اؤغوز و قباچاق لهجه لری نیسن
 قارشیغی دیر. و ۱۵ - اینجی عصرده تشکل ائدن جفتای ادبی تورکجه
 سیله خاقانی تورکجه سی آراسیندا بیر کؤرپودور.

بو مقاله ده محبت نامه دن نمونه لر وئرمدن قباچاق اونون دیسل
 خصوصیتلری حقینده بیرآز معلومات وئره جه گیک .

۱ - "واو" لار چوق یئرده "ف" کیمی تلفظ ائدیلیلر. مثلا: آف (= آو) "اؤو"
 تفه (ده وه) .

۲- "ی" یئرینه "ذ" واردیر. مثلا : آذاق (آباق) (خاقانی تورکجه
 سینده "د") اؤخونور : آداق .

۳- سؤزلرین باشینداکی "ی" چوق یئرده موجوددور. مثلا: بیراق (ایراق)
 ییل (ایل) .

۴- چوق یئرده سؤزلرین باشیندا و اورتاسیندا بیزده کی "د" یئرینه
 "ت" واردیر. مثلا : تیل (دیل) ، تفه (ده وه) ، تورت (دورد) اؤلتو
 رمک (اؤلدورمک) .

۵ - "ن" غنه موجوددور .

۶- بیزده کی کسره و فتحه چوخ یئرده = ایی تلفظ ائدیلیلر. مثلا:
 کیلمک (گلمک) ، کیتمک (گتتمک) ، بیش (بئش) ، تینگری (تانری)
 بیتی (بیئدی) ، مین (ین) ، سین (سن) .

۷ - کلمه لرین صونونداکی "غ" ، "گ" قالمیشدیر: اولوغ (اولور) ،
 قوروغ (قورو) .

۸ - بیزده کی "گ" یئرینه "ک" واردیر: کون (گون) ، کیجه (گئجه)
 مفعولُ به (*Datif*) اکی . (پسوندی) کا ، که ، غا ، که دیر :
 اؤغولکا (اؤغولا) .

مفعولُ منه (*ablatif*) اکی: دین ، تین دیر: سسیزله بیتن فعل
 ریشه لرینده .

فعل صرفینده امر صیغه سی : بیرینجی شخص اکی : سسیزله بیتن فعل
 ریشه ارینده آیین - ایین دیر: باقایی (باخیم) . سسلی لرله : قاییین
 - گه یین دیر: بیتگه یین (یازیم) (بیتیمک فعلیندن) .

ایکینجی شخص : قیل، گیل : آچقیل (آچ) ، بیرگیل (وئر) .

جمع بېرىنچى شخىمىدە : آلىنگ ، الينگ (ندرتا آلىم) : بارالىين
 (گىدەك) و سىلى لردە . غالىن دىر : بوغوزلاغالىن (بوينون كسەك ،
 اۆلدورەك) . گلەجك زامان اوچون : قاي من ، گىتى : بارقاي من (گىدە
 جگم) ، كلگىتى سين (گلەجكمىن) . دىم ، ايدىم يىقىنە ايردىم دىلىر .
 مضارع اوچون : آر ، اۆر ، اۆر و ردىر : آلامن (آلام) ،
 كلەرمىن (گلەرم) .

ايندى تورگجە و فارسجا شعرلردن نمونەلرە دقتا ئىدەك :

اولوغ تىنگرى نىنگ آتىن ياد قىلدىم

محبت نامەنى بنىاد قىلدىم — (۱)

ايكى ياختو . (ايشىق) گوهر عالمغا بىرگن

محبت گنجىنى آدمغا بىرگن

فلک نىنگ دفترىندىن تونى يوغان (۲)

جهان بنىادىنى سۆز اۆزرە قويغان

توقۇز قات زىنگار ايوان والا

ياراتتى آلتى كۆندە حق تعالى

هوا اۆزرە بىرور (وشرىر) شونقارقا (۳) قوتى

تولون آي دىك (۴) قىلور بىر قىطرە صونى

قارا توپراق تىن سنبىل ياراتتى

تىكن لىر آراسىندا گل ياراتتى

سىنىك تاش (داش) تىن قىلور گوهرنى پىدا

قوروغ نىدى دىن قىلور شكرنى پىدا

بىر اۆزرە قدرتى دريا ياراتتى

صدف تىن لؤلؤ لالا (بارلاق اينجى) ياراتتى

آرىغ (صاف) گلنى آرى نىنگ آشى قىلدى

صبا يىلىن چمن فراشى قىلدى .

oooooooooooo

ايا نامهربان عهدى وفاسىز

جهان سىن دىك ، غومور گول دىك وفاسىز

+

(۱) ق قىدىم تركى دە اولدوغوكىمى ك تلفظا ئىدلىر . (۲) قارانلىغى

يودو (يوواراق) (۳ - اوو قوشو) (۴) دولو آي كىمى (ماه تمام)

كۈنگۈل جورىنگ ايليندين جانە كىلدى
 عومور محنت بىلە (ايلن) پاiane كىلدى
 كۈنگۈل تاپمادى باغىنگ ميوە سىنى
 كوزوم كوردى جمالىنگ شيوە سىنى
 كۈنگۈل تاپمادى باغىنگ ميوە سىنى
 مىنى اۆلتوردى عشقىنگ بىرمە دىنگ داد
 بارۇرمىن آستانىنگدىن خىرباد
 سىنگا (سە) تا بۇلدۇم اى جان آشنا مىن
 جفا ايلكىندىن آسرو (چوخ) مبتلامىن
 قامۇق ياقوت ايرىنلى سوزى دىرلر (ايرىنلى = زىنتلى)
 وفاسىزلىق نى سىزدىن اۆگرە نورلر
 سالايىن اۆزۈمى اۆزگە ديارە
 كۈنولنى باغلايىن مىن اۆزگە ييارە
 كىل اى ساقى كىتور پىمانە بىزگە
 عنایتلر قىلور جانانە بىزگە
 تلىم (بۇل) گول چەرە نرگىس كۆزلولر بار (وار)
 شكر دوداقلى شىرىن سۆزلولر بار
 ولنى كۈنگلوم قۇتولماس دامى نىزدىن
 قامۇق (هامى) شگر تامار (دامار) دشنامى نىزدىن
 باغىشلاساىنگ قامۇق سلطان سىن آخىر
 كۆزوم غا نۇروتن غا جان سىن آخىر
 بىلورمىن كىم سىنىنگ دىك بۇلمان (تاپمارام) اى جان
 بۇيۇن سۇندوم جفاغا قۇل مىن اى جان
 كىشى قاندا (هاردا) اۆلەرەين بىلسە بۇلماس (اولماز)
 حقيقت يارى دىن آيرىلسا بۇلماس
 خرد بىرلە جهان افسانەسى مىن ولنى زىنجىرىنگىز ديوانەسى مىن
 اۆلوم دور بىزگە ، جانان سىز تىرىلمك
 محال دور بو تنە جانسىز تىرىلمك
 كۈنگۈل مەرى نظر جانى دىن آرتار نكارى جورىنى حان بىرلە تارتار
 حۆسۈنى (حسنىنى) تا هويدا قىلدى خالق
 حۆسون (حسن) بىرلە وفا بۇلما موافق
 جفادىن اينگرەمز (نالە ائتمىز ، آغلاماز) بو يولدا عشاق

وفادین جورینگیز مینگ قاتلا خوشراق
 چشورمن یوز نیجه کیم کیلسه محنت
 جفا سیزدین داقی بیز دین محبت .
 اوغان (خداوند - قادر) یوسف جمالین سیزگه بیردی
 محبت کیمیا سین بیزگه بیردی
 بو خوارزمی محبت نامه سینی
 عطار د . کوردی سالدی خامه سینی (عطار د = فلکین منشی می)
 کیل آی ساقی قیلا کیل خوش فتوحی
 کیم اوش بودم ایرور جانینگ فتوحی
 ایچهلینگ (ایچک) باده . کیم گول لر سولونمار (سولاجاق)
 تینیمیز عاقبت توپراق بولونمار (اولار)
 بوییرگه بیتمی سوز تغیر بولدی
 بورون (اول) اون دیدیم اوش اون بیر بولدی (۱)
 صبردین یاغشی یوقتور پیشه قیلسام
 بو یولدا صیر یوق اندیشه قیلسام

الا ای شمع جمع پاکبازان	چوشمع از مهر رویت مه گدازان
رخ خوبت گل باغ بهشت است	قضا بر خاتمت خطی نوشتت
که ملک عسن را صاحبقرانی	مکن با عاشقان نا مهربانی
لباست آن یا شکر یا آب حیوان	سخنهایت همه شیرین تر از جان
دهان غنچه از لعل تو خونست	ندانم تا ز رویت لاله چونست
ز چشمت نیز بیمارست نرگس	مگر سروسر آزاد از قدت بیس
اگرچه سرو را آزاد نام است	خیال نخل قدت را غلام است
درخت قامتت را سبب گلنار	ترنج غیبت در جان زند نار
بهشتم لاله زار تازه توست	جهان اندر جهان آوازه توست
چو می افتد نظر بر روی جانلن	همی گویم که ای آینه جان
برویت مانده ام چون نقش ایوان	تماشا می کنم بر صنع یزدان
بصد جان بسته عشق توشد دل	که میگردد حیات از عشق حاصل
.....

(۱) شاعر قباقدان اون نامه یازماق ایمتیه یورمیش صورنا اون بیر
 نامه یازمیش دیر .

ترا با ماهرویای پادشاهی است
 جهان را نوبهار تازه بشگفت
 دلی بی دلستان جانی ندارد
 کجائی ساقیا می ده روانم
 هلا ای بخت خواب آلود برخیز
 تمناهای خوش دارند هرکس
 عراقی مطربی خواهم خوش الحان
 محبتهای من با تو الهیست
 چو خوارزمی محبت نامه ای گفت
 محبت هیچ پایانی ندارد
 که از می تازه می گردد روانم
 می دوشین بیار و زود بر خیز
 مرا معشوق و می می باید و بس
 که خواند این غزل را درصافهان

منابع :

- ۱ - تورک دیلی تاریخی جلد ۲، احمد جعفر اوغلی استانبول ۱۹۷۰
- ۲ - سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی . دکتر جواد هیفت ، تهران ۱۳۶۵
- ۳ - خوارزمی نین محبت نامه می نین ایکی یئنی یازما نسخه سی اوزرینه عثمان . ف . سرت قایا . استانبول ۱۹۷۲ .

بقیه روزنامه استقلال:

- (۱) بخشی از کتاب ماده به چاپ باقرخان سالارملی (۲۰) احمدکسروی، تاریخ هیجده ساله آذربایجان - ص ۴۹ - ۳۰) دکتر مهدی ملک زاده - تاریخ انقلاب مشروطیت ایران - ص ۱۱۳۵ (۴) همان کتاب - ص ۱۱۳۲ (۵) احمدکسروی پیشین - ص ۳۷ (۶) حلج اسماعیل امیرخیزی - قیام آذربایجان و ستار خان - ص ۴۳۶ (۷) کسروی - پیشین - ص ۱۴۹ (۸) امیر هوشنگ سیدزنوزی مرند - ص ۲۵۷ (۹) ادوار دبراون - تاریخ مطبوعات و ادبیات ایسران (ج ۲) - ص ۲۹۷ (۱۰) محمد صدرهاشمی - تاریخ جراید و مجلات ایران (ج ۱) - ص ۱۵۹ (۱۱) و ۱۳ و ۱۲ (حسن معاصر - تاریخ استقرار مشروطیت در ایران - ص ۱۲۰۴ - ۱۲۰۲ - ۱۴) دکتر مهدی ملک زاده - پیشین ص ۱۱۳۳.

یازیکی "آنار" ایله صاحبه

بیرچوخ رومان و حکایه نین مولفی اولان -
آنار رضایف، آذربایجان یازیچیلار اتفاقی
نین مددی دیر. او، "بئش مرتبه لی اتویسن
آلتینجی مرتبه سی" آدللی رومانی نین آلمان
دیلیلنده نشر اولونماسی ایله علاقه دار
اولاراق بو یاخینلاردا غربی آلمانین مختف
شهرلرینده اولوب، اوخومالاردا شرکت ائدیپ
رادیو و مطبوعات اورگانلارینا صاحبه
و قلمیشدیر. امکدا شیمیز عباسعلی جوادی
مونخ ده آنارلا صاحبه آپارمیشدیر.

عباسعلی جوادی - آنار معلم، آذربایجان ادبیاتی نین ایندیگی
وضعیتیندن، رومان، حکایه، شعر و درامین انکشافیندان عمومی لیکده
راضی سینیزی؟

آنار - البته، ایسته ردیم کی، داهادا یاخشی اولسون، داهادا بویوک
موفقیتلریمیز اولسون، دونیادا داهادا چوخ تانیناق، بو باخیمدان
راضی دگیلم. اما عین زاماندا ایسته مزدیم کی، بوجوابیم، انکارچی
جواب اولسون، یعنی اولان موقعیت لر و اوغورلارین اوستوندن کئچک،
آذربایجان ادبیاتی هر حالدا سووهت جمهوریتلری، سووهت خلق لیری
آراسیندا قاباقجیل ادبیاتلاردان بیری دیر. موفقیتلیری، تانینمیش
سیمالاری اولان و خصوصی ایله ده گله جگینه بویوک اومیع بسله نیله بیلن
بیر ادبیات دیر.

ع.ج - سیزین فکرینیزجه، حاضیرکی شرایطده، آذربایجان ادبیاتی نین
انکشافی یولوندا دوران ان مهم انگل لر نه لردیر؟
آنار - ان بویوک انگل داخلی بیر انگل دیر. اودا بیزیم ادبیاتدا
هنده حکم سورهن ایالتچی لیک دیرکی، بونون هوا سیندان چیخماق
لازیم دیر. یعنی بیز بعضا اقله دوشونوروک کی، بیزیم شعریمیز، بیزیم
حکایه میز، آذربایجاندا یاخشی قارشیلانیرسا، بو ان بویوک ناقلیت دیر
حال بوکی بیز گرهک چالیشاق و اقله اثر لرله چیخیش اقله یه ک کی، البته
بیرینجی نوبه ده خلقیمیز اؤنؤ بگه نشین. یعنی گرهک دونیا سویه سینده،

سئوسین، آما عین زاماندا باشقا ملت لر اونو آنلایا بیلسین. یعنی گرهک دونیا سهویه سینه، دونیا میدانینا چیخا جاق اثرلر یاراداق، باخ بوجهتدن او ایالت چی لیک حسی، عموم بشری سهویه یه، عموم بشری معیار لارا جان آتماق، نقصان و بیزه انگل توره دن جهت دیر. منه ائله گلیر کی، گئت - گئده ادبیاتیمیزدا بو انگل آرادان قالخیر. خصوصی ایله من گنج لره چوخ او مید بسله ییرم. اونلارین اثرلری ویا رادیجیلغی آرتیق آذربایجان حدودلارینی جسا رتله آشیب کئچیب ودونیا دا تانینا جاق دیر. ع.ج - بئله بیر آنلاییش واردیرکی، عمومی لیکده سووه تاتفاقی نندا و او جمله دن سووت آذربایجانیندا ادبیاتین انحصار آلتیندا اولماسی، اونون انکشافینا هتج اولماسا معین درجه ده مانع اولور. فردی کوئو - پراتیولر نشریات و مطبوعات ساحه سینی ده احاطه ائده جک می؟ بسودا سونرا ادبیاتیمیزین و اینجه صنعتیمیزین انکشافینا کؤمک گؤسته ره بیلهرمی؟

آنار - البته، من ذه او فکرده ییم کی، نه قدر نشریات و درگی لر چوخ اولسا، ادبیاتین انکشافی دا او قدر یا خشی اولار و من ائله بیلیرم کی، گله جکده کوئوپراتیو نشریاتلاردا، باشقا درگی و نشریاتلاردا چوخ اولاجاق. بورا دا دا هر شئی یی استعداد حل ائله ییر. انسانین داخلدن گلن استعدادی وارسا، دئمه گه سؤزو وارسا، حیات تجربه سی وارسا، او همیشه اؤزونه یول تاپیب اؤزه چیخا جاق. مثلا "دورغونلوق" دئدیگیمیزدورده ادبیات اوچون معین چتینلیکلر واردی، ادبیات اوچون معین سانسور حدلری واردی، آما او دؤورون اؤزونده ده سووه تادبیاتیندا و او جمله دن آذربایجان ادبیاتیندا دگرلی اثرلر یارانیب. یعنی او وقت کی، استعداد دؤغرودان دا گؤجلودور، او وقت کی، یازیچی نین دئمه گه سؤزووار، او همیشه اؤزونه یول تاپیب، اؤز اوره ک سؤزونو دئیجه ک و یوکسک بدیعی اثرلر یارادا جاق دیر. گنجلرین انکشافی اوچون امکاتلار چوخالیدیجا، استعدادلارین دا داها چوخ مقداردا مثیدانا چیخماسی اوچون شرایط یارانا جاق دیر.

ع.ج - آنار معلم، هم شمالی، هم جنوبی آذربایجان ادبیاتینا - احاطه ائدن واحد مشترک آذربایجان ادبیاتیندان دانیشماق اولارمی؟ آنار - هله کی دانیشماق اولماز. اونا گؤره کی، خلقیمیزین جنوب و شمال حصه لرینده یازانان ادبیات هله لیک بیر آخیندا گئتمیر. بیسر -

بیریمیزی آژ نانییریق . مثلاً ایندی بیز شمالی آذربایجاندا الیمیزه گئچن جنوبی آذربایجان شعرلرینی، شاعرلرین اثرلرینی چاپ اقله مکه چالیشیریق . آما هر حالدا بو آزدیر . منه اقله گلیرکی، جنوبی آذر - بایجاندا دا بیزیم شمالی آذربایجان ادبیاتینی آژ تانیرلار . اوناگوره ده شبهه سیز گله جکده بوتون یوللارینی آختارماق لازیمدیر . اوروپا اولکه لرینده مشترک درگی لر بوراخماق ، آنتولوژی لر بوراخماق هم جنوبی، هم شمالی آذربایجانین شعرینی احاطه اقله یین کتابلار بوراخماق لازیمدیرکی، بو، دوغرودان دا واحد بیر ادبیات کیمی تانیلماغا باشلانین، نتیجه کی، وقتی ایله ، ۱۹ - جو عصره قدهر آذربایجان ادبیاتی واحد بیر ادبیات اولوب . یعنی ۱۹ - جو عصردن صورادا ، توتالیم میرزا فتحعلی آخوندزاده ده ، جلیل محمدقلی زاده ده ، صابردی ، لعلی ده ، معجز ده . هر ایکی آذربایجانین شاعری ، ناثری اولوبلار . گله جکده ده چالیشماق لازمدیرکی ، ادبیاتیمیز ، واحد بیر ادبیات کیمی انکشاف ائده بیلیمین .

ع.ج - جنوبی آذربایجاندا و عمومی نیکده ایراندا آذربایجان ادبیاتی نین وضعیت حقیقده فکزینینیز وارمی ؟

آنا - فکریم چوخ یاریمجیق دیر ، چونکی من بیر اوقده ، خصوصی ایله ده معاصر دؤورون ادبیاتی ایله یاخشی تانیش دگیلم . البته اساتاد شهریارین ، ساوالانین ، سهندین ، سؤنمزین اثرلرینی ، صمدبهرنگی نین اثرلرینی اوخوموشام ، بونلاری چوخ ماراقلی اثرلر ساییرام . آما بیر کل حالیندا بو ادبیات حقیقده تصوروم گفنیش اولما دیغی اوچون او درگی لری ده مثلاً " وارلیق " مجله سینی متماًدیاً ایزگه یه بیلمه دیگیم اوچون تام تصوروم یوخدور . بو اولمادان دا آیری - آیری تانیشلیق لاریم اساسیندا معتبر سؤز دشمک چتین دیر .

ع.ج - بو سؤزدن ائله چیخیرکی ، شمال لاجنوب آراسیندا مدنی علاقه لر اؤقدر ، اؤره کلرین دیله دیگی قدهر وهئچ اولماسا ایندینیک یاخشی دگیل . شمالی آذربایجانلا ایران آذربایجان و غربده یاشایان آذربایجانلی لار آراسیندا مدنی علاقه لری انکشاف ائتدیرمک اوچون نه ائتمک اولار ؟

آنا - منیم فکریمجه پراتیک ایشلر گؤرمک لازیمدیر . مثلاً اونلار - دان بیر ی بؤدور : ایندی تاریخ و طالع بئله گتیریبکی ، مختلف الفبا -

لاردان استفاده ائله ییریک، بوگون بیزیم ایشلتدیگیمیز کیریل (روس) الفبای وار. بیز ایستیردیک کی، غربده شمالی آذربایجان ادبیاتینی ایزله یین آداملار آراشدیریجیلار، درگی محررلری، یازیچیلار بوالفبانی اوگره نسین لر و بیزیم ادبیاتیمیزی اوخوسونلار. عین زماندا بیژده چالیشیریق کی آذربایجاندا چاپ اولونان اثرلرین ان ماراقلی لارینی عرب الفبا سیندا دا چاپ ائله ییک کی، بیزیم جنوبو قارداشلاریمیز بونلا - ری اوخوسونلار. صونرا کیریل، لاتین و عرب الفبا سیندا لغت لار بوراخماق لازیمدیر. ویا مثلاً آذربایجان، تورک، فارس و حتی اوروپا دیل لرینده. لغت لرین چاپ ائدیلمه سی چوخ واجب دیر. قارشیلیقلی علاقه لرین داها سیخ اولماسی و بیری بیری میزی. داها یا خشی آنلایا بیلیمه میز اوچون بئله واسطه لر لازیمدیر. ایندی بیز باکی دا یازیچیلار اتفاقی نین نزدینده ترجمه مرکزی یار اتمیشیق و بو مرکزین بیر ایشی ده بوندان عبارت دیر کی، معاصر آذربایجان ادبیاتی نی جنوبی آذربایجاندا - غربده یا شایان آذربایجانلیلار چا تدریسین و عین زماندا جنوبی آذربایجان ادبیاتینی دا بیزیم کیریل الفبای ایله نشر ائله ییب بو شکلده سووه ت آذربایجانیندا تانیستین .

آیدینلیق - الفبا مسئله سی نی قال دیردینیز. صون و قتلرده سووه ت آذربایجانیندا ۲۵ -- جی ایل لرده عرب الفبای نین لغوا ئدیلیب اولجه لاتین صونرا دا روس الفبا سینا گئچیلیمه سی مذاکره، داها دوغر و سو تنقید اولونور بو مذاکره لرین وضعیتینی نهجه دیر؟ عرب ویا لاتین الفبا سینا قایتماق امکانی وار می ؟

آنا ر - منیم فکریم و دئییه بیلیرم کی، بیزیم آیدینلارین یوزده ۹۹ - ونون فکری بئله دیر کی، ایندی بیز تزه دن نه لاتین، نه ده عرب الفبا سینا قاییدا بیلیریک. چونکی اگر قایتساق. یعنی نسل لری ده یاریم سواد، کم سواد، یاریمچیق تحصیللی ائله یه ریک. وقتی ایله عرب الفبا - سیندان لاتین الفبا سینا گئچمک منیم فکریمجه دوزگون دگیلدی. صونرا لاتین دان کیریل الفبا سینا گئچمک ده دوزگون دگیلدی. آما ایندی بو ایش بو تاریخی سهولر اولونوب گئدیپ. ایندی تزه دن قایتماق تزه سهو اولاردی. آما باشقا بیر مسئله وار کی، بونو بیزیم آیدینلار گئنیش قویورلار و منیم فکریمجه بو حیاتا گئچمه لی دیر. اودا مکتب لرده بوگونکو کیریل الفبای ایله برابر عرب الفبای نین دا تدریس

اولوتماسی دیر، یعنی دئمک اولارکی، لاتینی هامی بیلیر، چونکی خارجی دیلر کچیریرلر. مثلا انگلیس دیلینی کچیرسهر، دئمک دیرکی، لاتین الفباسینی بیلیرلر. عرب الفباسینی دا مطلق اوگره نمک لازیمدیسر. چونکی بیزیم کچمیش الفبامیز، ائله جه ده، جنوبدا ایشله دیلن الفبا بودور، اونا گوره ده، یازماق چتین دیر، هئج اولماسا اوخوماق سهویه-سینده، بو الفباء اورتا مکتب لرده تدریس اولونمالی دیر.

آیدینلیق - خارجه، اوروپا، تورکیه و آمریکا دا، یوزمین لرجه ایران آذربایجانلی سی وار، بونلارین آراسیندا، مدنی فعالیت لری گولندیرمک، دلیل و ادبیات ساحه سینده کنی ایشی یا خشیلاش دیرماق اوچون شمالدا کنی هم یئرلی لریمیزین الیندن نه گله بیلر؟

آنا ر- بیلدیگینیز کیمی آذربایجاندا "وطن" جمعیتی یا رادیلیب بو جمعیتین اساس مقصدی خارجه یاشایان آذربایجانلیلارلا مدنی علاقه یاراتماقدیر. جمعیته بیزیم تانینمیش یا زیچیلاردا ن ائلچین رهبرلیک ائدیر. جمعیت آرتیق بیر ایندییر یارانیب و معین ایشلر گوروبه البته هامیمیزین آرزوسو اودورکی، بو ایشلر داها دا انکشاف ائتدیریلسین یعنی کتاب مبادله سی، آداملارین گئدیش-گلیشی، روزنامه و درگی مبادله سی، موسیقی صفحه سی مبادله سی، حتی گله جکده آذربایجان مدنی گونلری کچیرمک و خارجه کنی، آذربایجانلیلاری بو ایشه جلب ائله مک اونلارین جمعیت لری ایله مدنی مرکز لری ایله علاقه یاراتماق یعنی بیزدن آسیلی اولان هرشی یی بیز ائتمه لی بیک کنی، خارجه ده یاشایان آذربایجانلیلار، آذربایجان وطنی نین بوگونکو حیاتی ایله، بوگونکو مدنی ایله، فکری ایله، مسئله لری ایله، مسئله لری ایله، دیلی ایله داها یا خشی تانیش اولای بیلسینلر.

آیدینلیق - آنا ر معلم، ساغ اولون.

✽ جاذب ✽

زنجانین بۆیوک شاعر و خطاطی

جاذب خمسہ نین علم و ادب ساحہ سینده. چالیشتا نلاری نین ان گورکم۔ لیس دیرو اونون وارلیق چیراغی علم و ادب ایستکلی لری نین جانینا ایشیق سا چاردی، علمی، ادبی و هنری محفل لرینی ایستی نفسیلسه قیزدیراردی، اؤز هنریندن، فضیلتیندن مارقلیلارین جانینا آخیداردی. بۆیوک درد دیر بو بۆیوک شاعر و آغیر قیمتلی عالم اؤنودولا، آدی چکیلمه یه و خلقیمیز اؤنون اثرلریندن بهره سیز قالا. بو ایل بو قیمتلی شاعر و خطاطین اؤلومونون ۱۰۰ ایللیک ایل دؤنومونه خاطر مجلسلر قورمالییق، مقاله لر یازماق، اؤنون اثرلرینی یایماق، ادب و صنعت عالمنه تانیتدیرماق بیزیم وظیفه میز ساییلیر.

جاذب تخلصی ایله دیوان یازان شاعرین آدی محمدکاظم خوئینی دیر. محمدکاظم خوئینی ۱۲۲۵ هـ.ق ایلینده خوئین شهرینده آنادان اولوب و ۱۳۱۱ - اینجی ایلده ۱۰۰ ایل بوندان اؤنجه دونیادان کؤچوب، آمانا، یاراتدیغی اثرلر همیشه لیک قالا جا قدیدر.

خوئین شهری ایندی زنجان - بیجار جاداسیندا، زنجانین ۵۵ کیلو مترلپغیندا سجا س منطقه سیندن ساییلیر. بو منطقه عصرلر بۆی بۆیوک عالم لر و شاعرلر اؤز قویونوندا بشجه رییب، اؤنلاردان بیر شایخ ابوالغنائم رکن الدین سجاسی ۷ - اینجی عصرین بۆیوک عارف و شاعری و دیگری شمس الدین طاهر سجاسی ۹ - اینجی عصرین بۆیوک شاعری دیر. خوئین ده قالان بنا لار گؤسته ریر کی، بو شهر گئچن عصرلده معتبر بیر شهر اولوب، بۆیوک فقیه و عالم لر اؤندا یاشاییب، علم و فرهنگ مرکزی ساییلیرمیش. شهرین تاریخی بنا لاری گؤسته ریر کی، گئچن عصرلده، منطقه نین اقتصاددی مرکزی ایمیش، ایندی لیکده بؤیا قچیلار بازاری، نجارلار، بزازلار و آیری - آیری صنفلر بازاری واردیر. شهرین بنا لاری، صنعتچی لرین و معمارلارین قابلیتلی نی گؤسته ریر. خوئین ده اولان ایشلری: سخسی قابلار، باهماق یا ایاق قابی دؤزه لتماق، جورابو فرش توخوماق دیر.

خوئین ده باستانی اثرلردن ساییلان بیر " گوممز " یا گنبد وار۔

دیر. بونون بناسی شهره قارشى داغلارین باشیندا سالینیب وشهرین هر گوشه سیندن، داغلار دالیندان گورونور. محکم کرپیچ لره دوزه لن عمارت ایلر بویی قالا(قلعه) آدیله جنگ زمانیندا استفاده اولونوب. اونون یانینداکی صافبیر یئر واردیرکی، مصلی ساییلیر، اوندایریداش وار دیرکی، دولدول - حضرت علی(ع) نین آتی نین آیاق یغری واردیر. یونو- لموش "یثدی قارداشلار" داشی و"منده" قالاسی منطقه نین ایکی اسکى اثری ساییلیر. شهرین زیرزمینی دالانی منطقه نین عجابیندن بیریمی ساییلیر. بو دالان، بیر اوزون گوجه کیمی شهرین آلتیندا دولانیر، چوخلو اقولرین اونا یولو وار، اونون اوزونلوغو اونملی دیر، چونکی شهردن اوزاقدا داش داغلارین آلتیندا کتچیب و اوزاقلاردا ائشیکه چیخیر. جنگ لره جماعت بو اوزون دالاندان استفاده ائدردی لر. دئمک لازیم دیرکی، کتچن ایللره قیمتلی اثرلر بۇدالاندان تاپیلیب دیر.

بو منطقه ده قدیمی اثرلر و ثروتلرین تاپیلماسی مشهوردور. ایلر بویو، خمس، امیرلرین و حاکم لرین توققوشما یغری ایدی. بۇرادا چوخلی کیچیک و دوامسز حکومت لر ایشاوسته کلیب، هر بیر بیرمدت حکومتی اللرینه آلیبلار، صونرا آیری بیر حکومت اونلاری داغیدیب ائمز- لری تخته چیخیبلاردی. بو ساواشلارین آغیر یوکو خلقین چیگنینده اولموشدو. اونلارین کی دایانما قوه سی قالما ییب، ماللارینی بیریشرده قویلا ییب، اوستونه بیر علامت قویوب اوندان صونرا قاجیبلاردی. بیر زمان کتچدیکن صونرا، طوفان و ساواش صوووشاندان صونرا ائمز ماللاری آردیجه قاییدیب و اونلاری یئر آلتیندان چیخاردیلر. بو آرادا بویوک فئوداللارین و دولتلی لرین ده ماللاری اولموشدو. چوخلو ۲ ولوب کسى، مال اییه سی ائز ائوینه قاییتما ییب، کاغاذلار و سندلر کی، مالین قویلانمیش یغرین گۆسته ریر اوزگه لره تاپشیریب دیلر. صون ایللره بظه بیر سندلر الدن - اله کتچیردی و ایندی ده. بقله سندلر تاپیلار. صون ایللره بیر عده. یئر قازانلاردان چوره گه چاتیبلار و دگرلی شی لر تاپیدیلار.

خوئین شهرینده اونملی بیر مسئله مسجیدلرین چوخلوغودور. بونلار گۆسته ریر کی، خوئین بیزمان روحانیت مرکزی ایمیش و بویوک بیر شهر ایدی و جمعیتی بو گوندن چوخوموش.

محمد کاظم خوئینی "جانب" بو شهرده دونیا یه کلیب دیر. خوئین

گئچن ایکی قرن ده بؤیوک مجتهدلرده اؤز قویوندا بؤیودوبدور، او جمله دن آیت الله خوئینی (۱۲۵۷ - ۱۱۹۱) نی آد آپارماق اولار کی، جاذب اونون حمایه سیندن بهره آپارمیشدیر.

جاذبین شعرلری چوخ گؤزه ل و اؤرهمگه یاتان دیر. آما جاذبتکجه شاعر دگیلدی. قدرتلی شاعر اولدوغو حالدا بیر بؤیوک علم آدامسی ایدی و علم آختارانلار پروانه کیمی وارلیغی نین شمعی دؤورونسه پیغیشیب، اونون بیلگ و علمیندن بهره آلیردیلار. جاذب، آیت الله خوئینی حمایه سی آلتیندا زنجاندا تدریس اقدیردی. چؤخلو شاگردلر اونون درس لرینده شرکت اقدیردیلو. جاذبین خط هنرینه احاطه سی اونملی دیر. جاذب بیر قدرتلی خطاط ایدی و چؤخلی اثرلر - اؤجمله دن قرآن یازیب دیرکی، ایندی ایرانین کتابخانالاریندا ساخلانیلیر.

جاذب دن بؤیوک و قیمتلی بیر اثر الله واردیرکی "جنگ المہات" آدلانییر. بو اثرده شاعرین اؤز شعرلری ایله یاناشی ۷۰ دن آرتیق ایران و آذربایجان شاعرلری نین سچیلیمیش اثرلری واردیر. آذربایجان شاعر لریندن: مولانا محمد فضولی، ختاشی، ابوالقاسم نباتی، عاجز، عتیقی، نشاط ظهوری شیروانی، جاریه، مجرم، دلموز دیوانی نین سچیلیمیش غزللری، قصیده لری و آیریجا شعرلری واردیر.

ایران شاعر لریندن حافظ، سعدی، نظامی، خاقانی، انوری، جامی، سنائی، خیام و ... شعرلری گؤرونور.

بو گؤسته ریرکی، جاذب آذربایجان و ایران ادبیاتینا یاخیندان تانیش اولوب، بونلاردان الهام آلمیشدیر.

جاذب بو اثری ۱۷ صفر ۱۲۹۳ ه.ق ده قورتاریب دیر. جاذب اوچ دیلده عربی، فارسی و ترکی - شعرلر یازیب دیر. اونون چؤخلو غزل، قصیده و متنوی لری واردیر. پیغمبر و אמلا حقیقده قصیده لر یازیب دیر. بیر سیرا شعرلری واردیرکی بیر بیت فارسی و بیر بیت تورکی یا بیر مصرعی فارسی و بیر مصرعی تورکی دور. شاعرین بئله شعرلری (لمع)، گؤزه ل و شیرین دیر. آشاغی داکی شعر بونا بیر اؤرنک دیر:

منه باخ سن ای قارا گؤز کی قاپوندا بیر حقیرم
به خدا که گیر بمیرم که دل از تو برنگیرم

تب عشقه ای عزیزان بیلورم علاج یؤخدور
برو ای طبیبم از سر که دوا نمسی پذیرم

نه عجب گۆزەل جمالون، نه بلالو قامتون وار

تو بخاستی و نَقِشَت بنهشت بر ضمیـرم . .

سنون آیرلیق غمونده یانوری بو "جاذب" زار

که خوشمت عیش مردم بهروایح عبـیرم

جاذبین لهجه سی خمسه لهجه سی دیر، همان لهجه کی حکیم هیدجسی دهده

گۆرونور، جاذبین شعرلری عاشقانه دیر. او عشقه باغلی اولان شاعرلر

کیمی عشقین جاذبه سین تمام کاشنا. تدا گۆرور، یارا دیلیشی عشقه قائم

بیلیر .

جاذب بیر دلربایه وورولوب و عشق دیوانه سی اولاراق شهرتی هر

یانی بۆروویوب :

جاذبی سالما بلایه ای نگار دلربا ،

درد هجرانه اونى گل ائیلمه سن مبتلا،

بیر بئله ناز و تکبر سن اونا بیللمه روا

ائل بیلور عالم بیلورمن عاشق دیوانعام

جاذب اؤز یارینی حوری و غلمانه وئرمیر :

گر خلدده مختار ائده لر جاذب زاری

سن شوخی سئوهر حوری و غلمان آراسیندا

جاذب سئوگی و گۆزه للیک شاعری دیر. عاشقانه و عارفانه شعرلری

اؤخومالی و شیرین دیر. آشاغیداکی غزل بیر اورنک کیمی نظری اؤزونه

چکیر :

منم کیم عالم ایچره بیر زمان دیداره حسبندم

لقای روی زیبای چو ماه یاره حسبندم

نگارا ، مهوشا ، سیمین برا ، سردار مه رویان

گلوب گۆرسن کی من اول طره طره طره حسبندم

قاچار اول سید کیم صیادی گۆرکج لیک من عاشق

کمند زلف خم اندر خم دلداره حسبندم

یوخومدور رغبت و میلیم داخی سیر گلستانه

گلستان جمالین ایچره اول رخساره حسبندم

منیم تک عاشق صادق داخی گلمز بو دونیایه

منم منصور ثانی کی پای داره حسبندم

کیچوبدور درد درماندن منیم ای "جاذب" مسکین

دوای درد ایچون اول حیدر کراره حسبندم

جاذب اوز یاریندان غیر آیری بیر گوزله اورهک باغلامیر و یاری
اولدوغو یئرده حوری و غلمانه باخمیر، یارین لطفی اولان حالدا خسرو
دارا جلالی گوزونه آچاق گلیر و کسری شوکتی نی بکنمیر :

...گر یار اولان بو غمزده یه ای بلالو یار
رضوان ایچینده حوری و غلمانه باخمارام
گر سایه سالا اول قد موزون بو جانیمه
جنت ایچینده سایه طوبایه باخمارام
مؤگاندن اگر آتاسان اوغ بو جانیمه
اوز دؤنده ریب جراحت اعضایه باخمارام
شیرین کیمی تلطف اقدوب گل عیادتسه
باغ گور جلال خسرو دارایه باخمارام
اول وقتدن کی ملک جنونون امیری یم
تاج و نگین و شوکت کسرایه باخمارام
قصر و حالین ایچره منه گر و شره مقام

افلاک ایچینده عرش معلایه باخمارام
جاذبین " جنگ المهمات " دا سئچدیگی و یازدیگی شعرلر اؤنون
ادبیاتدا اولدوغو درین مطالعه سین گؤسته ریر. جاذب ایران و آذربایجان
ادبیاتیندان چوخلو الهام آلیبدیر، حافظ و سعدی نین غزللرین تضمین
اقدیب و حافظ دن چوخلو الهام آلیبدیر، جنگ المهماتدا، فضولی دن
چوخلو غزل یازیب دیر، عاجز، عتیقی، نشاط و دلسوزون غزللری جنسک
المهماتین چوخلو یئرینده یاییلیبدور. فتحعلی شاه دؤورونده یاشایان
آذربایجانین بؤیوک شاعری عاجز جاذب شعرینده چوخ اثر قویوبدور و
جاذب عاجزله عتیقی نین بیر سیرا شعرلرینی تضمین اددیدیر، جنگ
المهمات بیر دگرلی اثر دیرکی، آذربایجانین بؤیوک شاعرلری نین
دیوانی نی احتوا اددیر و بو باخیمدان دفته شایان دیر.

جاذبده ایشله نیلن ادبی صنعت لر بوشاعرین ذوق و استعدادینی
آیدینجا گؤسته ریر. جاذب اثرینده یازیلان معمالر، ادبی صنعت لر، یاز-
دیغی روایت لر، حدیث لر اؤنون گئنیش معلوماتینی گؤسته ریر. جاذب
بیر تقوالی، دیندار و الله آدامی ایدی. اؤنون فقه، اصول و احکام
تدریس ائتمه گی، آیت الله خوئینی نین حمایه سینده اولدوغو، دین و
مذهبه باغلیلیغینی ثبوت اددیر، عثینی زاماندا زرق و ریادان آجیق-

لانیر، گوشه نشین زاهدلری کی، ریا لباسینا بۆرونوبلر، خوشلامیر، او ن
لارا اۆز چئویریب سؤیله بیر :

زاهدا تسبیحی آت، بۇ خرقه یه اۆد وورگیلن
کیلن
زرق و شیدین سودی یوخ بۇحالی تی ترک ائت

و جاذبه قورو نصیحت ائیله یین واعظه دئییر :

واعظا سن آز منه پند و نصیحت قیلگیلن

بۇ نصیحتلرله من معشوقدن ال چکمــــنم

بلی، جاذب بیره شاعر دیرکی، عشقه باغلی دیر، عشق اؤنون جانینی
دۆلدوروب، اؤ یارین اؤزودور، یارسیز جنته گئدسه ده جنت گؤزونده
جهنم گیمی دیر :

گر جنته سن سیز گئدوم ای سرو دلارام

یگراقدو، یانام آتیش نیران آراسیندا

ایندی یه تک جاذبین اثرلری چاپ اولما ییب دیر. تکجه بیر نئچه
غزلی بویاندا - اویاندا. چاپ اولونوب دور.

جاذبین " جنگ المهمات " اثری بیر ۴۰۰ صحیفه لیک جنگ دیر. بو

اثر جاذبین نوه سی و معاصر شاعرلریمیزدن اولان حاج آقا رسول
نهالی نین الینده دیر. آقای نهالی بۇ دگرلی اثری چوخ محبتله بیر
مدت منیم اختیاریمدا قویدولار. اؤنلازون لطف لریندن تشکر ائدیرم.

(صون)

حجت الاسلام سید جعفر موسوی نین "آی سا والان"

منظومه سینه

آی سا والان آرخان - اقلین وار اولسون
هرگون باشین یاغیش اولسون قارا اولسون
الله اغزی موسوی یه یار اولسون

سالدی سنین گۆزه ل آدین دیللره
شهرتی وی سعیدی ، یاییدی اقللره

آی سا والان اوجا باشین اوجالسن
جوانلارین قوجاغیندا قوجالسن
قویما ایگیت بالالارین آجالسن

ایش آختار سین ترک اقله سین یوردونو
یوواسینی ، اوباسینی اوردونو

آی سا والان آدین ، مانین دیکه لسن
یا بیلسین شهرتین اقلین یئکه لسن
دوشلر و نده . قویون ، قوزو کۆکه لسن

مرد اوغۇلار یئسین اونی شیر اولسون
اقللیک اولسون بیرلیک اولسون بیر اولسون

آی سا والان هر یانین نۆنبول اولسون
یار بییز اولسون یئمک اولسون گول اولسون
ماهنی لارین گول ناری بولبول اولسون

بۇلاغلارون بۇلانما سین ، سۆنمه سین
طبیعتین دۇلانما سین دؤنمه سین

آی سا والان بۇلاغلارون جوشلانیر
دره لزه . سۇلار آخیر داشلانیر
ماهنی لارون گون چیخما میش باشلانیر

بۇ صحنه لر گۆز لریمده سان وئریر
جان باغیشلیر ، اوره ک وئریر ، قان وئریر

آی سا والان باشین آغدی ، گۆزه لدی
سینه ن اۆسته یاشیل چمن دیکه لدی

ياغيش ياغدى گول بوداغين يىگكەلدى
 ايل دولاندى، قيش قوتاردى، ياز اولدى
 آما حثيف باھاريميز آز اولدى
 آي ساوالان قوزو مەلەر دوز گلەر
 ايندى چوبان داغدان انر تئز گلەر
 الە كوزە آداغلى بىر قىز گلەر
 خان اوغلو بىلمەسەن كىمىن قىزىدى
 آداغلى قىز ھارائىن اولدۇزىدى
 آي ساوالان درەلەرىن درىنىدى
 آخار سۇلار اتكىندە سىرىندى
 گول قىزلارەن سارا تكىن گلىنىدى
 قويما كىنە سئل آپارسىن سارائى
 توتسون بوغسون بىر اوچا بوى بالائى
 آي ساوالان قاچاق نىي ھاردادى
 قازاماتدا، داغلارەندا، داردادى
 اشىتمىشەم ھجر خانىم بوردادى
 ھردم مەنەر بوز آتى نىن بىلىنە
 آينالى تىنگىن آلار الەنە
 آي ساوالان يات آي باتاخدان سورا
 عاشىق كلسىن ائللر ياتاندان سورا
 ناز باشلانسىن قاش گوز آتاندان سورا
 محبت چىمەسى داشمىن، يايىلسىن
 انمانلار گوز آچىب دورسون آيىلسىن

﴿ یادا سالارسان منی ﴾

باہار گوزون آچاندا	قیشین رنگی قاچاندا	گوللر عطیرساچاندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
بایرام، آردمک بییشنده	یاریولداش گوروشنده	گوروشوب اوپوشنده
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
ایلدیریملار شاخاندا	بولوددونون سیخاندا	بولاغ خومار آخاندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
مولارپونقولدا یاندا	چایلارشا ققیلدا یاندا	ککلنیک قاققیلدا یاندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
بیزیم قوتور دوزونده	نسترن لر سوزنده	نرگیزخومار گزنده
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
ایران دا یاتوران دا	یایلاقتا یاران دا	گوللر چادیر ووراندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
باغدا، داغدا، چمن ده	گؤیدن گول الهنده	گولوش سپهله بننده
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
حئیران دوزه گلنده	اکین اوزه گلنده	اقلین اوزو گولنده
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
آغا جلار گول آچاندا	قیزلار باغا قاچاندا	قوشلار گورراه اوچاندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
قوشلار یووا قوراندا	بولبول چهچه ووراندا	بوداغلار بارلانا ندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
گول چیچک مارما شاندا	قومرولار سا یریشاندا	اقل داغا دیرما شاندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
آی بولوددان چیخاندا	قیز اوغلانا باخاندا	یاندیراندا یاخاندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
بوللوق آشیب داشاندا	شنلیک حدین آشاندا	اوره کلر قاوشاندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	
اقللر سفره آچاندا	کوسگونلر باریشاندا	محبت یاریشاندا
یادا سالارسان منی	خاطیرلایارسان منی	

یولون کنده دوشنده	گۆزه ل ککلیک سکنده	داغا دومان چۆکنده
نور- شفق بؤلوننده	خاطیرلایا رسان منی	یادا سالارسان منی
بیایدایا بیچین بیچنده	گۆنش چیخیب گولنده	دان یئری سۆکولنده
کولشدن دن آلاندا	خاطیرلایا رسان منی	یادا سالارسان منی
آتالار سئویننده	یازدا تۆخوم سپنده	جۆتجو اکین اکنده
سرگی لری سرنده	خرمن یئری دۆلاندایا	یادا سالارسان منی
رفلره دۆزولنده	خاطیرلایا رسان منی	کنده چی خرمن سالاندا
قوزولار سؤدامنده	سئوینچلر بؤلوننده	یادا سالارسان منی
هامی سیزه گلنده	خاطیرلایا رسان منی	کۆرپه لر بله ننده
چالچی چالقی چالاندا	باغدان میوه دره نده	یادا سالارسان منی
صونرا یئله وئره رسن	خاطیرلایا رسان منی	قوهوم قارداش گلنده
غمده ، کدرده ، طوئیدا	شاما ما اؤزولنده	یادا سالارسان منی
گزیب یوردو وطنی	خاطیرلایا رسان منی	باغ بوستان پوزولاندا
	قویونلار مه له ینده	یادا سالارسان منی
	های کوی دوشنده کنده	سۆرو کنده گلنده
	خاطیرلایا رسان منی	یادا سالارسان منی
	غم ، کدر آتیلاندا	کنده شیلان وئرنده
	خاطیرلایا رسان منی	یادا سالارسان منی
	گۆزه ل چیلنگ هؤره رسن	اقلده طوی توتولاندا
	خاطیرلایا رسان منی	یادا سالارسان منی
	چۆلده ، چمنده ، چایدا	بیر دسته گول دره رسن
	خاطیرلایا رسان منی	یادا سالارسان منی
	گزیب داغی ، تپه نی	اوتایدا یا بوتایدا
	خاطیرلایا رسان منی	یادا سالارسان منی
		گزیب باغی ، چمنی
		یادا سالارسان منی

تهران - خرداد ۱۳۶۸

★
شاعر لڑ مجلسی
 ★

* با یا تیلار * دانمارک / اسماعیل جمیلی
 =====

بُورَاخ غمى غصه نى
 گۆلن اۆزه گول بارى

۰۰۰

من عاشیق بیله دوشدی
 ساچلارین بیله دوشدی
 بولگی بولن بولنیده
 بیزه ده بقله دوشدی

۰۰۰

داغلاری قار آلیسبدی
 گۆر نه هامار آلیسبدی
 بولبول باغرین قان اولسون
 گۆل یئیرین خار آلیسبدی

۰۰۰

من عاشیق یاز گلهر
 یارا یازی یاز گلهر
 باخما قیشدی بۇراندی
 گۆنده وار کی یاز گلهر

۰۰۰

داغ باشیندا قارقالار
 قیش قار اۆسته قار قالار
 گول یئیرینی خار توتوب
 بولبول یئیرین قارقالار

۰۰۰

من عاشیق اۆزه دوشهر
 یاشماقین اوزه دوشهر
 صوووشار بقله قالماز
 ایشلرین اۆزه دوشهر

قیزیل گۆلی دردی یار
 درمه دئدیم دردی یار
 یئرلی اولان نه بیلیر
 نه دیر غریب دردی یار

۰۰۰

من عاشیق امانیم یوخ
 کیمسه یه گومانیم یوخ
 بنزهرم بیر صیادا
 اوخوم وار کمانیم یوخ

۰۰۰

عزیزیم قالیرام
 غم اۆسته قالیرام
 صۇرۇشمورسان بیلیمیرسن
 سنسیز نئجه قالیرام

۰۰۰

عزیزیم گول ایله
 باغا گیردین گول ایله
 منی سنله تانیملار
 بولبولسی ده گول ایله

۰۰۰

عزیزیم آی گلهر
 گون یئیرینه آی گلهر
 وارلی یه وار گلنده
 یوخسولا دا وای گلهر

۰۰۰

من عاشیق گۆل بارى
 گول گتیره ر گول بارى

آليرام قلم اله تئز يازيير آمان آيريليق آمان آيريليق
اينانين اوڙهك دويونور دثيير فغان آيريليق فغان آيريليق
كيمه من دثيم هاميلار بيلير، قورول داشيب اولاجاق دنيز
چون او قدر ائديب گوزومون ياشين روان آيريليق روان آيريليق
نئجه گوز ياشيم ييغيشيب جوشان دنيز اولماسين آهيل انسانا
فقط آغلاماق توره در جاهيل نادان آيريليق نادان آيريليق
گئجه صبحه تكياتا بيلميرم چكيرم كشيگ گله بلكه يار
آچا قولسارلين دثيه قورتولوب يامان آيريليق يامان آيريليق
خوشودوم كونول سئوه نيم گليب او گوزهل دينير، دانشير، گولور
نه بئليدديم آخ سالاجا قدى تئز زامان آيريليق زامان آيريليق
خوشودوم كونول سئوه نيم گليب گوره چك گوزوم قارا گوزلرين
قايديدبولي ساووروب باشا سامان آيريليق سامان آيريليق
او صنم قوناق بيزه گلمه ميش دانيشيب دثيب هله گلمه ميش
آراميزدا تئز بيزه چكدي خط نشان آيريليق نشان آيريليق
نهيه گيزله ديم اوڙه گين سوزون ائشيدون دورون يايين عالمه
دئمه سم ده من بيليرم ائده ر عيان آيريليق عيان آيريليق
هانى آلما تئك قيزاران او زوم هانى سرو تئك او جا قامتيم
او زومو سارى، بئليمي ائديب كمان آيريليق كمان آيريليق
او "ضياڻي" نين امه گين بيلين او گوزهل يارين اونا قايتارين
اوتوروب دوروب دئمه سين داها امان آيريليق امان آيريليق

سولدوز - دگيرمانچي اوغلو

* ياز گلسه *

قاناد چاللام فزاخ لانتنام * يئنه ياز گلسه ياز گلسه
گوزگولردن جوشار كونلوم * گوله قاز گلسه قاز گلسه

فرهاد اوللام كولوك چاللام * گئجه - گوندوز داغدا قاللام
بولبول اوللام دردين آلنم * گوله ناز گلسه ناز گلسه

شفق ساچار بیزیم ائله * جان وئهرم آنا دیله
دؤنهرم شیدا بولبوله * اله ساز گلسه ساز گلسه

o o o o o

"سولدوز" قالار گۆزی آغلار * باهار الدن گئدی چاغلار
تئز دؤنر خاننا باغلار * باهار آز گلسه آز گلسه

=====

تیکان تپه / فاروق صفی زاده (بۆره کھی)

آنا سۆزلی *

منیم سۆزومو دالییا سالما
فالا اینانما ، فالسیز دا قالما
یانینجا ، جانلی جهیز گتیریب
ایندی یه یئددی کفن چۆرودوب
جواهر جیندیر ایچینده اولار
حما ما گیرن ترله ییر چیخار
هامینی بزهر ، اؤزو لوت گزه ر
دالییا قالان دؤلویا دؤشه ر
هانسی پا یاغیم ! هانسی چوما غیم
هانسی دردیمی دئییم آغلا ییم
دوست باشا باخار ، دشمن آ یا غا
ایلان قویروغون سن آ یا قلاما
هرکیم عاقیلدیر سۆزومو سیلمز
بیری بیلمه یین ، مینی ده بیلمز
هرگز دوشمنه وئرمه امانی
ساخلا سامانی گلهر زمانسی
تنبل خان ایدی عقلین ده آندی
یانیندا یا تدی پالچیق با تدی
نمه ایسته سن سخی وئره جک
اؤلن اوله جک ، قالان گۆره جک
"فاروق" ون سۆزون اوخویان چوخدو
شوع کسن باشین دیبه سی یوخدور

آنا سۆزلی یولو گۆره سه در
آجلیق آداما او یون اورگه در
بیری اولمه سه بیری دیرلمز
آزی بیلمه یین ، چوخودا بیلمز
قسمت گر اولاقاشیفا چیخار
اورتولو بازار دوستلوغو پوزار
قسمتدن آرتیق یتمک هئج اولماز
هئج کیم آداما موفته قوش توتماز
هم قسمتده وار ، هم همته وار
ایتین ایاغین با سارسان قاپار
هرنه قسمتدیر ائله او گلیر
بیرین یان دیریر ، بیرین قان دیریر
هرکیم اتوی نین پادشاهی دیر
سفر بالاجان محک داشی دیر
سیاست ننه با جی تانیماز
کیلیم آلتیندا طویل چالینماز
چۆره ک بیلمه یین چۆره گه چا تماز
ائل ائله سیغار ، ائوا توه سیغماز
قوناق روزی سین الله یغتیره ر
ائل اؤزده لیسین یا خشی تانییار
چوخ آشنا توتان آشنا سیز قالار
آغاچ دا اؤز سمتینه بیخیلار

✽ نزهت تبریزی نین جوابیندا ✽

"نزهتا" قصه‌می من غصه‌لی عنوانیله یازدیم
سۆزوموپرده‌ده اوسقوگلی جانانیله یازدیم
گاه زلیخا کیمی پرده گۆتوروب عشق حدیثین
حسن محبوسى اولان یوسف کنعانیه یازدیم
گاه هدهد کیمی الهام آلالی سیر و سفردن
شوکت دولت بلقیسی سلیمانیه یازدیم
قورودو، چشمه‌ی چشمیمده اگر جوهر اشکیم
قلمی آلدیم اله جوهری جان ایله یازدیم
هانسی عنوانی اگر گۆزده‌کی یاشیله یازارسام
وطن عنوانینی باغیریمداکی آل قانیله یازدیم
گر دوداقلاردا بیان غم عشق اولمادی ممکن
الی قولتوق ذایا نیب دیده، گریانیه یازدیم
غنچه نین باغری اولار قان دودا قین آچما مقیندان
من بوسری او گلستانداکی باغیانیه یازدیم
او خودوم شعریوی "وارلیق" دا گۆزه‌ل شاعر تبریز
بو نچه بیتى سنه حال پریشانیه یازدیم

=====

بختیار نصرت

=====

(صلحون آیه‌سی) ✽

گل ایندی لاله یویور آر خدا تئلترین داراییر !
شقایقین چراغی آرخین آینا سیندا یانیر .
گل ایندی سن ده گۆزه‌ل باغدا اود کیمی پارلا
گۆتور ساچیندا اولان غملى هالنه‌نی بیر آن
یاناقلاریندا گوروم ،
لاله اود توتوب آلشیر .
باغیشلاریندا سنین

صلحون آیه‌سین اوخویوم ، صلحون آیه‌سین اوخویوم

=====

﴿ اقل قايدالارى ﴾

باشدا قىللى پاپاق اياقدا چارىق
داليندا داغارجيق الده دگه نك
يُورُولماز قىچىلاردا پاتاوا سارىق
نه دىر بو يُولچُونون مقصدى گُوره ك
كندين چوبانى دىر گئدىر شه هره
آروادا اوشاغا بايراملىق آلسين
آلمىر يورقُونلوقون يولدا بىر كره
ايسته مير گنجى كىب آخشاما قالسين
يقتيشير شه هره گئدىر بازارا
بازاردا بىر بزاز اونا توش گليىر
گئندن سالام وئرىر اول رىاكارا
آللى - گوللى چىتلر اونا خوش گليىر
سئودىگى چىتلردن او آرشين مالدان
بىر نچه سين آلوب پوللارين وئرىر
بىر آز بادام ، خورما ، ايگده ، گرده كان
آلوب بىر باققالدا ن باش آلوب گئدىر
تغلى قىزىندا باشماقچىلاردا ن
گئدىب بىر جوت باشماق بايراملىق آليىر
درزى دن ده آليىر آرخالىق چوبان
اؤز ايگىت اؤغلون دا . يادينا سالىر
زلى بىر يايلىق دا آليىر قاديندا
سالىر داغارجىغا آتير چىگىينه
يول توكه نىر قالمىر آيرى زادينا
داهى باخمىر چوبان چىلپاق اگىينه
تومانى ياما قلى الى قاربلى
جىبى نى بوشالدىب قايدىر كنده
يُوخسوللوق ائنونده داغ تك وقارلى
قودوز مالك لره علاج سىز بنده

بىر قارىن منتلى چۆرەگىسە محتاج
 آغىر شەلەزىن آلتىندا بىقلىقى
 عۇسور شەلەسىن دە چكىر ناعلاج
 تالانوب اوباسى باغلانوب دىلىقى
 آياقى يالين بىر خىرداجا اوشاق
 كۆزلىرى يولدادىر آتاسى گىلە
 اۇد يانير دامىلاردا قويور شاققاشاق
 بايرام يۇمورتاسى كزيرال - الە
 قازانلار آسىلىب پىلولاڭ پىشىر
 الە نوروز گولو گلىر چوبانلار
 بايرام پالتارىنى گىبىسە شىشىر
 كىندىن قىزلارىنى قۇچاق جوانلار
 قىرمىزى شلتەنى كىند اىچرە قىزلار
 گىبىلر گىدىرلر بۇلاغا سارى
 عطىرلى يارپۇزلا بۇلاغ اوتىلار
 مارق لى گۇستەرىر يىغنى باھارى
 دۆزوبدور طابا قاينانلاردا
 گىبىنە آل - ياشىل بايرام پالتارى
 فىندىق ، بادام ، خورما ، گردكان ، ايدە
 بايرام خونچاسىنا وئرىب وقارى
 بىر ياندا تىرمە شال اوزرىك بايلىق
 اورتاسىندا گۆورنتى بوغدادان
 آرزىلير ائللرە خوشبختلىك ساغلىق
 اولماز آنا كىمى هقچ كس مهربان
 خونچانى بىر اىگىت آلىر باشىنا
 آپارىر ائوينە آداغلى قىزىن
 قىز تزه گىرىب دىر اون دورد ياشىنا
 عاشىق دىللەندىرىر دالىجا سازىن
 خونچا يىندىرمەگە خلعت اىستەپىر
 خونچانى آپاران قاپسودە دورىر
 قاينانا نىمرىن وئرىسە دئىر
 دورما عزيز قوناق اىچەرى بويسور

هر يئردن گورورسن خلعت دير ياغيير
 اتادان - اتادان قوهوم - قارداشدان
 بقله بير وقازلى بقله بير آغيير
 آذر اقللريمين دبينه قوربان
 گون باتيب قارانلىق يايىلان زمان
 چوبان يورغون - آرغين يختيشير كنده.
 اوشاقلار توكولور دامدان - دوواردان
 پولولار چكيليير آچيليير منده
 بايرام پولوونى يئير اوشاقلار
 داملاردا آلولار هلهده شاغيير
 دۇيۇر آج قارينلار يانير ياناقلا
 بوز بوز داغارجيغنا اوشاقلار باغيير
 آچير داغارجيغين آغزىنى چوبان
 چرشنه يئيميئىنى توكور قاباغنا
 مهربان قاذىنا دقيير دۇرگيلين
 خورمادان ، ايدهدن هايلا اوشاقتا
 اوشاقلار يئيدىكجه آتا سوينيير
 اوزو يئميرسهده يئمهيب اولسون
 بالالار شوقيله اورهك دويونور
 قويمور كدرلره غملره دولسون
 بايراملىق پايلانير بنزه نير هامى
 اوزو حسرت قالير بير بقز تومانا
 "آذر" اوندان آير شعره الهامى
 آليش انسانلاردا بقله وجدانا

قوشا نینى تانئما دئغيم بومصراع تاثيرينه
شعريمى قوشدوم
«هرآدمين يئرى وار، هريئرين بيرآدمى وار»

✧ شبنمى وار ✧

حرمتين ساخلا گونول هر او كسين كيم غمى وار
غمى وار، فهمى و قدرتلى بئويوك عالمسى وار
راستا بازار صانئيب كچمه حياتين يولونو
دار كئچيدلرده اوون مينجه خم اندرخمى وار
بوكى درداهلى بيليردردى گونولدن نه كئچير
هرغمين سئوگيسى، هر سئوگى نين اوز همدمى وار
يقتيشيب هر كيمه سز آچما دئغيندان بيليرم
اشيدن كيمسه لرين محرمى، نا محرمى وار
او كى محرمى سنين دردينى آنلار سا، يئتسبر
قالدى نا محرم اولان كالى، اونون چوخ كمى وار
صاخصى مئى جامينى توت الده يارا شدير اليه
قورخما كيم سئيليه جكلسنه جام - جمى وار
سن صداقتلى، گوزه ل يارينا جان قوربان ائله
قوى دئسينلر يئنه عشقينده يدى محكمى وار
سنين اول نازلى، نزاكتلى، ملك تك گولونه
هرگوره ن سئيلور اللهى نه گوزه ل گوركى وار
رؤحشادا ولسون او شاعر كى سوزون ياخشى دئيب
ياخشى معنالى، ياتيملى، ياراشيق باهمى وار
كارا گلمز، هر آدام داخل اولاميكده يه
«هره نين اوز يئرى، هربير يئرين اوز آدمى وار»
منه ده دؤغما ائليم بارگه عشق اولموش
اونا قوربان اولوم، هرياره م اوچون مرهمى وار
نه گوزه ل عادتى، خوش عنعنه سى، خوش نفسى
خوش موقام زمزمه سى، ماهنيسى، زىلى، بمى وار
ائلينه خدمت ائدن اولمز اولور عالمده
چونكو يارين لىيى تك ائله مسيحا دمى وار
"ساوالان" گونلونه چؤكموش يئنه حسرت كدرى
اوره كى غملى، حزين گوزلرى نين شبنمى وار

"دۇردلوكلر - بايا تيلار" دفتريندن (۸)

عزيزيم، نه چينده گز
نه چين - ماچينده گز
تاريخيني آختاريرسان؟
آرا، اوز ايچينده گز

بو باييز، ازل باييز
سوقاتي خزل باييز
سن لاله! بو گوللرين -
جانيني آزال باييز!

بو دنيز، گوزل دنيز
ساحلي گوزل دنيز
عائيللي دان ايز قالار
قالماسا گوزل دن ايز.

ايل اولدو تازا، قارداش
قيش دوندو يازا، قارداش
اوزون گله بيلميرسن،
بیر کاغذ ياز، آ قارداش!

بو باغدا، هر ايلكي بيگ
هر آيكي، هر ايلكي بيگ
حاليمي خبر آلسان:
"دره خلوت، توكلي بيگ"

عاشقي آرا بير گل،
آختار بير، آرا بير گل
هرگون گله بيلمه سن،
نه اولار، آرا - بير گل.

اوغان، مني هردن گليب ياد ائله
سئويرسني؟ اوزوك گوندر، آد ائله
اوجاليقدا، اوز ائلينه تورپاق اول
آشاغيدا، قيزيل اولما ياد ائله.

منيم قادام آغير اولدو داغ كيمي
ائله آغير اولدو، يار آلانمادي
بو اوولاقدا، يار آلانان چوخ اولدو
هئچكس منيم كيمي يار آلانمادي

من دانيشديم، دكدن: سوز سينه دن دي
اوركدن يوخ، اوزدن دي، سينه دن دي.
سوز سنيندير، آنجاق بونو بيلميرم
اوره كيمين دويونمه سي نه دن دي؟

سوروشسالار جوانليغي سواركن
قوجاليقلا نئيله بيرسن سن ايندي؟
جوانليقدا، ياشا ياركن يانارديم
يانا - يانا ياشا بيرام من ايندي.

من تيريزم، قارداشيم اردبيل دي
اوز قدريني، آرواد دا، ارده بيلدي
ار اوزونون عزتيني قاديندا،
قادين دا، اوز قدريني ارده بيلدي

بولبول گوله، گول بولبوله آداخلي
دشمك اولماز كيم حاقسيزدير، كيم حاقلي
بو، خلقتين بير آچيلماز سري دير،
بو وادي ده كيمين كيمه نه دخلي!

=====

✽ ياسدېق اوسته قالان عينك ✽

عينگين ياسدېق اوسته قاليب ✽ اوره كلرى درده ساليب
گوزلروننن آيرىلالسى ✽ درين غملى فكريه داليب

ooo

شيشه سيندن قان دامجيلير ✽ آخسام ، اوباشدان دامجيلير
آغلاماخدان اووونمايير ✽ سۇ يقرينه قان دامجيلير

oooo

اوننان باخىردى گوزلرون ✽ اودا ياخىردى گوزلرون
شيطانلارين اوره گينه ✽ اوغلار تاخىردى گوزلرين

oooo

ايللر بويۇ قالاچاقدير ✽ ياسدېق اوستى باخاچاقدير
سنين يولون كئىدن ملت ✽ اوز گوزونه تاخاچاقدير

=====

اردبيل - حقيقي

=====

✽ هجرين منه واصلين كيمي ✽

سنده گوردوم سمالارين درينليگى
سنله دويدوم آغار چشمه سرينليگى

قوى دىنجهليم "پانبيق ياتاغ" سنين اوسته

آچ زولفونو سال بويونوما دسته - دسته

من آيرىلىق داغلاريندا يورولموشام

هردهن اولوب هجرانادا. وورولموشام

هجرين منه واصلين كيمي شيرين گليير

وصلينده ده جان گيزيلدير، روحوم مهليير

ياشيل چمن خيالى تك خيالىسان سن

چمن لرين ياراشيفى مارالمان سن

بوتون گوزه ل گوزه لرين گوزو سن سن

من نه دثييم گوزه لليگين اوزو سن سن

=====

✽ سۆنمه‌ين اولدوزلار ✽

سحره ياخين كئچن كئجه نين ايشيقلی
اولدوزلاری حقینده، آیینق"دان

- اولدوز"وندان بیرنجه سوال .
 وکیل "باغیر" دان خبر ؟ (۳)
 ایذین وئریر " سلطانا "
 دویون قارین یئم یئیه ؟ (۴)
 " ملی سردار" دان خبر؟
 ایذین وئریر " کونسولا "
 آغیز آجیب سوز دئییه ؟ (۵)

○○○○○

- " ایلدیریم" دان بیر خبر ؟ (۶)
 امان وئریر " ارشده " ؟ (۷)
 شهرى بوتون دوزله ییه ؟ (۸)
 "ملی سالار" دان خبر ؟
 امان وئریر " شازدایا " (۹)
 قاچا قوشون گوزله ییه ؟ (۱۰)

○○○○○

- اول چیخان اوج اولدوز
 "رشدییه" دن ، " سعید" دن (۱۱) ، (۱۲)
 "باغچابان" دان بیر خبر ؟ (۱۳)
 تئز پارلایان تئز باتان
 سنگر لرین عاشیقلی
 شاعیر " سعید" دن اثر ؟

○○○○

- یعنی مکتبلر آچان
 عؤمور بویو نور ساچان
 "رشدییه" لر باتارمی ؟
 لال - کار ، دئییر . ائشیدیر!
 دئییب - گولن گول - چیچک
 "باغچابان" ی آتارمی ؟

○○○○○

علی اکبر ترابی (حلاج اوغلو)

دان اولدوزو ! سحر دیر
 تک قالیمان گویلرده
 قارداشلارین بس هانسی
 گوزه ل اولکردن خبر ؟
 یوخدور ساغدیش ، صولدوشون
 سیر داشلارین بس هانسی

○○○○

قارا کئجه گیرله نیب ،
 گوی دولوسو اینجی نی
 پیغیب ، هارا قاچیب دیر؟
 او غالاتچی ، چارشا بین
 قارانلیقلار بوتقا سین
 ایندی هازدا آچیب دیر ؟

○○○○

یوکسک اولدوز "قورقود" دان
 هئج خبرین وار یا یوخ؟
 ساز سوزونه باخماییر ؟
 پارلاق اولدوز "گورواوغلو"
 قیرات اوسته یوخلاییب
 دای اولدوز تک آخماییر ؟!

○○○○

"قاچاق نبی" دن خبر ؟
 ماجال وئریر ظالیمه
 اولکده قان - قان دئییه ؟
 "حاجی اللهیاردان" خبر ؟
 ماجال وئریر "دارغایا"
 "دالان" دا هذیان دئییه ؟ (۲)

○○○○○○

<p>دان اولدوزو ! سحردير، گوزدن ياشين سيل گيلن گونش گليب چا تيبدير، افقلره بير ده باخ بو دور يئره شن گونش نور کمندين آتيبدير.</p> <p style="text-align: center;">○○○○</p>	<p>(۱۴) باغچا ميزين " باغوان " ي ماجال وئره ر شاختا يا تهديد ائده ائل باغين ؟ " حاللاج اوغلو " ائولادی ماحال وئره ر کيمسه يه تازالی يه ديل داغين ؟</p> <p style="text-align: center;">○○○○○</p>
---	--

(۱) اولکر = پروين . ۲) ايگيت حاجی اللهيارين ظاليملرواستبداد قوه لری ايله مبارزه سينه و خلقين حق و ناموسينا خيانت ائدن قولچو - ماق " دارغا " نين تبريز بازاريندا (قانلی دالان دا " اولدورولمه سينه اشاره دير . ۳) باقربقال = مجلسين بيرينجي دؤوره سي نين ، شکسته نفس ولی لايق و کسگين وکيلي . ۴) عدالت له ظلم ، آزادليق لا استبداد آراسيندا گئدن قيزغين محاربه يه اشاره دير : محمدعلی شاه مجلسی توپا باغلاديقدان صونرا و آزاديوخواهلاری باغشاها اولدوردوکن صونرا ملت قانيندان کتفلنميش حالدا ، بورنی يئللی فرعونلار کیمی ناهار چاغی سفره باشيندا اگله شه رک دشميشدير : " ايندی مشدی باغیرباققــــــــــــــــال مجلسين زوراکي وکيلي ، اجازه وئرير شاه مملکت بيرناهار يئسين ؟! " و قاه قاها چکيب گولموشدور . آ ز مدت صونرا ، ملت غلبه چالديقدان صونرا محمدعليشاه جانين گؤتوروب ، تله سيک قا چديقدا ، حسين بيگ تبريزی اوچا سلمله هارايلا ميشديرکی : گؤردون آخيره مشدی باغیر باققال يئمگيه اجازه وئرمه يير " . ۵) ستارخانين ايش بيلمگينه و حاندا ن کئچميش - ليگينه و ايگيت ليگينه (و اونونلا پاخی تانوف آراسيندا گئدن تاريخی چکيش - برکيشه) اشاره دير . ۶) ايلديريم = ستارخانين ان چئويک و زبردست توپچوسو . ۷) ارشالدوله = محمدعليشاهين تبريزه يوللاديغي قوشونون باش فرماندهی . ۸) تبريزين اون بير آيلىک دعوالاری نين ايکينجي دوره سينده محمدعليشاه ، ارشالدوله نی تبريزه يوللاديغي قوشونون باش فرماندهی ائله ييب (سپهدارين يئرینه) بو شهره گونده ر - دی . ارشد تبريزه يفتيشديکن صونرا ، شهری اغزوننه تسليم ائتمک نیتی ايله شهری توپا باغلاييب تئز - تئز صورو شورموش : " بس شهرتسليم اولما يير ؟! " آ م ما بير آيدين و کسگين حوابکی آلدی بيــــــــــــــــر توپ قالانی ۵۱ - نجی صفحه ده

محمود ملماسی (آزرم تبریزی)

بآنا دیلیمیزه یاردیم *

گفچمیش ادبی و یارادیجی افتخارلایمیزی خاطرله یک .

ادبیات و دیلیمیزین گورکملی سیمالاری

حکیم لعلی (شمس الحکما)

گورکملی با جاریقا مالک اولان میرزا علیخان شمس الحکما حاج آقا میرزا ایروانلی اوغلو ۱۲۵۲ قمری ده ایروان دا دونیایه گلیسب روس حکومتی ایروان و نخجوانا استیلا تاپدیغی زمان ۱۲۷۲ قمری ده ایگیری یاشیندا اوز آتاسیله بیرلیکده تبریز شهرینه مهاجرت ائدیپ بازاردا آلیش- وقریش ایشینه مشغول اولور. اوز وجودینده ذاتی استعداد گورن لعلی علملر تحصیلینه اشتیاق تاپیر. فارسی و عربی مقدماتین اوگره- نیب طبابت علمینه هوسکار اولور میرزا ابوالحسن خان حکیم باشی یانیندا طب علمین اوگره نندی. آتاسی وفات ائندن صونرا استانبولا مسافرت ائدیپ اورادا طب دوکتوراسی آلماقا موفق اولدی. لعلی ایران دان خارج اولکله ره چوخلی مسافرت ائدیپ کی اونلارین بیرسی دیلمانج صورتینده مظفرالدین شاهیله اوروپا یه گئتمه کی دیر. لطیف و شیرین شعر لرله بؤیوک مقاماتین توجهون جلب ائتمیشدیر. اوفارسی و تورکی دیلینده یوره گه یاتیم شعرلر یازیب ویارادیب. آشاغیدا اونون شعرلر یندن نمونه گتیریریک :

تورکی غزل :

کتیردی نشئه ی مئی ساقیا نه شوره منی

کی شوق عارض جانان چکیر حضوره منی

جمال شاهد غیب ایستهرم کلیم آسما

آماندی تئز یقتیرین جلوه گاه طوره منی

ضمیریم اولمادی بیگانه مشربیندن صاف

قیل آشنا گینه بیر ساغر بلوره منی

هوای عاریضین ای آفتاب عالمتاب

کتیردی ذره صفت عرصه ظهوره منی

قصور عقل یوخومدور منیم بو عالمده

گه زاهد ائیله مه مفتون جمال حوره منی

خیال خامله بغرور جانہ مشتاقـــــــــــــــــم
هوای نفس سالیب گورنجه غروره منی
جهاندا خسرو اهل سکوتیدیم " لعلی "
خیال صحبت شیرین گتیردی شوره منی

غزل فارسی

فشاندرطره، مشکین شبی بروی چوماه * نشاند بیضه کافوردرپرند سیاه
گرفت دامن ابرودلم زحلقه زلف * کمندبین که اسیرش بردبه تیغ پناه
میان روی تو و آفتاب فرق نیسود * مگرتو خویش نهادی بروی فرق کلاه
زدود آه من افروخت حسن طلعت او * زهی شگفت که آئینه میزداید آه
به حشرکوزگناه میم چه پروا نیست * دوچشم مست تو کافی بودبه عذر گناه
اگر مصاحبت همنشین اثر دارد * چرا بیاض عذارت نکرده زلف سیاه؟
نظر به قامت سرو چمن دگر نکند * کسیکه سروقدت آورد به مد نگاه
حدیث زلف بتان چون بیان کنی "لعلی"
که این فسانه دراز است و عمر تو کوتاه

تبریزی آزر

=====

﴿ ساخسی چاناق ایچره ﴾

وفادن ال گوتورمه، گزمه صحرای نفاق ایچره
شراب عشقدن مست اول دولان صلح و وفاق ایچره
گل ای نامهربان بیرغمز چشمیله نگاه ایله
جریم عشقده عاشقی قویما اشتیاق ایچره
وفانی پیشه اشته جور و جفانی ترک قیل ایجان
کی بو حسن و لطافت قالماز ای دلبری اناق ایچره
گتدیرالدن خمار آلوده، بیچاره ای ساقسی
صراحی یوقسا دا بیرباده و ترساخسی چاناق ایچره
الا ای دلبر رعنا، نه در بوناز استغنا؟
گل انصاف ایله اگلش عاشق ایلن بیر اوتاق ایچره
کنار اشته پرده، زلف سیاهی روی زیبادن
گوره ن اولماز درخشان کوکی لیل محاق ایچره
ترحم ایله، چوخدا ائیلمه "آزرمی" دلخسته
روا بیلمه آلاولانسین روانی احتراق ایچره

* زیارت *

اوتورموشدور گول ایچینده .
دوداغیندان ماهنی دامیر
آلا - سوزگون گوزلرینده
یاشیل شعر دالغالانیر .

"زیارته گلیمیش سن ،ها ؟"
گولر اوزله قیز صورو شوره .
دئییه : "کعبه دیرمی بورا ؟"
اوزه گینه الین قویور

دئییر : "اؤلوموش سئوگی لرین
مزاری دیر باغ ؛ بو اورهک"
اؤ آغلا ییر حزین - حزین
من دورورام بقله گورجک .

ایکی گوموش گونبذ کیمی
قالخیق دوش لر منه باخیر
قاماشدیریر گوزلریمی
گوزوم یاشی بیردن آخیر

ضریح کیمی قابیرغالار
اوپیک اوجون ال آتیرام
- "آدامدا بیر بقله یاتار؟"
هاچاندان دیر چا غیریرام؟

اویانیب گورموره م یاری
باشیم اوسته دوروب آنام
خوش بویالی یوخولاری
بیر - بیرینه ووروب آنام

* یازین حرمتیله *

یاشیل ایپک باغلامادا . شانلی یاز
سئوگی چیچکلری گتیرمیش یقنه
اوزانلار الینده دیلله نجه گین ساز
دهلی گونلوم اوزون ایتیرمیش یقنه

کلیب اوره کلره سقویملی قوناغ
آل - الوان ماهنی لار یا غیر باشلارا
یازین حرمتیله باغ گور اوجا داغ
گوتوروب آغ بؤرکو باشیندان داها

قیزیل گول مهربان بیر آنا تکین
یارالی بولبولو آلیر قوینونا
سئوگیله هورولموش چیچک چلنگین
سالیر وعده . یقلى آغاج بوینوما

کونول ده سازقلا وئریر ال - اله
داغلاردان ،دوزلردن گشچین گشدیر
سئوینمک پاییندان بئلینده شله
دان یقترین باشا باش اوجوب سئیر ائدیر

۱۳۶۸ / ۱ / ۱

(موغان - گرمی)

جواد۔ جوادلی

* گلہ جہیم *

چمنین، یا ماجین گۆلری دیزدن
مئشہلر، آیریلایلمیرم سیزدن
هله دویما میشام زۆمزومه نیزدن
بولاقلار! گۆزله یین، گلہ جہیم من.

گۆیون دورنالاری دۆزولو قالسین
جۆشغون شالہلر اۆزولو قالسین
بولاقلار ہمیشہ سۆزولو قالسین
اویلاقلار! گۆزله یین، گلہ جہیم من.

چیجہ گین عطری دیر ایچیپ اؤدوغوم
قارلی قوزئیلرین یۇخ اونتدوغوم
بیرلیکده کپه نک قووب توتدوغوم
اوشاقلار! گۆزله یین، گلہ جہیم من.

ذیروہلر انسانین دوستو، عزیز
داشدا ککلیک سسی، یالدا اؤو ایزی
اگیلن گۆرمه ییم قامتینیزی
T داغلار! گۆزله یین، گلہ جہیم من.

ایتمیش دوماندا، آرمیشام چنده
بیرمارال سالیبدیز منی کمنده
شیرین بیر خاطرہ یاشاپیر سنده
یولاقلار! گۆزله یین، گلہ جہیم من.

شبنمین سئوگی سی یوغرولوب اؤدوان
یوخولو درہلر چیخارمی یاددان؟
اگر خبرینیز یوخسا "جواد" دان
یایلاقلار! گۆزله یین، گلہ جہیم من.

* کندی میزین دا غلارینا *

چۆخ یا تمیشام سالاریندا
قایالارین دالاریندا
گیزلہ نردیم یالاریندا
دومان سنی آلان واختی

چیچک دردیم تالالاردا
سو تاپاردیم چالالاردا
دینجہ لر دیم قالالاردا
یئللر نغمہ چالان واختی

داغلار چنه بۆرونمہدی
درہلرہ سۆرونمہدی
گۆزہ لیرین گۆرونمہدی
اۆرہ گیمین دۆلان واختی

کیشنہ مہدی گۆی بولودلار
یئردن گۆیہ قالخان اؤدلار
نہ چین کۆر اۆلمادیم، اؤتلار
ساجلارینی یۆلان واختی

تۆستوم چیخیب اوجاغیندان
دویما میشام بو چاغیندان
گئتمہ میشم قوجاغیندان
قوزئیده قار قالان واختی

... "جواد" سنہ دؤغما اؤغول
قول ایستہ سن، اؤلارام قول
نیہ منی ائتدین قبول۔
گۆلرینین سۆلان واختی

* سۆزون شهرتی *

سۆزون معناسی حد بیلمز! اوچوب یوکسل بو قدرتله .
کمالین اینجی لر ساچسین ، دانیش هر یئرده حکمتله .
سۆزون عشقیله ، قلبی ایله یاشار عالمده داستانلار
سۆزون سیار خیالیله گزهردونیانی انسانلار
سۆزون قلبینده گیزلنمیش بوتون داهی لرین عشقی
سۆزون قلبینده . ساکندیر گوگین عشقی ، یئرین عشقی
سۆزون شانینده . شهرت وار ، بو معنا غفلتا سولماز
چیچک سیز ، سۆزسیز ، انسانسیز ، سعادت سیز بهار اولماز ...

... بوتون عالم قوشون چکسه آیینماز دیر سۆزون یوردی

قیلیتجدان ، نیزه دن کسگین ، زاماندان ، اوخدان اوتکونسن ،
بوگون هر نشهیه بیر دوست ، صاباح هر درده یفتگیسن .

بوتون قانونلارین حکمی یازیلیمیش سۆزده . بیر خط له :

" عدالت! اختیارین وار جان آلسان حقه حرمتله !

حقیقت! اینجه در قلبین ، فقط دونمز ارادن وار !

کمال! سن بیر گونشمن کی ، جمالندان شفق پارلار !

محبت! عمری سودا سیز یا شاتماق بیر جنایتدر !

گۆزه للیک! جانلی بیر صنعت . ازلدن عمره زینت دیر !

سعادت! سرلر یوردی مقدس بیر پری سن سن !

وطن! ناموس دا ، وجدان دا یارانمیش شانلی حسندن !

وطن قوینوندا بسلنمیش ملئر ، آرزولار ، شک سیز .

وطن سیز ، یوردسیز انسانلار یاشار عالمده مسلک سیز !

بو سۆزلر دیر منیم عشقیم ، بو معنا لار بهاریمدیر .

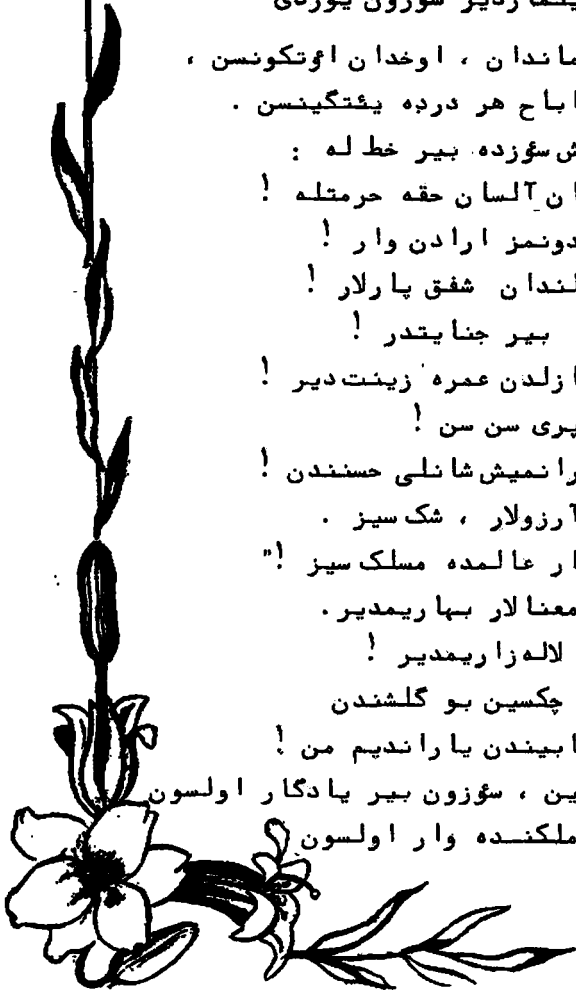
بو قدسیت ، بو شعریت منیم بیر لاله زاریمدیر !

بوتون عالم چیچک درسین ، عطیر چکسین بو گلشدن

زمانین ، زارلیغین ، حسنین ربابیندن یارانمیش من !

یا ز ای ، وورغون ، کی ، هر شعرین ، سۆزون بیر یادگار اولسون

من اولسم ده ، وطن عشقیم وطن ملکنده وار اولسون

* بیزه گلن مکتوبلاردا ن *

اوخوجوموز محمود آقا نوبهاری نین "قوجالیق" حقینده بیرشاعره یازدیغی جوابدا. بئله دئییر:

ایندی من ده. الی بئشه گئدیرم * شکیلری دومانلی محو سئچیرم .
بیظه صاغلیق آرزو ائدیریک .

سلاملار و سئواللار

نقده. - حرمتلی کرکوک اوغلو "غراق مجاهیدی نین سوزو" آدلی دویغولو بیر شعر گؤندرمیش و اوندان آیت الله محمدباقر صدرین شهادتینسی ده خاطیرله ییب دیر. بو اوخوجو بیرده مکتوب گؤنده ریب لطفله دؤلویبیر مۇقدمه دن صونرا صوروشدوغو سئواللار ضمنینده. بیر نچه تکلیفی ده وار- دیر. تنوع اوچون حرمتلی کرکوک اوغلونون مکتوبوندا ن بیرپارچانی عقیناً درج ائدیریک، تشکرلرله :

.... عزیز آرقداشلار نچه صایی عزیز وارلیق درگی سینی اوخودومو چوقدا. سئویندیم کی، عزیز آنا دیلیمیز سیز گمین فکزلرله و ادبیات قلمیله. وجوده گلیر. الله شکر اولسون. آما منیم ده بیرنچه بو درگی یه قارشی نوتوم (ملاحظه م) وار البته بودرگی بوتون تورک قارداشلارین آدینا بونه سبب ایستیوروم اوره گدن چیخان قوجاق دولسو سیزه سوزوم دئییم :

- (۱) نییه درگی وقتینده. چیخمیر ؟
- (۲) نییه عراقدا اولان ادبیات و ادیبلردن بحث اولونمور؟ وتورکیه نین شاعرلریندن یازیلیمیر ؟
- (۳) عالنده اولان تورک حادثه لرین و اولکهدن بیرگوز گچیرتمیورز ؟
- (۴) بیر بؤلوم (صفحه) گنج قلملر اوچون آچماق و اونلارا اؤگرتمک.
- (۵) صدر اولان تورک دیلینده. کتابلارینا گوز گچیرتمک و (حال نقد) یازماق .

(۶) بیر صفحه بیزه گلن نامه لر و اونلارا جواب .

* "حسرت" یین حسرتی *

مراغا - حرمتلی ابراهیم آذری (حسرت)- یین شعریندن :
گل قویما قالا "حسرتی" یالقیز بو دیاردا
هجران اؤدو یا ندیرما دا دیر، یا غما دا دیر گل

oooooooooooo

✽ اۆرەگىم سىخىلىر... ✽

خويدان اۆخوجوموز م. زمان اۆرەگى نى آچىب ودردلرینی كاغىذا تۆكوبدور، مکتوبدان بىر نەچچە جملەنى بىرلىكده. اۆخویاق :
... فلان طمعكار و پول پرست گىجەنى گۆندوزە قاتىر، اعوزون اودا، سۇيا
وۇرور ثروت يىغىر، سۇنۇندا. دا. يىقىدىقلارینی ايکى اۆچ اشولادىنا
قۇيۇب گىقىر. اۇ ائو خادىمى دىمكىدیر. آما ائل خادىملىرى جانىدان،
مالدان و عومورلىرىندىن مايا قۇيۇب بىر ملتىن، شرف عزت، مىلى وارلىق
وسعادتی يۇلۇندا چالىشىرلار و گلەجک نىسلىلرەدە. مقدس بىر پىلام و
مبارک بىر ارثیە قۇيۇرلار.....

... بىزىم آنا دىل بارەدە. سىخىنتى و نگرانلىغىمىز بىلمىرم ها واخ
رفع اۇلاجا قىدیر. منفور پهلوی رژىمىندە. كى دىلىمىز ياساق ايسدى.
ايندى دە. دردىمىز بىر دگىل، ايکى دگىل، اۇن دگىل، آدام هانسىن
دەقسىن.....

... بۇ ادارى مسئوللارین رادىو تلویزیوندا. دانىشيق دىلى كى، آدامىن
اتى تۆكولور. الله قۇيسا مثلاً ایستە يىرلر تۆركى دانىشالار: بىرجمله -
نى بۆتون فارسجا دىيىرلر، خالا خاطرین قالما سین دىيىنەدە. فارسجا -
دان تىرجمە اۇلمۇش بىر تۆركجە كلمە قۇيۇرلار.....

... حتى اوشا قلارىمىزین گۆزەل گۆيچك اۇيۇنلارى و اويون دىللىرى،
كودكستان و رادىو تلویزیوندا ن و بىر چوخ آيرى علت لردن تاثيرلەنە
- رەك، كۆرلانىب و گىتدىكجە دە كۆرلانىما قدا دىر. درس لىر فارسجا
اۇلدۇقدا، قانون اساسى يە گۆرە هلە اۇنلارین يانىندا تۆركجە كىتابلار
قۇيۇلما يىب دىر. هابئله اۇنلار جا بۇنلارین تايى موضوعلار كسى آدام
گۆروب سى ائتدىكجە كدرلەنیر و اۆرەگى سىخىلىر.....

✽ تاپىلماز ✽

تبرىز - حرمتلى حميد آقا سفيدگر شەانقى لطفلى مکتوبلا بىر نەچچە
شعر گۆندە رىبلر، " تاپىلماز " ردىفلى شعرىندىن بۇ بيتى بىرلىكده
اۆخویاق :

آذر ائلى نىن مایەسى آلتىندا. عزیزىم
بو شانلى وطنده داخى ویرانه تاپىلماز.
انشاء الله
- اصفهان - حرمتلى ابراهيم خدا دوست " ياشار " مکتوب و شعرلرىنزه
تشکر ائدیرىک .

* قره چى *

قره چى بىر صفالى يايلاق دىر .

قىش فصلينده، هر طرفى آق دونا بۇرونوب وهر يقره قار تۇپلانار .
گىنىش چۇللىرىن قارشىسىندا، يۇكسك داغلار يىن باشىندا بۇران قوپار .
سۇيۇق كۆلك ياندىرىجى شاللاق كىمى قارلارى داغان داغا چىرپار .
ياز فصلى گلنده ياشىل سفره هريانا دۇشنەر، داغلاردا، و دره لىزده
ايسه عطيرلى گل چىچك لىر آچارلار، هامايدان آرتىق "سارى چىچك" گۆزه
دگەر كى، كيلومترلر نه قدهر گۆز ايشله بىر ادامەسى وار .
ياشىل چىمن لىزده گۆللىرىن اوزه رىنده، ال - الوان كپه نك لىر
قانادلاشارلار، كهللىك لىر بىرگه قاقىلدا ياراق انسانا لذت باغىشلايىب
طبيعتين بزه گينه آرتىرارلار، دۇوشانلار كۆلار دىيىندن گۇرونرلر .
سرىن كۆلك طبيعتە بزه ك وىرر .

اۇجا داغلار يىن اتكلرىندن گۆز ياشى تك بۇلاق لار و شلاله لىر آخىب
دره لىزده، يۇلا دوشركن يايلاق يىن ان گۆزه ل منظره سىن گۆسته رللىر .
"خاتون بۇلاغى" داغلار يىن اۆره گىندن چىخىب دره لىزده آخار كىن
جىيرانلار يىن ميعا دگا هى دىر .

هرايىل ياي فصلينده اۇبالار كۆچنده يايلاقا روح وشره زامان
قۇيۇنلار يىن مله شمەلىرى داغلارا دۇشر .

قره چى "مىاب" كندىن ياخىنلىغىندا واقع اولوب كى شمال طرفندن
"خارابا دگىرمانا" شمال شرقى دن "سلطان زنجىر" و "كىمتال"
داغىنا و شمال غربى طرفىندن ده "قانلى داغا" و "قىلىنج" و "كمچى"
داغىنا متصل اولور . جنوب شرقى طرفىندن ده "هرزند" كندىنه منتهى
اولور كى مرند - جلفا جاده سى اۇردان گىچىر .

✽ حامد ماکوئی نین غزلی ✽

کتابدای تاریخن معلوم اولورکی، غزلی ایل بوندان اول انتشارات رودکی اورمیه طرفیندن نشر اولونوبدور بیزایسه صون گونلر ده اونونلا تانیشتیق افتخارینا ناقل اولدوق. کتاب گوزهل و نفیس جلدده، اعلا کاغاذدا سلیقه ایله چاپ اقدیلیبیدیر. اوچ قوشما استثنایا اقدیلرسه، کتاب باشدان - باشا غزلدن عبارتدیر. غزلی ریانلیغینا صنعتکارلیقلا یازیلدیغینا، صمیمی حس لر ترنم ائتمه سینه، اوخوجودا اینجه دو یغولار یاراتما سینا هجج بیر سوز اولا بیلمز، معلوم اولورکی حامد ماکوئی بوندان اول ده. بوسا حده تجربه الده. ائتمیش و فارس - تورک غزل استادلاری نین زنگین ارثی ایله لایقینجه تانیش اولموشدور. یغری گلمیشکن قید ائدهک کی حامد اموز کتابینی آذربایجانین بویوک غزل اوستادی علی آقا واحدین روحینا اتحاف ائتمیشدیر.

شاعرین آنا دیلینده. یازیب حاضرلادیغی بو مجموعه نی تقدیر ائتمکله برابر، اونا بو چتین یولدا اوغورلار دیله ییپریک. گله جک چالیشلاریندا بیر پارا مسئله لره توجه ائده جک اومیدی ایله بیرنچه مطلبی سؤیله مک ایسته ردیک :

محترم شاعره معلوم دورکی، غزل دیوانلاری عادتاً قافیله لر اوزره الفبا صیراسی ایله ردیفله نیر. بو اوخوجونون ایشینی آسانلاشدیریر، هر بیر غزلی آسانلیقلا تاپا بیلیر. کتابدا ایسه بو عنعنه نظرره آلینما ییبیدیر. همده. مقدمه دن سونرا دؤرد غزل گلیر، اوندان سونرا کتابین بیرینجی صحیفه سی (؟) بیر فارس غزلی ایله باشلانیر. غزلی شاعرین اموزخنی ایله افست اصولی ایله چاپ اولونوبدور. سطرلر آراسی قوشا جدولر و سلیقه سیز حاشیه لر، همده خطین اورتا سه ویه سی کتابین بدیعی ترتیباتینا صدمه ووروبدور. املا مسئله سینده ده قات - قاریشیق - لیق نظره چارپیر. دیلیمیزین معاصر املا قایدایا - قانونلارینا رعایت ائتمک ضروریاتدان دیر. گوزلرین (ص ۱۶۴)، "آرزولار" (ص ۲۷۵)، "یا - دیما سالدی" (ص ۲۳۴) قوشمالاریندا شاعردها موفق دیر حثیف کی بونلا رین صایی آزدیر.

مجموعه ناتمامدیر، صونونجی صحیفه ده بیر غزلدن یالینیزایکی بیتوار

محترم شاعر آقاي يحيى شيدا. كتابا قيسلا بىر مقدمه يازمىش
شاعرىن شرح حالىنى يىغجام شكلده قلمه آلمىش و پارادىجىلىغنا يوكمك
قيمت و قىر مىشدير. آرزو اولۇناردى بو غزل شاعرى بىر آزادا خلقىيىن
بۇيۇنۇنا دۇلاشان سلسله مشكلاتدان و جۇر بھ جور دردلىرىندىن دەدانىشىيىن
ھلھ بۇ بىرىنچى جلددير. ايكىنچى جلدده. اۇمدوقلار يىمىزى داگۇزلھ يىيرىك

=====

ح.خ. دىلىك

=====

قىزىل گوللر صولان چاغدا. سن دە صولدون شھرىار
نغمەن ايله ، شعرىن ايله دستان اولدون شھرىار
ياشا پىرسان كۇنوللردھ ، دىم ! اولدون شھرىار
حيدر بابا بىر آھ چكىب آغىلادى
آلوو سالىب اورھ كللىرى داغىلادى
گۇردوم كى، كھلىگىن گۇز ياشى آخىر
گۇنوللىرى ، باغىرلارى ياندىرىب ياخىر
كدرلى چھرھوھ حسرتلھ باخىر
ذىروھ لىردن گۇز تىكىبىدىر گۇزووھ
آغلاياركن قولاق و قىرىب سۇزووھ
شھرىارىم سن دونيا يھ گلندىن بىرى
سئودىن عشقى، سئودىن گوللىرى
حق يولوندىن دۇنمھدىن گىرى
اردم بولاغىدىن قاينا يىب جوشدون
اھلىوھ ، يوردووا ماھنى لار قوشدون
گىجھ ن گوندوز راز و نىياز اھىلھدىن
اۇ چاغ كى گىتمھكى دياردا. سازاھىلھدىن
گۇز ياشلارىن بىردن آراز اھىلھدىن
سيزىلدادى اولكھ مىزدھ اورھ كللىرى
سن صولاركن صولۇب گىقتدى چىچكلرى

=====

﴿ دیلیمیزین گۆزه ل شعرلریندن ﴾

حالمین حیرانلیقی مات ائیلهدی اولدوزلاری (محمد فضولی)
آصفین مقدارینی بیلمز سلیمان اولمایان
بیلمز انسان قدرینی البته انسان اولمایان
ناقص وجوده چون کیم نقصان کلیر همیشه
جهد ایله کامل اول کیم کلمز کماله نقصان
(عما دالدین نسیمی)

آلتون قفس ایچره گر قیزیل گول بیتسه
بولبول که تیکان تک آشیان اولماز ایش (امیرعلی شیرنواشی)
ای باد صبا اهلیمه احوالیمی سؤیله
غربت منه جنت کیمی اولسا وطن اولماز
(غربت دده تبریزی)
ابلیس نه دیر جمله خیانت لیره باعث
یا هرکسه خایین اولان انسان نه دیر؟ ابلیس
(حسین جاوید)

سمندر اول رخ آل اوزره زولف خم خمه باغ
پانان اودا ایچره سانا رسان کی بیرایلان یارانیب (سمندر)
صباح یقلی خبر آلدی آل گشینمیش لاله دن
دقدی لاله سن قیرمیزسن، باغرین قارا دیرنه دن
لاله دقدی من شن ایدیم یاریا قلا ریم بوتون آغ
عشقیم هله غنچه ایدی گورمه میشدی سینم داغ
بیرا وغلانمیش اؤرکک جئیران اوزه ریمه توکدوقان
من قیزاردیم او آه چکدی قلبیم یاندی او آه دان
(میکا فیل مشفق)

سارالهب سولدو سنین گول یانا غیسن
من ده بیر آتشی سونموش یانغسن (حسین جاوید)
بیلمه مک عیب دگیل، بیلمه مکین بیلمه کیشی
بو، منیم ظنیم ایجه لاپ ائله بیلمک کیمی دیر
(سلمان ممتاز)

کۆنول غم چکمه یار آچمیش جمالیندان نقاب ایندی
 خجالتدن اۆزون توپراقه سۆرتور آفتاب ایندی (علی آقا واحد)
 ... هانسی غنچه آچدی، مونرا صولما دی * لقمانلار اولومه چاره بولما دی !
 هانسی بیرپیا له داشما میش قالدی ؟ * کیمین قابیسینی اجل چالمادی ؟
 (غلامحسین بیگدلی)

باهار گلدی ولی جان خزان ایله دولودور
 اوره کده شادلیقا یئر یوخ کی، قان ایله دولودور
 باهار اولاندا گولوم غنچه نین دوداغی گولر
 باخین کی ، غنچه دوداغی فغان فغان ایله دولودور (رحیم چا ووشی)
 ای کۆنول عشق اهلینه دایم گولردین شمع تک
 من دشمز میدیم کی بیرگون آغلیاسی دیر گولن (حبیبی)

oooooooooooo

جلال محری

=====

* گلمدین *

گلمدین ، انتظاریندا اوره گیم. قان اولدی
 صبح آچیلدی، سحریم شام غریبان اولدی
 سؤندی آی مشعلی ، دان اولدوزی آخر باتدی
 ظلمت ایچره اومیدیم کورنجه پنهان اولدی
 گۆزلریم گوزگی گلستانینه بنزهر، کی گفجه
 دوشدی عکسین اونا تا صبح گل افشان اولدی
 خبری گلمدی هر کیمسه بویولدا گفتدی
 گفتمیین حسرتیله قالدی پشیمان اولدی
 سؤیله یین خان چوبانا سئل آپا ریب دیر سارانی
 کلمه سین ائل ساری، امید ائوی ویران اولدی
 بو وقار یله کی سن جلوه یه چیخدین یارب
 انتظاریندا گولونده اوره گی قان اولدی
 تبریزیمدن ، عزیزیمدن آرا لی، غربتده
 گر گلستانیدی تهران، منه زندان اولدی

====*==*

﴿ نثر اورنہ کلمی ﴾

شہرہ گندرکن

گونش آرتیق باتماق اوزرہ ایدی . کولگہ لبر اوزانیر هاوا قارالیردی . دنیز طرفدن سرین مٹہ اسپردی . یولجو پشمه گینی قورتاردیقدا ن صونرا آیاغا قالغدی . یاخین تپهلردن بیرینہ چیخیب اطرافی دقتله سوزدو ، صونرا چکمه لزی نین بوغازینی بیرآز . یوغاری قالدیریب سرعتلی آددیم . لارلا شہرہ طرف یوللاندى . خفیلی گشتدیگدن صونرا قبیستانلیغنا چاتدی . آرتیق گونش تامامیلہ گیزلنمیشدی . ہر طرف گشت . گفده قارا — لیر فیکرہ غرق اولموش کیمی گورونن غمگین قبیر داشلاری ماوی بیر پردہ یہ بوزونوردو . بو تپہدن باخدیقدا شہرین منظرہ سی بوتسون عظمتی ایله گوز قارشیسیندا جانلانیردی .

(ث . رحمان)

قازاغلار

ہر اثلین ، یوردون اوزونہ گورہ بیر اصول ، آداب و دولانیشیق یولو واردیر . انقلابدان قاباق شمالی قازاغستاندا . بو اوجسوز — بوجاق سیز چوللردہ فقط قازاغلار یا شایار ، آت سوزولری ساغلار ، ان چوخ یغدیک لری آتاتی ، ایچدیکلری قیمیز اولارمیش . یایی اوتلاقلاردا یئییب گولچہ لره ییغیشمیش قارولاریندان ایچہر ، قیشلاردا ہمین چوللردہ اوزلری دیرناقلاریلہ قارلاری کنارار ووزار ، قوروموش قالین اوتلاردان یخییب سو عوضینہ قارلارلا اوز عطش لرینی سوندورور ، وحشی حالدا بو چوللردہ یا شارمیشلار . " اتین قانلیسی ، ایکیدین جانلیسی ، آتالارین بو سوزلری بو یئرلرین حیاتی ایله چوخ اویغون گلیردی . قازاغلار ایندی ذہ اتی قانلی — قانلی ، اوزلری دە چورہ کسیر یئیردیلر . یئمک دن صونرا چایلا بیر تیکہ چورہ ک یئیر ، چایلاری نین ایچینہ بیرقاشیق سؤد سالماق عادت لری دیر . عزیز قوناق گلیمیش اولسا احترام اوچون اونون استیکانینا بیر قاشیق کرہ دە سالارلار .

(گنجعلی صباحی)

﴿ آتالار سۆزو ﴾

- * دئدی لر: قارداشین نئجه آدام دیر؟ دئدی :- یولداش اولما میلام !
* دهلی اینه کین ، دهلی ده بوزوو اولار.
* مصلحت سیز گورولن ایشدن ختیر اولماز
* آرواد آلمامیش ، اولاد آرزوسو اقلمه .
* آتادان قالان مال یانان شمعہ بنزهر اوییب قورتارار .
* باجی اوغونو دایی سی تانیدار ، باجی قیزیخی خالاسی .
* جوانلیقدا هول قازان - قوجالیقدا قور قازان .
* دوست ، دوستو دار کونده سینا یار .
* یامانلیغا یاخشلیق ، مرد کیشی نین ایشی دیر .
* یاخشینی یادا وئرمه - حثیف دیر . یامانی یادا وئرمه - عیب دیر !
* آچما هر پرده نی ، هر پرده ده مین سر وار .
* گئچن گئچدی ، وای گله جک دردی دیر .
* آزارلی تله سر ، آرمود وقتینده پختیشهر .
* بیز اومید اولدوق دازا ، داز اوزون قویدو نازا .
* کور توتدوغونو بوراخماز !
* جولاق کوری گوره نده اوز حالینا شوکر ائیلهر .
* سو یون لال آخانی ، آدامین یغره باخانی
* آلتیمیشیندا زورنا چالماق اوگره نن آخرتده چالار .
* توی سیز افو تاپیلار . وای سیز افو تاپیلماز .
* اولدوره ن اوخ ، گناهکار اوخ آتان !
* عمر بیر اپگنه دیر ، ساپی چوخ قینسا !
* آغ گون قارا کونی یاددان چیخاردار .
* یووانی ارکک قوش تیکهر .
* یوخودا گوزه ل گورمک یاغشی دیر ، او یانماق اولما سایدی .
* روزی سی گلن زمان کویگی یوخو توتار .
* گوجووہ باخ ، شلمنی باغلا !
* اود یانماسا ، توستو چیخماز .
* ایگنمیش اته میلچک قونار .
* هر کسه اوز عادتی خوش گهر .

﴿ انجیر آغاجی ﴾

باغدا تک ای دیدیم، گزیشیردیم، آغا جلاری، قیزیل گول کوللارینی بیر - بیر نظردن گئچیردیردیم. یاز گلیمیشدی، داغ - دره قیشین آغ کفیننی بیر تیب، یازین گتیردیگی گوللو - چیچک لی یا شیل اورتویه بۇرونموشدو. آغا جلار چیچک له نمیش، مئینه لر پۇهره له نمیشدی، طبیعت سانکی جانلا - نمیشدی، گونشین ایللق شعا علاری ایله قیزینمیش تورباق دا، نفس چکیر اطرافی خفیججه دومانا بورویوزدو.

کلیب قوجا انجیر آغاجی نین یانیندا، دایان دیم، آغا جین گۆده سی بۆتونلوکله اۇیۇلوب بۇشالمیشدی، ائله بیل کۆکسونو یاریب اوجاق قالمیشدی لار، ایچی کۆمور کیمی قارالمیشدی، من گوزومو آچاندا ان ایله، بو آغاجی کۆوره ک گۆرموشم، آما هنج واخت ایندیکی کیمی اۆزولموش، پریشان گۆرونمه میشدی، لاپ منیم بۇیوک ننه مه اوخشا ییردی، اۇدا گوندن گونه قۇرویور، بۇزوشور، کیچیلیر، جیلزلا شیردی، گون لرین بیرینده ننه م گۆزلرینی قییب گونشه باخیردی، ددیم :

- جان ننه، نه یه باخیرسان ؟

دئدی :

- دئیسه سن گونون ایشیفی آزالیب .

من گوله - گوله ددیم :

- هه دئییرسن یعنی من قوجالمیشم، گۆز لیریم گۆرمور ؟

من بیر سۆز دئمهدیم، قۇرخدوم اۆره گینه توخونام، آما ننه می - شکایتی یال نیز گونشین نوروندان دگیلدی، او یاستیفی نین برکلن گیندن باشما قلاری نین آغیرلاشما سیندان، حتی یومورتا نین بئله دادسیزلاشما - سیندان گیلئی له نیردی، دئمک اولوردی کی، آی ننه، یومورتا ائله سنین جوانلیغیندا، یئدیگین یوموتادی، اُونون دادی دگیشمه ییب، سنین داد بیلمه قابلیتین ضعیف له ییب دیر، ائله یاخشی سی بوایدی کی، اۇنا باش قوشما یایدین، حوصله سی یامان دارالمیشدی، هر دن بیر دعوا ائله یسه سانکی بهانه اختاراردی، حتی یانیندا آدام اولما یاندا اۆز - اۆزونه دئیینه ردی .

منیم سکوتوم ننه مین آشیب - داشما سی نین قا باغیننی آلدی.

ياستيفينى گتيريب گونہ سردى، آزجا اوتوردو. گنديب يورغان - دوشكى نى
ده گتيردى. يورغانى چيگننه آتيب دونه - دونه منه تاپشirdى.
- باخ، ياديندان چيخما سين، منى بير ساعاتدان صونرا اويات، نامازيم
قضايا گشتسه قولقلارينى كسرم .

ننم ياتدى . منيم ده باشيم اويونا قارىشى . بيلميرم ايكي
ساعاتدانمى، اوچ ساعاتدانمى صونرا گليب اونو سله ديم . ننم اويانما
- دى . اليندن توتوب سيلگه له مك ايسته ديم، گوردوم الى صويويوبدو .
ننم يوخودان آييلما دى .

من انجیر آغاچنا باخيرديم . او دا . ننم كيمي بوزوشوب كچيليميش
- دى . اونون دا . قول - بوداغى ننم مين قول - قيچى كيمي قورويسوب
اگيلميشدى . آما ، ننم مين جيييندن ، چرقدى نين اوچونا ووردوغو
دويوندن شافتالى قاخى ، بادام ايچى ، مويوج اسكيك اولمازدى . آروادين
اڭله بيلكى ، چارقدى نين اوچونا ووردوغو دويون سحرلى ايدى .
بير اوچدان دويونو آچيب اطرافيندا . فيرلانا نوهلزينه ، نتيجه -
لرينه ميوه قوروسووترهردى ، هره سيني بيرته هر راضى يولا سالاردى ،
يخته ده . چرقدى نين اوچو بوشالمازدى .

اڭله بو انجیر آغاچى دا ايكي - اوچ قورو بوداغى ايله هامى نى
اوزوندى راضى يولا ساليردى . انجیر ده يندن صووشانا دك نه واخت
يانينا گلستيدين اوز سترين ، شيره لى ، دادلى انجیرلرى ايله سنى
قارشيلار ، الى دولو ، اتهكى دولو يولا سالاردى . آما بو ايل يازين ايتى
نفسى ، روحو اوخشا يان رايحه مى قوجا انجیرى قيش يوخوسوندا ن اويادا
بيلمهدى ، او ، دوردوغو يخرده ابدى ياتميشدى . انجیر آغاچى قورو -
موشدو . فقط اونون ديييندن گوجلو بيرقول گويه ريب بوى اتميشدى .
قدى دومدوز ، رنگى يام ياشيل ، يارپاقلارى نين هر بيرى ايكي ال بويدا
اؤز - اؤزومه دئديم : " بخته ور انجیر ، سن بو باغدان كوچوب گشتمه -
دين ، حياتينى يئنى دن باشلادين . بس نه اوچون انسان بئله دگيل ، نه
اوچون او ، حياتلا بيردفعه ليك وداغلاشمالى اولور ؟ انسان بو قدرتى ايله
اؤز وارليغينى آغاچ قدهر قورويوب دوام ائتديره بيلمزمى ؟

فكيره ايكن بير سن منى مانكى يوخودان اوياتدى . بلكه ده بوتون
سئواللارما جواب وئردى :
" آتا بيز گلدك ! "

دۇنوبال - الە ھەرىب آرغامدا، دايا نىمىش اۇشا قلازىمى گوردوم .
 كىچىب اۇنلارى قوجا قلاديم . بۇيوك اوغلامون بۇيۇ مندن آرجا آلچاق
 دىر، لاپ خىردا بالام نىنە سىنە اۇخشا پىر، تىزجە دۇرد ياشىنى تاماملا -
 مىشدىر . اۇرتانجيل اوغلامون هم ياش ، هم دە . بۇيجا بونلارن آراسىندا .
 ايدى . او دا اوز يىقىندە . اۇرتالىقدا . دۇر موشدو . من اونلارن اليندن
 تۇتوب گۆلە - گۆلە قۇجا انجىر آغاجى نىن باشىنا دۇلاندىم ، ستوينج
 لە ياشىل چىمدە . آرغام اوستدە . اۇزاندىم . بالالاريم ال - الە . وقريب
 اۇجادان گۆلە - گۆلە ستوينجىلە قىشقىرا - قىشقىرا منىم اطرافىمدا
 دۇلاشدىلار . بو واخت بىر تىكە بۇلود كلىب ، گونشىن قارشى سىنىسى
 تۇتدوتتو . اۇشا قلازىم - شىن - شىن اۇخوماغا باشلادىلار :

گۇنوم گىدىب سو ايچمەيه

ياشىل دۇنون دگىشمەيه

كئچل قىزىن ائودە قۇيۇب

ساچلى قىزىن گىتىرمەيه ...

بۇ ماھنى ايله اونلارن حرىكتلرى گۆزەل بىر آھنگ كىب ائتمىشدى
 من اۇنلارا باخىب فرح لە نىردىم . داھا باياقكى دۇشونجەلر منى ترك
 ائتمىشدى .

قوجالەمىش ، قوروموش انجىر آغاجى ، اۇنا سۇيكە نىمىش جوان بوداق
 يادىمدان چىخمىشدى .

==قققققق==

۱- مۇو آغاجلارى ۲- مۇووز ۳- يىتىشىندن

﴿ قارا باغ شگتھسی ﴾

آذربایجان داغلاری نین قوینوندا یقرلهشن دوغما آنا یوردوم دا توی مجلسینده ییم بورادا صلحون ، سعادتین سی عاشیق سازیندان قولغا گلیر ، مجلسه آذربایجانین آدلیم عاشیقی عاشیق عبدالعلی اشتراک ائدیر . مجلسین یوخاری باشیندا ائل آغ ساقلالاری سیرا ایله اوتوروبلار بویوک اوتاغین دولماسینا باخمایاراق ایکی ردیفده آرادا اوتورو - لوب ، چوغلاری دا قاهی قاباغینا ، پنجره قاباغینا بیغیشیلار .

ائل آغ ساقلالاریندان بیریمی عاشیقدان ایسته بیرکی سازین کؤکله سین و قوناقلارا خوش گلدین دشمن ، عاشیق ایسه سازینی کؤینه - کیندن چیخاردیب کؤکله مه یه باشلایاندا باشقا بیرسازدا مجلسه کتیریلیر بیراوجا بویلو جاوان ، عاشیقین اؤنونده . دیزه چوکوب عاشیق دان ایسته بیرکی اوسازی دا کؤکله سین .

عاشیق صۇروشۇر سازکیمین دیر جوان دئییر بو نئچه ایل لر کی سیزلر توی لاریمیزا گلیردیز ، اؤزوموز بیر یقره بیغیشیب و بۇسازی تهیه ائتدیکتا توپلاریمیز سازسیر اولماسین .

عاشیق ایسه سازی الینه آلیر قیریلان سیم لرین یقرینه جیبیندن تزه سیم لر چیخاردیب سالیق و سازی کؤکله ییب اوغلانا وقریر .

صونرا آياغا دۇروب سازینی دیللندیررک توی صاحبی طرفیندن کلن قوناقلارا خوش گلدین دئییر ، بیر نئچه کلمه اوخویاندان صونرا تقاضا لار باشلانیر ، کیمیمی آذربایجان ماهنی سی ، کیمیمی قاچاق نبی ، کیمیمی مختلف ها والاری ایسته ییرلر ، آنجاق هامیسیندان چوخ کورا و غلو ها والاری . خصوصاً کورا و غلو جنگی سی دیرکی ، ایسته نیلیر .

معاصر عاشیقلاریمیزین ایچینده . کورا و غلو ها والارینی ایفلا ائتمکده عاشیق عبدالعلی نین اؤزونده مخصوص اوستالیغی بو ها والارا باشقا بیرجان باغیشلاییر ، اوراداکی کورا و غلو تک نعره چکیب :

" هانی منیم کوچ کورا و غلوم " دئییه نده . مجلسین خصوصاً جاوانلارین آقیشرسی لری اؤنون سینه قاریشیب دام - دؤوار لرزه یه گنیر من ده بیر طرفده اوتوروب ائلیمین شادلیغی نی وسازا - سؤزه اولان حرمتینی کوروب اوره کدن ستوینیرم آنجاق جوربه جور ها والاری ایسته یین سس لرینی

ايچينده بير سن منى اوزومه گتيرير، بيرونفر ايندهكى انعامنى
عاشيغا طرفا اوزاد يېد قىير:

عاشيق بهر قارا باغ شكسته سى

عاشيق نه دنسه يانينداكى قاوال چالان و بالابانچى دوستلارينا
اوز توتوب دقتير: سيز مجلسين اوبا شيندا. من ايمه بوباشدا چاليريق
قارا باغ شكسته سى

بیر آن دا قیزیل تقلالردن قالغان حزیین سن مجلس ده کی سسلری
سوسدوروب و یانینقلی قارا باغ شكسته سى دیرکی انسانین بوتون وجودونا
تائیر قویور و عاشیق بیر ملاحظی سمله بقله دیله گلیر:

من عاشیغام قارا باغ شکی، شیروان، قارا باغ

عالم جنته دؤنسه یاددان چیخماز قارا باغ

مجلسده کی لرین آلقیش سسلری گویه اوجالیر هامی عاشیغا ال چالیب
آلقیشلاییرلار، آنجاق او مجلسده منیم ده اوزومو ایسیندیره ن گوز
یا شیمدیر کی، بو هاوانی استقبال اشدیر .
* وطن تورپاغی *

بختیار و اها بزاده

=====

خیال دان شیرین، آرزودان گوزهل

وطن تورپاغی

جانیمدان ازل

وطن تورپاغی

آنادان دوغما، بالادان عزیز

وطن تورپاغی

بیز هقچیک سن سیز

وطن تورپاغی

(نه سن اوزون اول)

گۆلمه اوز کۆکونه عیب دیر سنه

اوت کۆکو اوستونده بیتەر اونتوما

کۆهنه دامغاسینی ووروب آتانا

اوزگدن اوزونه سن آتا توتوما

یادین کۆهنه سى ده، دلیلین ازبری

عنمنن چیگنینه نییه یوک اولدی

آنلایا بیلیمیرم نه وقتدن بری

یادی یامسیلاماق یقنى لیک اولدی

متن سخنرانی آقای پرفسور عبدالقادر قاراخان

استاد دانشکده ادبیات دانشگاه استانبول

در کنگره حافظ

تاثیر حافظ بر ادبیات کلاسیک ترک و

نظیره‌های نوشته‌شده بر اشعار او

ای دل بیایکه ما به پناه خدا رویم با نام او سخن بگشایم و بگوئیم
زیبائی اسلوب، راحتی بیان، نازکی احساس، عمق اندیشه، وسعت و
گشادگی خیال و حاکمیت در افاده ابلاغ، خواه شمس الدین محمد ملقب به
حافظ، متوفی بسال ۷۹۱ هجری (۱۳۸۸، ۸۹ میلادی) زاد در صف پیشین هنر و ادب
دنیاى شرق عالم اسلام قرار داده است.

عراق و فارس گزینی به شعر خود حافظ بیایکه نوبت بغداد و وقت تبریز است
حافظ هنرمندیست نامدار که نه تنها دوران حیات خویش بلکه تا روزگار
ها و نه تنها در سرزمین خویش بلکه در سطح وسیعی از جهان و در آن میان در
آسیای صغیر شهرت ادبی و نفوذ بلاغی خود را منتشر ساخته است.
حافظ چو ترک غمزه ترک آن نمی کنی

دانی کجاست جای تو خوارزم یا خجند

حافظ نه تنها فرهنگ دوران خویش را در سطح علوم زمان می داند بلکه
واقعیّت طریقت و حقیقت شریعت را لمس می کند.

شعر حافظ همه بیت الغزل معرفت است

آفرین بر نفس دلکش و لطف سخنش

و حافظ خود را چنین می شناساند:

من اگر رندم، اگر شیخ چه کارم با کس حافظ را ز خود عارف وقت خویشم
و به استناد چنین شناسائی حافظ حتی در دوران حیات خویش بر ادبیات
پسیاری از ملل اسلامی و در آن میان ادبیات کلاسیک ترک چنان صاحب تاثیر
و نفوذ فکری و بلاغی بوده است که تقریباً همه شاعران دوران ۴۰۰ ساله
ادبیات کلاسیک ترک او را یکی از منابع الهام ادبی خویش شناخته و بر
غزلیات او نظیره‌ها نوشته اند و ما در این مقال منحصر این نظیره‌ها را
بطور اختصار مورد بررسی قرار خواهیم داد و بعنوان مقدمه بر آن از جهان

شناسی و دنیا بینی حافظ با تکیه به حیات او و مختصر سخنی خواهیم گفت .
روحش شاد و در جریده عالم دوام او ثابت بماند که از سردرد و بینش
سخن گفت وبا طهارت معنوی زیست .

خوشانما زونیاز کسی که از سردرد به آب دیده و خون جگر طهارت کرد
دوران کودکی و نخستین سالهای تحصیلی حافظ پیر آشوب و از نظر سیاسی
و اجتماعی نا آرام و بی استقرار گذشت آثار استیلائی مغول و مبارزات خون
آلود آنها برای کسب قدرت ، راحت و آسایش را از مردم و در این میان از
حافظ و محیط رشد او باز گرفته بود مرگ نابهنگام پدر او را تنها به
محبت احساس آلود ما در برد ، این همه تاثیر حافظ را جبری و معتقد بیه
تقدیر و متنفر از ریا ساخت :

رضا بداده بنده و زجین گره بگشا که بزمن و تودر اختیار نگشاده است
موجود رستی عهد از جهان سست نهاد که این فجوزه عزوم هزار داماد است
دل بستگی را مایه رنج شناخت و زیاده خواهی را کفر دانست دیگر خواه
و محبت پرست شد .

غلام همت آنم به زیر چرخ کب بود زهرچه رنگ تعلق پذیرد آزاد است
آزادگی از تعلق به او پروازی عازفانه بخشید شاهبا ز سدره نشین شد
و خواهان گنگره عرش

که ای بلند نظر شاهباز سدره نشین

.....

ترا ز گنگره عرش می زنند صفییر

و با چنین پیراستگی روحی و آزادگی روانی با دوران پیر آشوب خود ساخت
و رابطه او با قدرتهای حاکم رابطه مرید و مراد شد نه رابطه مادح و ممدوح
و رابطه معلم و متعلم

شاه منصور واقفست که ما پادشاهان ملک صبحگهیم
روی همت به هر کجا که نهیم دوستان را قبا ی فتح دهیم
حافظ علم و ادب ورز که در خدمت شاه

هر که را نیمست ادب لایق صحبت نبود

او در دوران پسر مظفر سوسلسله مظفریه چشم به هستی گشودا میر محمد
مبارزالدین ۱۳۱۴-۱۳۵۸ میلادی در دوران شاه شجاع که او را چنین اندرز
می دهد :

طره شاهد دنیا همه بندست و فریب عارفان بر سر این رشته نجویند نزاع

و ضمن مدحی او را بداشتن چنین صفاتی تشویق می کند
مظهر لطف ازل روشنی چشم امل جامع علم و عمل جان جهان شاه شجاع
از پسر شاه شجاع زین العابدین و برادر شاه شجاع عمادالدین که
بگذریم از پسر برادر شاه شجاع شاه یحیی و شاه منصور حافظ چنین یاد
می کند :

حافظ اردر کوشهء محراب مینالد رواست
ای نصیحت گو خدارا آن خم ابرو ببین
از مراد شاه منصور ای فلک سر بر متاب
تیزی شمشیر بنگر قوت بازو ببین

و در باره شاه یحیی
نصرت الدین شاه یحیی آنکه خصم ملک را
از دم شمشیر چون آتش در آب انداختی
و بدین ترتیب در نظر حافظ دولت تنها دیدار یار است نه مال و منال
دانی که بیست دولت ، دیدار یار دیدن

.....
و آنجا به نیکنامی پیراهنی دریدن
در دوران مبارزالدین محمدیک دوره کوتاه قدرت از خاندان اینجو
به دست ابواسحق می رسد. این تغییر کم عمر و کوتاه مدت مورد رضای موقت و
افشوس غم انگیز حافظ می شود :

یاد باد آنکه سر کوی توام منزل بود

.....
بس بگشتم که به یزسم سبب درد فراق
مفتی عقل در این مسئله لایعقل بود
راستی خاتم فیروزه بو اسحق
خوش درخشید ولی دولت مستعجل بود

می دانیم در دورانهای فاقد استقرار و آرامش بخصوص اگر مذاهب و
طریقتهای پایکدیگرنساز نظام روانی رانیز پر آشوب کنند برای کسانی که
طالع متناسب با استعداد برای آنها جایی در اجتماع نشناخته است مشکلات
روانی فراوانی وجود دارد که شخصیت آنها را تحت تاثیر می گیرد و حافظ
برای رهایی از آن تسلی روانی خود را در استغنائی طبع و طبع آزمایی
می بیند .

حافظ عروس طبع مرا جلوه آرزوست آیینه ندارم از آن آه می کشم
 و در این جلوه های شعری توکل، لاقیدی در برابر حوادث تحمل در برابر
 بی وفائیها و گاهی نیز عصیانهای آمیخته با فریاد
 آدمی در عالم خاکی نمی آید به دست عالمی دیگر بیاید ساخت و زخمی عالمی
 اگر غم لشکرانگیزد که خون عاشقان ریـــزد
 من و ساقی به هم سازیم و بنیادش بر اندازیم
 تا جاشیکه میخواهد سقف فلک را بشکافد و طرحی نود را نداد
 فلک را سقف بشکافیم و طرحی نود را ندادیم
 و یا احتمالاً درسوک فرزندش که پدرانه چنین می نالد
 قره العین من آن مونس جان یادش باد
 که خود آسان بشد و کار مرا مشکل کـــرد
 اشک خونین و رخ زرد مرا خوار مدار
 چرخ فیروزه طربخانه از این کـــیکل کـــورد
 طربخانه، فلک را ساخته، آب اشک آلود و گاه ز زرد رخسار خود می شمارد
 و برای گریز از واقعیت های مشهود به دنیای استعاره مجاز و ایهام پناه
 می برد از آرامش میخانه و از تسلی پیرمغان از ساقی و می که او را از واقعیت
 ها گرفته است به مجاز سخن می گوید.
 گاهی قلندر نیست بی پروا و گاهی عارفی است آشنا ولی در همه احوال
 بزرگ و متعالی و در هر مورد نیرومند و خویشتن دار و در برابر هنر نیاز منسد
 صمیمی و پاکدل از اینرو شاعر شدن نه مشکل حافظ شدن نه آسان
 با هردلی همدل و با هر رازی همراز از اینرو لسان غیب است و محرره راز
 حافظ در کنار نیروی بلاغت خویش که آرازش بخش دلهاست دلی پراز محبت
 و قلبی مملو از شفقت دارد از اینرو همدرد دل های مضطر و همراه روانه های
 پریشان است و از نابسا مانیه اندیشناک اما می داند که دور گردون گردو-
 نه است گردان و می گوید:
 دور گردون گرد و روزی بر مراد ما نکشست
 دائماً یکسان نماند حال دوران غم مخور
 و به عمه دل های مضطرب تجربه روانی خود را با قاطعیت با وری دهندند
 ابلاغ می کند: وین سر شوریده حالش به شود دل بدمکن
 اما کنار این تسلی امیدبخش می داند که:
 به راحتی نرسد هر که زحمتی نکشید

حافظ زحمتی که میدانند باید کشید نه برای فزون خواهی و برتری
جوئیست زیرا میدانند که شکوه تاج سلطانی به دزد سر نمی آرد .
از این رو آنچه به دزد کشیدن می آرد در نظر حافظ کوشش برای بهرو-
زی دیگران است و آنچه از انسان بجا خواهد ماند نیکوکاری کریمان است
بر این رواق زبرد نوشته اند به زر * که جز نکوفی اهل کرم نخواهد ماند
و بهترین و اصیلترین نکوفی دل به دست آوردن است و حافظ چه
استادانه دل در دست میکند و در این میان دل ترکان را
اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را
به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را
وجه خوب عذر خواهی می کند .

آن ترک پرچهره که دوش از بر ما رفت
آیا چه خطا دید که از راه خطا رفت
و خوب می داند که عشق و محبت جدائی زبان نمی شناسد و ترک و تازی
در این وادی اگر هم زبان نیستند همدلند
یکی است ترکی و تازی در این بیان حافظ

حدیث عشق بیان کن بدان زبان که تودانی
و این زبان همه فهمی است که همراه آن می رقصند و می نازند . سیه
چشمان کشمیری و ترکان سمرقندی و شاعران نامدار ترک همیشه با آن
آشنا بوده و هستند و ما اینک تنها به همزبانی آنان در ایراد نظیره ها که
آشکارترین نوع همرازی و همدلی است در محدوده ادبیات کلاسیک آن هم
با ذکر نامدارترین شاعران این دوره می پردازیم .
اینک تاثیر حافظ بر ادبیات کلاسیک ترک و نظیره هائی چند که بر
غزلیات حافظ حتی در دوران حیات او نوشته شده است .

در بین نویسندگان نظیره شاعرانی چون شیخی (وفات ۱۴۳۱) احمد
پاشا (وفات ۱۴۹۷) و وفاتح استانبول و ارمغان کننده آن به عالم
اسلام حکمران مسلمان ممتاز سلطان محمد فاتح (۱۴۵۱ - ۱۴۸۱) قرار
دارد که با اشعار خود وصف ادبیات کلاسیک را به ادب ترک بخشیده است .
دومین نکته جالب دقت اینست که شیخی در سال ۷۹۱ هجری سال وفا
حافظ تقریباً بیست ساله بوده و حداقل از آخرین سالهای عمر حافظ را با
بینش ادبی خویش ادراک کرده است .
و در این مورد هم عصر حافظ است .

و از این رو از آغاز شاعری خویش به شدت تحت تاثیر حافظ قرار گرفته است. زیرا بنا به احتمالی نزدیک به یقین شیخی پس از تحصیل مقدمات ادب برای توسعه علوم عصر به ایران می رود و این هم زمان با سال های آخر عمر حافظ و یا سال های نخستین مرگ او و به همه حال دورانی است که شعر حافظ

چون قند پارسی تابنگا له می رود و همراه او می رقصند و می نازند سیه چشمان کشمیری و ترکان سمرقندی .

و در این صورت بجاست اگر بگوئیم در عصری که شعر حافظ در اوج شهرت است شیخی (رفته به ایران) در سحر تاثیر آن مانده است .

حتی تحت این جاذبه عسی و هنری رفتن او به شیراز در سنین نزدیک به بیست و درک آخرین سال های عمر حافظ هر چه قدر احتمال دوری باشد خالی از امکان نیست برای تایید این نظر میتوان به تذکره سسی استناد کرد شیخی با همه اختلاف سن در ایران با سید شریف جرجانی (علی بن محمد ۱۳۴۰ - ۱۴۱۲) و روابط دوستانه برقرار می سازد و با زمی دانیم که سید شریف جرجانی در دوران شاه شجاع (۱۳۵۹ - ۱۳۸۴ میلادی) به امر سلطاً مدرسی مدرسه شیراز را بعهده گرفته و شاه شجاع پادشاهی است مورد توجه حافظ و از این رو با توجه به این ارتباطات امکان ملاقات شیخی و حافظ اگر تایید نیز نشود می توان گفت که شیخی این شاعر نامدار ترک و پایه گذار ادبیات کلاسیک ترک (هم زمان با او و آخر عمر حافظ در شیراز جوشا جوش از تاثیر حافظ) نخستین شاعر ترک متأثر از حافظ بشمار میرود . و این تاثیر جاندار را میتوان از سراسر دیوان شیخی به راحتی احساس نمود ولی ما تنها به ذکر یکی دو مثال بعنوان مثنی از خروار اکتفامی کنیم : حافظ :

مژده ایدل که مسیحا نفسی میاید * که زانفاس خوشش بوی کسی میاید
کس ندانست که منزلگه معشوق کجاست * اینقدر هست که بانگ جرسی می آید
شیخی :

اولمه گونول فراق ایله عیسی نفس گلور
یا نما جگر فغان ایله فریاد رس گلور
بیلیمیر کی میسنه قافله دوست دان خیر
که که بودور قولاغیما بانگ جرس گلور
غزل دیگری از حافظ :

تحصیل عشق و رندی آسان نبود اول * جانم بسوخت آخر در کسب این فاضل
گفتم که کی بیخشی بر جان ناتوانم * گفت آن زمان که نبودی در میانه حافل
شیخی :

تحصیل علم عشقی/ آسان بیلیردیک اول

عمر آخر اولدوا و لما ز حاصل بو خوش فاضل

دقدیم کی، جان سنونله بی پرده صحبت ایسته

آیدور بو شرطیله کیم اولمایا جسم حائل

شاعر نامدار دیگری که از حافظ آشکارا متأثر است احمدپاشا است

قبل از ذکر نمونه از نظیره این شاعر از نظر شناسائی درجه شهرت و
تاثیر حافظ بر دربار پیر احتشام عثمانی به ذکر تضمینی از حافظ بالبدیهه
در حضور سلطان محمد فاتح از سوی احمدپاشا می پردازیم .

سلطان که شیفته اشعار حافظ و خود نیز نظیره چند بر اشعار حافظ
دارد این بیت حافظ را ترنم می کند :

آنان که خاک را بنظر کیمیا کنند

و احمدپاشا فوراً اضافه می کند : خاک جواهر قدمت توتیا کنند .

پادشاه عثمانی چنان غرق شادی میگردد که فرمان میدهد تا دهان شاعر
را از جواهرهای ناب پر کنند . اینک دو نمونه از دو نظیره :

حافظ :

روضه خلدبرین خلوت درویشا نست * مایه محتشمی همت درویشا نست
احمدپاشا :

جنتین قاپوسودور خلوتی درویش لرون

یخر و گوک تاپوسو دور همتی درویش لرون

حافظ :

زبان خامه ندارد سربیان فراق * وگرنه شرح دهم با تو داستان فراق
این بیت به فارسی از خود احمدپاشا است

زبان خامه جگر سوزا زبیا ن فراق * به دوستان چه نویسم ز داستان فراق
نکته قابل توجه اینست که نه تنها شاعران زبردست ادبیات متأثر از
حافظند بلکه حکمداران نشسته بر اریکه قدرت دولت عثمانی نه تنها به شعر
می بالند و شاعری را مایه افتخاری برتر از سلطنت می دانند بلکه با همه
قدرت پیرو حافظ یک لایق با بندوا را این دسته با پیدسلطان محمد فاتح را شمرد
که با تخلصی عونی نظیره گوی حافظ است .

حافظ:

اگر آن ترک شیرازی بدست آرد دل ما را

به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را

سلطان محمد فاتح با تخلص عونی:

اگر آن گبر افرنگی بدست آرد دل ما را * بخال هندویش بخشم ستنبول و قلاتا را

حافظ گفت:

ایام عمر گر چه برفتن شتاب کرد * ساقی بدور با ده گلگون عتاب کرد

رشته صبرم بمقراض غمت ببریده شد * زود بسطنت رسد هر که بود گدای تو

فاتح (عونی) گفت:

ساقیا می ده که ایام بهار از دست رفت

چون رسد فصل خزان باغ و بهار از دست رفت

جامه صبرم بمقراض غمت ببریده شد

گدای یار بودن به ز فراق جهان داری

چنانچه دیده میشود حکمدار قدرتمند عثمانی که فاتح استانبول است

مانند حافظ سمرقند و بخارا را متعلق به تیمور را در مقابل عشوہ دلدار

نمی بخشد بلکه در قسمت اروپائی و آسیائی پایتخت بیزانس را که خود فتح

کرده است می بخشد ولی در شعر حافظ هیچ تغییری جز دو اسم مورد نظر نمیدهد

و این نشانگر آنست که حافظ در حیات خویش و سالهای نزدیک بعد مرگ نه

تنها در ادبیات ترک بلکه در قلب و احساس حکمداران ترک نیز جای دارد

و البته این تاثیر با شدت بیشتری در سالهای بعد چنانچه خواهیم دید تا سرحد

تقلید و نظیر پیشرفته است.

دو شاعر بزرگ قرن شانزدهم میلادی: فضولی (۱۴۹۳-۱۵۵۶) و باقی

(۱۵۲۶-۱۶۰۰ میلادی) بطور مسلم بارها دیوان حافظ را خوانده و مرور

کرده اند. ولی فضولی از این مطالعه و مرور بیش از تقلید متوجه مضامین

حافظ بوده. و طرز بکار گرفتن تراکیب و صنایع ادبی و از همه مهمتر

استفاده از تعابیر مشترک ادب اسلامیت حافظ از آنها سودجسته است از این

رو نمیشود فضولی را مقلدی از حافظ و یا بشدت متأثر از او شناخت نمونه های

زیرین این واقعیت را به روشنی توضیح می دهد:

حافظ:

مقام اصلی ما گوشه خرابات است * خداش خیر دهد آنکه این عمارت کرد

شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین حائل * کجا دانند حال ما سبکباران ساحلها

ره نبردیم بمقصود خود اندر شیراز * خرم آنروز که حافظ ره بغداد کند
گره همزوی سری برتن حافظ باشد * همچو زلفت همه را در قدمت اندازم
فضولی :

فضولی بُولدی گنج عافیت میخانه کنجینده (بُولدی= تاپدی)
مبارک ملکدور اُول مُلک ویران اُولماسون یا رب
بیابان گردمجنوندا ن غم و دردوم سئوال اقمه
نه بیلسون بحر حالون اُول کی منزلگاهی ساحلدور
فضولی ائیلهدی آهنگ عیش خانه روم

اسیر محنت بغداد گوردوگون گونلوم
مین حان اولایدی کاش من دلشکستهده

تا هر بیریریلله بیرکز اولایدیم فدا سنه
باقی شاعری است که بنا به تشخیص عثمانی شناس معروف ژوزف رون -
هومر باید او را در ردیف متنبی در شعر عرب و حافظ در شعر ایرانی شناخت
و او را مرحله‌ای از مراحل ادبیات عثمانی دانست .
در حقیقت چنان است و نظریه هومر را واقفین ادبیات عثمانی مورد
تایید قرار داده اند .

باقی از حافظ که در حقیقت قله رفیعی از آثار جاویدان ادبیات
انسانی است سه غزل را تخمیس کرده است و بنا بر اصول شعری در هر بیت
تخمیس سه بیت از هر بند از باقی و دوبیت از حافظ است .

تخمیس آزمایشی است بسیار حدی زیرا شاعری که دست به این آزمایش
میزند خود را هم ردیف شاعری میدانند که شعرش را مورد تخمیس قرار داده است
و اگر چنین نباشد برای هر خواننده فرصت چنین مقایسه‌ای هست اینک
ما از هر تخمیس تنها یک بند را برای تامل چنین فرصتی نقل میکنیم .

توئی که وصف تو جز سایه الهی نیست
نه عدل و داد عدل تو یا دشا هی نیست
بدان خدای کزان راست تر خدائی نیست

" جز آستان توام در جهان یناهی نیست

سر مرا به جز این در حواله گاهی نیست"

از غزل دوم بند نخست آن :

سه چاه و رفعت خود سر در آسمان دارم
جو آفتاب فلک تاج زرنشان دارم

به سروری و سرافرازی و جهان‌داری
"ترا که هرچه مراد است در جهان داری
چه غم ز حال ضعیفان ناتوان داری"

بندی از سومین غزل
ای که در جنب این دایره داخل باشی
تو چرا از خطر واقعه غافل باشی
چند در بند غم دولت زائل باشی

"نوبها راست در آن کوش که خوشدل باشی
که بسی گل بدمد باز تو در گل باشی"

باقی که به حق عنوان ملک الشعرا ی روم را بدست آورده است غیر از
سه تخمینی که از هریک بندی ذکر شد بر غزلیات حافظ نظیره هائی سروده که
در اینجا تنها به ذکر یک نمونه اکتفا می کنیم تا از یک طرف قدرت نظیره
باقی و تاثیر نفوذ حافظ بر ملک الشعرا ی روم مشخص شود و هم دامنه نفوذ
زبان و ادب پارسی در قرن شانزدهم عثمانی مشخص گردد البته تشخیص
هنرمائی باقی در برابر تاج زرنشان ادب پارسی بعهدہ اساتید شعر
شناس ادبیات تطبیقی است
از حافظ :

شاهد آن نیست که موئی و میانی دارد * بنده خلعت آن باش که آنی دارد

از باقی :

دارد
قصه عشق دیگرگونه زیانی دارد * آن نه سریست که تقریر و بیانی
علاقه مشتاقانه باقی به حافظ و ادب پارسی نشانه ایست بر تایید
این نظر که ادبیات پارسی در قرن شانزدهم میلادی تاثیر خود را بر ادبیات
این عصر عثمانی هم ساج هم زبانی پیش برده است بطوریکه هم شاعر عثمانی
استادانه به استقبال استادان ادب پیش تاخته فارسی میرود و هم حد
اقل در سطوح بالای فرهنگی و مخصوص دربار آل عثمان هر کس فارسی را در حد
ذوق ولذت بری میدانند این تا در قرن هفدهم بیش از پیش دیده میشود و
چنانچه خواهیم دید تا قریبهای هیجدهم و نوزدهم که قرنهای آخر ادبیات
کلاسیک ترک است همچنان این نفوذ و تاثیر ادامه دارد

حافظ و قرن هفدهم ادبیات کلاسیک ترک *

از نظر نظیره سویی سر حافظ قرن هفدهم شاخص قرنهایست
ریرا در این قرن دیگر به صورت تخمیس چند غزل یا نظیره ای بر چند بیت

حافظ در صحنه نیست بلکه در میدان هنر حافظ با همه دیوان خود قرار دارد و این بار همه‌گی دیوان و پیا قسمت برگزیده از آن مطرح نظیره است و ایمن نشانه آنست که دیگر شاعر غمناقی با اعتماد به فارسی دانی و بلاغت و شعر شناسی خویش به مقابله همه دیوان حافظ می رود.

ما در این زمینه فقط به دو شاعر پیسنده می کنیم نخست از عالی که به ۵۳ غزل حافظ در همان وزن و مشخصات بلاغی نظیره نوشته و سپس از شاهدی که دیوانی به فارسی مشابه تما می دیوان حافظ به وجود آورده است.

چنانچه در مورد نظیره‌های باقی عنوان شد چون موضوع این مقال بیان تاثیر حافظ بر ادبیات ترک و بررسی سیر تاریخی آنست از ورود به مبحث بررسی و مقایسه این آثار خودداری می‌کنیم چون کار است درخور کارشناسان ادبیات تطبیقی و تنها به ذکر مختصری از کیفیت نگارش و مشخصات آن اکتفا می‌کنیم.

نظیره ۵۳ غزلی عالی

عالی نظیره را در کتابی که به فارسی به نام مجمع البحرین نگاشته و تنها نسخه منحصر به فردی از آن تا امروز شناخته شده است جای داده و بر آن مقدمه تقریباً مفصل به فارسی دارد

ما از ارزیابی عالی در حق این اثر خویش که گاهی مبالغه آمیز است و در آن خود را برتراز حافظ می بیند خودداری می‌کنیم ولی می‌گوئیم اگر مبالغه نیز باشد جرئت بلند پروازی شاعر غمناقی نماینگر و قوف کامل او به ادب پارسی است.

عالی در جریان یک ناهنجاری روانی که تنها دو ماه به طول انجامیده است این نظیره را به پایان برده و ملامت خود را با زیافته است.

نظیره شاهدی

شاهدی که تما می دیوان حافظ را غزل به غزل به فارسی با همان وزن و قافیه به نظم کشیده است در حقیقت دیوانی معادل دیوان حافظ بوجود آورده است که تا امروز تنها نسخه منحصر به فردی شناسائی شده است.

شاهدی فرزند پدیری است که بنا به امر سلطان محمد فاتح برای تکمیل علوم به ایران فرستاده شده. پدر ابراهیم شاهدی پس از اتمام تحصیلاتش در رشته حکمت و عرفان به زاویه داری شهر موغلا از طرف فاتح منصوب و ابراهیم تحت تربیت او قرار گرفته و فارسی را از پدر تا آنجا آموخته است که

علاوه بر تنظیم نظیره فرهنگی به فارسی و ترکی نموده است شاهدی دیوانی با نام تحفه شاهدی به ترکی نیز دارد.

چه شاهدی و چه عالی با تنظیم اینگونه نظیره ها نه تنها عشق و علاقه خود را به حافظ اثبات میکنند بلکه نمونه از شاعران معنوی عارفی آزاده اند که پیام آزادی از خودپرستی و وارستگی از قید هر تعلق جز محبت و دیگرخواهی را به دنیا منتشر ساخته اند.

✧ قرن هفدهم و حافظ در ادبیات عثمانی ✧

از شاعران این قرن تاثیر روشن و آشکار حافظ درد و شاعران مدارت ترک نغمی (۱۵۷۲-۱۶۳۵) و نایی (۱۶۴۲-۱۷۱۲) بیشتر از شاعران دیگر این عصر دیده می شود.

ولی بلافاصله با پیدا ضافه کرد که ادب عثمانی پس از سه قرن تعلیم در ادبیات پارسی از مراحل تقلید و نظیره به سطح خودکفائی و ادعای برابری و پیاچنانچه در نغمی دیده میشود و ادعا میگردد به برتری از استاد رسیده است و بنا بر این در این عصر تنها شعر عثمانی از نظر اسلوب از ادب پارسی الهام میگیرد و فقط مقلدی ساده نیست.

نغمی و حافظ

نغمی نیز مانند همعصران شاعر خویش از نخستین روزهای شاعری خویش مکرر دیوانهای سعدی (وفات ۱۲۹۴) و حافظ را مورد مطالعه قرار داده و برای شعر خویش را هنما شناخته است و با توجه به شیوع سبک هندی و نازک اندیشی این سبک عرفی نیز مورد توجه نغمی بوده است.

ما در اینجا تنها به مواردی که نغمی بوضوح از حافظ در شعر خود یاد میکند و کیفیت این تاثیر آشکارا میگردد آنهم به ذکر یکی دو نمونه می پردازیم. نغمی که کنا را حافظ با بسیاری از شاعران ایران و در این میان با محتشم آشناست در قصیده ای که در آن به مدح سلطان مراد پرداخته و مطلع و ترجمه آن چنین است:

اسدی نسیم نوبهار آچیلدی گوللر صبحدم

آچسُون بیزیمده گُونلوموز ساقی مددصُون حامجم

به مدح خویش پرداخته و می گوید:

سوزده نظیرا و لماز منه گرا و لسا عالم بیرینا

پَر طمطراق و خوش ادا نه حافظ و نه محتشم

صُون حام جم = حامجم تقدیم ائله.

اگر همه جهان روبروی من بایستد با زهم در سخن کسی که با من برابری کند وجود ندارد خواه محتشم کاشی باشد، خواه حافظ شیرازی . البته اگر شهرت محتشم را درگیراگیر عظمت صفویان در نظر بگیریم برتری حافظ و محتشم در شعر نفعی تعجب انگیز نیست ولی بهر حال نشانگر آنست که هزدوی آنها در چشم نفعی با همگی دنیای ادب و هنر برابرند . نفعی در قصیده‌های باردیدف سختم (سوزوم) از حافظ و عرفی یاد میکند و چنین می گوید :

نفعی نه سوز ادا سینا عرفی و حافظین

ایا بنیم سرآمد و ممتاز ز دیر سوزوم
اگر از خود ستا فیهای شاعرانه نفعی بگذریم باید بگوئیم با همه اینکه بارواج سبک هندی و شهرت هند آسیاگیر این سبک و عظمت عرفی در میدان - داری سبک هندی در نظر نفعی هم طرازی حافظ و عرفی شکست ناپذیری شهرت و عظمت حافظ را اثبات میکند .

با همه خود ستا فیها و مقایسه سازیها نفعی خود را مخلصانه ملهم از حافظ میدانند و چنین اعتراف می کند

بویله خوش طبعان مرتدانه غزل می دردی لؤل

صونما گرجام فیضی حافظ شیراز دست

نابی و حافظ

نابی از سرمکتبداران سبک هندی در ادبیات عثمانی است و همه مشخصا این سبک را از نظر نازکی معنی و ظرافت مضمون استادانه میدانند با این همه بلکه او هم مثل بسیاری از سخن شناسان حافظ را پیش ساز این سبک می شمارد و یا تمایل ادبی احساس می کند .

نابی که دیوانچه‌ای نیز به فارسی دارد و در بیست تخمیس او مولانا حافظ ، جامی ، عرفی ، صائب ، گلیم ، نظیری ، طالب عالی و شوکت بخاری مورد تخمیس قرار گرفته اند البته شاعران ترک مانند سلطان سلیم و فیضی و شفائی و میلی از شاعران سبک هند در تخمیسهای بیست گانه او جای دارند و لوسی بیشتر توجه به شاعران ایرانی وابسته هندی عارفانی مانند مولانا است اینها دور از معمول نیست زیرا سبک هندی سبک روز و عرفان کالای همیشه رایج ادب عثمانی است ولی توجه او به حافظ نمیرانی این تاثیر دیرپا و نمیرار را تا اواخر قرن هفدهم به خوبی نشان می دهد .

اینگ تخمیس او از غزل حافظ

خسته بودم. که علاج از نطام دادند
بسته بودم. که خلاص از حفراتم دادند
تشنه بودم. قدح از نیل و فراتم دادند

"دوش وقت سحر از غصه نجاتم دادند
اندر آن ظلمت شب آب حیاتم دادند."
نابی با این همه در نظریه دیوان شاهی از نخستین غزل حافظ
نظیره‌ای که در آنجا از فنا جین قهوه و معجون سکر آوری بحث کرده است غزلی
دارد .

• حافظ در قرون بعد در ادبیات عثمانی ✽

ذکر و بررسی حافظ در قرون بعد از حوصله این بررسی مشخص و محدود
خارج است ولی با اینهمه با ذکر دو سیمای نامدار ادبیات عثمانی ندیم و
شیخ غالب به این بحث خاتمه می دهیم .
ندیم

ندیم شاعر دوران احتشام و عشرت آل عثمان است شاعر باغهای سعد
آباد و عصر لاله است و انتظار اینک که مانند شاعران مقدم بر خویش تحت
تاثیر حافظ عارف و رند مشرب گردد بیجا است ولی اگر گفته شود که به هیچ
صورت از حافظ متأثر نیست بیجا است اساساً شاعران ترک در این دوره بیشتر
از مکتب حافظ از مکتب هند و اسلوب آن و در این میان نه ما شب، شوکت بخاری،
عرفی و کلیم متأثرند دیگر حافظ نظیره نوشته نمیشود ولی ابیاتی از
او مورد نظر قرار میگیرد به عنوان نمونه ندیم این بیت حافظ را

هیچست سا قیا قدحی پر شراب کن دور فلک درنگ ندارد شتاب کن

وبیتی به فارسی از ندیم

لعلت چو غنچه بزم سرخ شراب کن خط دمیده سرمه چشم حباب کن

وبیتی دیگر از حافظ

دوش رفتم به دمیکده خواب آلوده خرقه تردامن سجاده شراب آلوده

وبیتی از ندیم:

تا کمرگاهینا دک غمزه سی خواب آلوده تا گریبانینا دک چشمی شراب آلوده

ندیم با تضمینی بیتی از حافظ مدسی سروده است که در اینجا به ذکر

بندی از آن اکتفا می کنیم .

مدس فارسی ندیم :

دلت بر آتش پرتاب و تب سپند میباید

همیشه خاطر پاک تو مستمند می‌باد
به دست رگزنی بازوت درکمند می‌باد
سر مبارکت از خستگی به بند می‌باد

"تنت به ناز طیبیان نیازمند می‌باد
وجود نازکت آزرده گونند می‌باد"

و سرانجام شیخ غالب و حافظ

قدرت و وسعت خیال و کمال اسلوب شیخ غالب از نقاط مشترک او و حافظ است این آخرین شاعر دوران ادبیات کلاسیک ترک نیز هم با حافظ آشناست و هم از دوستان اران مکتب ادبی او.

ندیم که بیش از حافظ پیرو شوکت بخاری است با این همه از حافظ جدا

نیست. نظیره از شیخ غالب برغزلی از حافظ :

آن شب قدری که گویند اهل غلوت امشب است

یار باین تاثیر دولت در کدامین کوکب است

و نظیره غالب :

در سپهر سینه ام داغ محبت کوکب است

لیک این مهوش کجا دانده که روزش بی شب است

شیخ غالب نظیره دیگری نیز دارد ولی ما به ذکر تخمینی از او که فارسی

و ترکی را در این تخمیس جوش داده است بسنده می کنیم .

تخمیس ترکی و فارسی شیخ و بندی از آن

بیر شبان که دلیل اولموشدی خماری ایله شکست

شعله جانای ظلام غم اقبوب تیره و مست

گلدی چون صبح صفا ناگه او ظالم سرمست

"زلف آشفته و خوی کرده و غندان لب و مست

پیرهن چاک و غزلخوان و صراحی دردست "

شیخ غالب با همه نازشی که به سرودن غزلهای عاشقانه خود دارد در قصیده

که به شیخ الاسلام وقت شریف افندی اهدا کرده است در بیتی خود را برتر از حافظ

می بیند با زهوا خواه و هوادار اوست و گرنه روی سخن با دیگری می بود و در این

بیت قصیده به فارسی غالب می گوید :

کلکم به بزم چون غزل عاشقانه گفت از سوز رشک خاطر حافظ فکار کرد

بحث و بررسی از تاثیر حافظ این بزرگ شاعر، مکتب سا زوا سلوب آفرین

احصا سمند و خیال پرور، بر ادبیات کلاسیک ترک در اینجا و در این بحث خاتمه

می پذیرد ولی تاثیر او بر جهان هنر و در این میان بر هنر و ادب ترک تا
 امروز ادامه دارد زیرا او که دلش به عشق زنده است تا عشق باقی است و زیر
 این گنبد کبود از خوش صدائی باقی است حافظ باقی است
 هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق * ثبت است در جریده عالم دوام او

عافی تبریزی

=====

* یولداش داغی *

ایشیقلی گونده جانان دوستلاریم * قارانیلیق گنجهده دوشمان اولوبلار
 اورهگ قانیله بسله نن گوللر * دومانلی قیشدا پیکان اولوبلار

o o o o

جوانلیق گلشنیم صولدی سارالدی * گفنیش دونیام خیردالانیب دارالدی
 گونش سؤنوب اولدو زلاریم قارالدی * گونلریم بیرسیریندن یامان اولوبلار

o o o o o

اوجا داغلار من دولانیم باشیزا * قوربان اولوم گؤزلریزه قاشیزا
 بیر صوروشون نه گلدی یولداشیزا * گؤزلریم داغلارا حئیران اولوبلار

o o o o o o

حئیف جانیم یار یولونداضای اولدی * اوره گیم قان، سؤز صحبتیم وای اولدی
 ببهک لریم آغلاما خدان بای اولدی * آرزیلاریم بوتون تالان اولوبلار

o o o o o o

اوره گیمی اؤز یولداشیم داغلادی * قوللاریمی زنجیرله ییب باغلادی
 داغلار داشلار احوالیم آغلادی * اوره گلرسینه ده داشدان اولوبلار

o o o o o

مردا یگیدلر داردا قالیب باخیرلار * اوره گ لری نیزه لره تاخیرلار
 دانیسانی یان دیریب بوراخیرلار * تولکی لر چاققاللارا اعلان اولوبلار

✽ روزنامه استقلال ✽ (۱)

از بدو قیام ایران بر علیه خودکامگی، دولت‌های استعماری، ناظر رویدادهای جنبش مشروطیت بودند. در آغا زنهضت، دولت بریتانیا در ظاهر از این جنبش هواداری میکرد. چون پس از پیروزی ملت ایران در واقعه رژی که منجر به شکست سیاست استعماری انگلیس در ایران شده و در نتیجه نفوذ و قدرت رقیبش، امپراطوری روسیه زیادتر گردیده بود لذا در روزهای اول قیام، دولت انگلستان از مشروطه خواهان جانبداری و حتی درب‌های سفارتخانه‌اش را در تهران و کنسولگری‌ها پیش را در شهرستانها به روی آزاد-یخواهان باز گذاشته بود، به این امید که هم قدرت دربار را که سرنخ دردست سفیر امپراطور روسیه بود کاهش دهد و هم به تدریج چهره‌های به ظاهر انقلابی را در میان مشروطه خواهان جا داده و با دست‌آنها انقلاب را منحرف کند. این توطئه شوم در تهران و سایر نقاط ایران که نهضت در آنجا ریشه داشت عملی شد چنان که احمد کسروی می نویسد: "آن که دسته آزادخواهان تهران بود رشته آن‌ها در دست کسانی بود که خود همراز کارکنان روس و انگلیس بودند" (۲) متأسفانه در رشت و اصفهان نیز سردمداران جنبش با ابرقدرتهای آن روزگار سرسوری داشتند و بالاخره دیدیم که انقلاب مشروطیت با دست‌آنها به سوئی کشانده شد که استعمارگران می خواستند. لکن این طرح خائنانه بر اثر هوشیاری رهبران و مردم تبریز نتوانست در این شهر عملی شود.

پس از به توپ بسته شدن مجلس و قیام مردم تبریز، دولتین روس و انگلیس ناظر حوادث تبریز بودند و برای به سازش کشاندن نهضت در آذربایجان به تمام شگردها و ترفندهای خدعه آمیز متوسل شدند لکن چون راهبری انقلاب دردست های پرتوان مردانی بیدار و دوراندیش بود تمام توطئه‌های دشمنان خلق در آذربایجان نقش بر آب شد. بالاخره ابرقدرت‌های آن عصر به این نتیجه رسیدند که اگر به این خیزش مردمی از طریق مداخله نظامی نقطه پایان گذاشته نشود منافع نامشروع آن‌ها نه تنها در ایران بلکه در تمام منطقه با خطر جدی روبرو خواهد شد. آن‌ها به وضوح می دیدند که نیروهای استبداد در برابر مجاهدین جان برکف آذربایجان به هر ترفندی دست زده ولی با ولی با شکست روبرو شده اند و عنقریب آزادخواهان، دولتیان را شکست داده و به سوی تهران روانه خواهند شد لذا آن‌ها تصمیم می گیرند که واقعه را قبل

از وقوع چاره‌کنند، چون اگر تهران به دست انقلابیون اصیل ورهبران مردمی تبریز آزادی شد آن موقع برای دولت‌های استعما رگرفا جعه خطرناکی به وقوع می‌پیوست زیرا همچنان که نتوانسته بودند آن‌ها را در تبریز به سازش بکشانند، در تهران هم از عهده این کار بر نمی‌آمدند و آن وقت بود که انقلاب در مسیر اصلی‌ش که همانا محو خودکامگی و نابودی سلطه قدرت‌های امپریالیستی بود به پیش می‌رفت و در نتیجه نه تنها دستشان از کشور ایران کوتاه می‌شد بلکه شبه‌قاره هند مستعمره بریتانیا به خطر می‌افتاد و ایالات جنوبی روسیه از جمله قفقاز با تاسی به مردم آذربایجان بر علیه تزاری می‌شود. رسیدند و بدین ترتیب تمام معادلات سیاسی منطقه به هم می‌خورد و محاسبات ژئوپلیتیکی امپراطوری بریتانیا ی کبیر! که تسلط بز تمام نقاط حساس و سوق الجیشی جهان بود در هم می‌ریخت. لذا نمایندگان این دو ابر قدرت خونخوار تصمیم می‌گیرند تا دیر نشده با مداخله نظامی مانع از این رویداد بزرگ بشوند و در پی این تصمیم نیروهای مملح تزار روسیه در ظاهر برای باز کردن راه آذوقه و در باطن جهت خفه کردن انقلاب، وارد تبریزی می‌شوند و به قول مرحوم دکتر مهدی ملک زاده فرزندشادروان ملک المتکلمین: "بدبختی ای که از دیر زمانی بر سر ملت تبریز سایه افکنده بود و مصیبتی که چون شمشیر دموکلس بالای سر مردم آن سامان آویخته شده بود با آخره چون صاعقه بر سر آنان فرود آمد و فجایع و بدبختی‌هایی به وجود آورد که تاریخ بشر نظیر آن را کمتر دیده و به خاطر دارد" (۳)

محمد علی شاه خائن با این که توسط سفیران روس و انگلیس صراحتاً وعده داده بود که پس از پایان جنگ، راه‌ها را باز کرده و از ورود خواربار و آذوقه به شهرمانعت نکنند ولی مثل همیشه، به قولش وفا نکرد. چون وی می‌خواست همان کاری را که به وسیله عین الدوله و سایر لمپن‌های مزدورش نتوانسته بود انجام دهد به دست اردوی جرار روس عملی سازد و علاوه بر مشروطه شیردلان آذربایجان را نیز با سونیزه‌های ارتش بیگانه از سر راهش بردارد و با دست قشون اجنبی از هموطنان آزاده خود انتقام بگیرد.

مردم ستم‌دیده تبریز برای آن که خاک وطن به دست روس‌ها نیفتاده و ثمرات انقلاب و مجاهدت‌های فرزندان غیور آذربایجان پایمال سم ستور بیگانگان ددمنش نگردد با هزاران سختی و سیه‌روزی، گرسنگی و انواع فشارها را تحمل می‌کردند تا استقلال و تمامیت ارضی میهنشان را حفظ نمایند. با وجود این روز پنجم اردیبهشت ۱۲۸۸ نامه‌ای از کنسول انگلیس به این مضمون

به انجمن ایالتی آذربایجان رسید، چون دولت ایران از با ز نمودن راه خودداری می نماید دولتین روس و انگلیس تصمیم گرفتند که خود راه آذوقه را باز نمایند. این نامه کنسول مزور انگلیس همانند پتگی بر سر رهبران آزادخواهان تبریز فرود آمد و آنان را بسپا مضطرب و نگران ساخت. سران انقلاب در انجمن ایالتی آذربایجان گروهی آمده و به شور پرداختند و در نتیجه رئیس انجمن، اجلال الملک و حاج علی قره داغی را نزد کنسول انگلیس فرستاده و تقاضا کردند که به دولت های متبوعه شان تلگراف کنند و از آنها بخواهند که به خود مشروطه خواهان فرصت دهند تا با محمد علی شاه کنار آمده و راه آذوقه را باز کنند. آن سه نفر سپس به تلگرافخانه هند و اروپا رفته تلگراف ذیل را که آثار از خود گذشتگی و وطن دوستی از آن به خوبی نمایان است به محمد علی شاه مخابره کردند: شاه به جای پدر و ملت به جای فرزند است اگر رنجش میان پدر و فرزندان رخ می دهد نباید همسایگان پا به میان گذارند ما هر چه می خواستیم از آن در می گذریم و شهر را به اعلیحضرت می سپاریم، هر رفتاری با ما می خواهند بکنند، اعلیحضرت بی درنگ دستور دهند راه آذوقه باز شود و جایی برای گذشتن سپاه روس به خاک ایران باز نماند.

لحظات پراضطرابی بود، آزاداندیشان این دپارک با هزاران امید و آرزو، بیازده ماه، تمام مشقات و دشواری ها را تحمل کرده بودند که بالاخره استقلال میهنشان را تا میان و در یک فضای آزاد دوزیر سایه حاکمیت قانسون زندگی کنند، اکنون که می دیدند آن همه آمال و خواست های برحقشان مورد تجاوز قرار می گیرد در غم جانگاه فرورفته بودند، چون دردناکترین بدبختی یک ملت این است که در میهن خود اسیر سربازان بیگانه شود.

اعضای انجمن و رهبران انقلاب، همچون پدر مرده ها گریه می کردند و از بخت بد خود و سیه روزی مردمشان می نالیدند در آن لحظات حساس، آن شیر مردان وطن دوست برای جلوگیری از آن فاجعه دلگداز حاضر بودند به هر گونه ایثار و فداکاری دست بزنند. ستارخان سردار ملی آن شیر بیشه شجاعت می گفت برای حفظ وطن، شما با محمد علی شاه کنار بیایید، من سوار بر اسب خود به طرفی روانه می شوم....

هنوز چند ساعت پیشتر از مخابره تلگرافی میان تهران و تبریز گذشته بود که به تبریز خبر رسید قشون روس از سر حد گذشت و به سوی تبریز رهسپار شد رهبران ملت برای آخرین بار این تلگراف را به نمایندگان شاه مخابره کردند و با یاس و ناامیدی تلگرافخانه را ترک کردند.

حضور آقا یان عظام، الان خبر بدبختی غیرمستوقع رسید و خاکستر مذلت بر سر مملکت... بیخته شد. انالله وانا الیه راجعون مغرضین ملک و ملت بسه سلامت باشند. تمام این الحاحات جزای این بود که بلا نازل نگردد. الان خبر تلگرافی رسید که قشون روس از سر حد گذشت تا حال سیصد و پنجاه نفر گذشته و مشغول لشکرکشی اند. دیگر هیچ حواسی برای این جمع که چون حلقه ما تم اشک حسرت به نتایج جهالت چند نفر مملکت خراب کن می ریزند، نمانده، مؤخذات این زوال مملکت اسلام را به اولیای امور گذاشته، می خواهیم مرخص بشویم و به درد خود و مصیبت وطن عزیز مشغول باشیم، قلم در دست می لرزد دیگر تاب نوشتن ندارد.

دکتر مهدی ملک زاده در جلد پنجم اثرش به خوانندگانش چنین توصیه می کند:

"از کسانی که این تاریخ را می خوانند تقاضا دارم که این دو تلگراف نما - یندگان ملت ستم دیده و مایوس تبریز را دو مرتبه، سه مرتبه بلکه صد مرتبه بخوانند و به فرزندان خود نیز خواندن این دو تلگراف را که مظهر روح وطن پرستی و از خود گذشتگی ملتی است که مدت پانزده ماه با فدا کردن جان و مال و فرزند برای آزادی قیام کرد و چنان شهادت و مردانگی و فداکاری از خود نشان داد که مورد تعجب و تحسین عالمیان گردید، توصیه نماید و اینکه که بر دشمن غدا رغبه پیدا کرده و بیش از ده هزار نفر مجاهدان گذشته آماده فداکاری دارد، چون استقلال مملکت را در خطر می بیند و پای قشون اجنبی به خاک وطن باز شده برای حفظ وطن، از مشروطه، آزادی، آرزو، مال، افتخارات مجاهدت ها و فداکاری ها چشم می پوشد و به شاه ستمگر می گوید بکن با ما آنچه را که می خواهی، ولی راضی نشو و وطن از دست برود و اجنبی بر خاک مقدس ایران خیره شود" (۴)

قشون روس روز نهم اردیبهشت ماه سال ۱۲۸۸ شمسی وارد تبریزی می شود و تبریزیان با آن همه دلتنگی، خود را نمی بازند. سردار و سالار به دیستار فرمانده اردو ژنرال سنارسکی می روند و به همه مجاهدان و سایرین دستور می دهند که آرامش خود را حفظ کنند، لکن این مهمانان ناخوانده که بوئی از انسانیت نبرده بودند کم کم نیت واقعی خود را آشکار کرده و شروع به دسیسه چینی می کنند. سالدات ها که در خانه های بصیر المصلطنه اتراق کرده بودند و قبل از ورودشان به شهر کنسول های روس و انگلیس طی نامه ای که به انحن ایالتی آذربایجان فرستاده و صراحتاً قول داده بودند که: "پس از عاده

آسایش و آسودگی و امنیت این قوه بدون تاخیر و شرط و بدون این که در آتیه از اولیای دولت ایران ادعایی نماید خاک ایران را ترک و به روسیه مراجعت خواهد کرد" به جای آن از محل سکونتشان بیرون آمده، هر چه از دستشان برمی آید در حق اهالی شهر ازادیت و آزار دزبغ نمی کردند. فرماندهان و نسرال سنا رسکی مثل یک فرماندار نظامی با ساکنان شهر رفتار می کرد. کسروی می نویسد: "روز بیست و سوم اردیبهشت از سوی انجمن ایالتی و نایب‌الایاله آگاهی داده شد که مجاهدان تا هنگام ظهر تفنگ و فشنگ را از خود دور نمایند و پس از آن ساعت، کسی با ابزار جنگ در بیرون دیده نشود. مجاهدان که همراهان فزون تر از بیست هزار تن و بیشتر ایشان جوانان بی بساک و گردنکش بودند از روی تربیتی که در آن یا زده ماه یافته و همیشه دستورهای سردستان را به خرسندی می پذیرفتند این فرمان را نیز با همه سختی که داشت به آسانی پذیرفته و دسته دسته به سوی خانه های خود می رفتند که ابزار جنگ فروگذارند و رخت دیگرگونه نمایند و بیشتر ایشان تفنگ از ارک گرفته بودند که با یستی به آنجا باز میارند. در این گرمای گرم هنوز یک ساعت و نیم پیش از ظهر بود که ناگهان سپاهیان روسی به کوچه و بازار ریخته هر کسی را با تفنگ و طپا نچه دیدند جلوش را گرفتند و با درشتی و دژ آهنگی که ویژه سالدات آن روزی روس بود تفنگ و فشنگ از دست او درآوردند و در این میان از ساعت و پول نیز چشم نمی پوشیدند. اگر کسان دیگری جزا مجاهدان شکیبائی نموده خشم فرومی خوردند و مردم از دور و نزدیک دندان به هم فشرده جزا موشی چاره نمی شناختند.

انجمن و نایب‌الایاله دستور برداشتن سنگرها را نیز داده بودند. روسیان به این کار هم دست انداخته از همان روز آغاز کردند و در محله ها سنگرها را با دنیا میت برمی انداختند و چه بسا در این میان خانه های پیرامون را نیز ویرانه می نمودند. و چون یک رشته از سنگرها در محله خیابان بود روز ۲۵ اردیبهشت یک دسته سالدات با سه دستگاره توپ ناگهان به آنجا درآمدند و چون از رهگذر سالدات نگران بودند نخست توپها را در برابر خانه و به پشت بام دکان نانوایی کشیده و دو توپ دیگر را در کوچه های پیرامون روبه سوی آن خانه استوار نمودند و سپس دست به کار زده یکا یک سنگرها را با دینا میت برداشتند و در این میان سیمهای تلگراف را هم پاره کردند. بیداست سالار و دیگران چه تلخی می کشیدند ولی چون می دانستند روسیان در پی بهانه اندهی چگونه تکانی به خود ندادند. بدین سان هر روز از یک گوشه شهر پیاپی آواز دینا میت

شنیده می شود که دو خاک به هوا برمی خاست " (۵)

دخالت های خودسرانه روس ها در تبریز روز به روز زیادتر می شد تا این که روز هشتم خرداد ماه روحانی مبارز شد در وان حاج شیخ علی اصغر لیل آبادی را دستگیر کرده و به روسیه فرستادند و تا امروز از آن مجاهد نستوه و پیرمرد بیدار دل خبری نشده است. همچنین در همان روز خانه یوسف حکم آبادی را با دینامیت ویران ساختند و خود او را با چند نفر دیگر دستگیر کرده و به لشکرگاه خود بزدند و هر کس صحیح یا دروغ به کنسول روس شکایتی می کرد بدون درنگ ترتیب اثر می دادند و بدین ترتیب در امور قضائی و اداری شهر دخالت می کردند. سران آزادی یقین کردند که خطر نزدیک شده و اگر دیر بجنبند شاید خطری متوجه سردار و سالار گردد. حاج اسماعیل امیر خیزی می نویسد:

" اعضای انجمن سخت نگران بودند و هر چه به سردار توصیه می کردند که چند روزی برای مصلحت در شهیندرخانه عثمانی اقامت کند، وی نمی پذیرفت. عاقبت الامرا از طریق دیگری وارد شدند. گفتند شما این همه فداکاری و جان بازی را در عرض این یکسال مگر برای آن نکردید که مملکت آباد گردد و بر استقلال مملکت صدمه ای وارد نشود؟ امروز آزادی و استقلال مملکت ایجاب می کند که شما چند روزی به نام آزادی ایران در شهیندرخانه اقامت کنید و مرحوم ثقله الاسلام هم آنچه لازم بود در این خصوص تاکید و توصیه کرد و سایر آزادیخواهان هم بیانات انجمن و ثقله الاسلام را تاکید و تائید کردند. ستارخان چون دید صلاح ندیشان چنین مصلحت می دانند گفت با آن که تحصن در شهیندرخانه برای من سخت ناگوار است ولی چون شما صلاح کشور را در این تشخیص داده اید من برخلاف میل و عقیده خود مصلحت دید شما را می پذیرم.

پس از آن که سردار نصایح آقا یان را پذیرفت، سالار نیز موافقت کرد. سایر سران آزادیخواهان و مجاهدین نیز از ایشان تبعیت کردند. در اوایل جمادی الاول بود که سردار و سالار و سایرین به شهیندرخانه رفتند " (۶)

این شیران جبهه های نبرد، در این روزهای حساس نیز با دوراندیشی آنچه صلاح ملک و ملت بود انجام می دادند چرا که آن ها به دور از هرگونه تکبر و خودخواهی هر قدمی که برمی داشتند به خاطر خلق و میهنشان بود. به قول کسروی: "آنچه تبریز را در آن هنگام نگه داشت فراخ حوصلگی ستارخان و باقرخان و دوراندیشی نمایندگان انجمن ایالتی و کاردانی نایب الایاله (اجلال الملک) بود که دست به هم داده و نگذاشتند رسته پاره گردد. اینان بنا آن همه گرفتاری ها خود را نباخته، رشته دوراندیشی را از دست نمی دادند..

تبریزیان می دانستند که در جای بسیار سختی گرفتارند و چاره جز شکیبایی و دلبری ندارند. پس از یازده ماه جنگ و جانبازی در راه آزادی کشور کنون با دشمنی همچون دولت توانای روس دچار آمده اند... تبریز روزهای بسیار بدی را به سر می داد " (۷)

در این زمینه تحلیل سیدزوزی نیز جالب است :

" پرهیزانن ایلتی وستارخان از رودروئی باقشون روس، بسیار مستدل و آگاهانه بود. چه اینان قدرت مقابله باقشون مجهزوبی حساب روس را نداشتند و محتوم بود که اگر جنگی در بیگیرد، شکست قطعی از آن مجاهدان خواهد بود که بر اثر آن پیماننی نظیر گلستان یا ترکمانچای منعقد خواهد شد. این هدف حتی از سوی محمدعلی شاه هم دنبال می شد. چه مصلحت او هم ایجاب می کرد که آذربایجان این عنصر خطرناک از نظرا و، از ایران جدا شود و جمعیت خاطر او فراهم و سلطنتش ابقا گردد. برای چنین کسانی فقط بقای خود و تائین خواستهایشان مطرح است نه صلاح ملت و مملکت، اگر در این هدف گوشه ای از مملکت جدا شود یا گروه کثیری از مردم از بین بروند مهم نیست وطن، مسئولیت، مردم، رسالت و این جور چیزها تا زمانی مطرح هستند که در جهت جریان منافع آن ها و کسانشان باشد " (۸)

سران آزادی کسانی نبودند که حتی پس از تحصن در شهیندرخانه عثمانی نیز از فعالیت های انقلابی خود دست بردارند. آن ها می دانستند که تمام آزادیخواهان کشور چشمان به آنان دوخته شده و در درجه اول می باید با انقلابیون و با مردم انقلابی و مبارزان ارتباط برقرار کنند. به همین جهت نخستین اقدام آن ها انتشار یک روزنامه بود و چون در آن روزها با یسپورش سربازان اجنبی، استقلال کشور در معرض خطر قرار گرفته بود و این بزرگمردان نیز یکسال تمام بود که در راه تائین استقلال میهنشان آن همه جانبازی کرده و خون دل خورده بودند، لذا نام روزنامه شان را استقلال نهادند.

ادوارد براون درباره این جریده می نویسد :

" روزنامه ای است که یک روز در میان در تبریز به سال ۱۳۲۷ ه. ق (۱۹۰۹ میلادی) به مدیریت میرزا آقا تبریزی مشهور به ناله ملت منتشر می شده... این روزنامه (استقلال) نتیجه اجتماع مشروطه خواهان و مدافعین تبریز به سرپرستی ستارخان و باقرخان در کنسولگری عثمانی در تبریز بود که به علت تجاوات مداوم میپاهیان تازه رسیده روسیه تزاری در حمایت اول ۱۳۲۷ ه. ق در آنجا تحصن اختیار کرده بودند. پناهندگان هیئتی از مردان مجرب و دانشمند را

از میان خود برگزیده بودند که انتشار و اداره روزنامه با هدایت و نظارت آن هیئت انجام می شده از جمله اعضای این هیئت سید محمد رضای شیرازی مدیر روزنامه مساوات که در آن ایام در تبریز اقامت داشت و میرزا احمد قزوینی که هر دو بعداً در دوره دوم مجلس شورای ملی از تبریز به نمایندگی برگزیده شدند. استقلال تا سال ۱۳۲۸ ه.ق (۱۹۱۰ میلادی) منتشر می شده این روزنامه در سیاست آزادخواه و مشروطه طلب بود ولی چنان که مستربینو آورده روش دموکراتیک نداشت... (۹)

مرحوم صدرهاشمی نیز درباره این روزنامه می نویسد:

"روزنامه استقلال به مدیریت میرزا آقا معروف به ناله ملت با چاپ سربری در شهر تبریز تا سیش و شماره اول آن در جمادی الاول ۱۳۲۷ قمری منتشر شده است. به طوری که در ضمن دو سطر در زیر، عنوان روزنامه معرفی شده و در آن وقت - یح داخه ایران و مذاکرات انجمن ایالتی درج و نوشته شده که سایر مقاله های مختصر و مفید نیز با امضای معروف پذیرفته خواهد شد.

استقلال هفته ای دو بار در چهار صفحه به قطع وزیری در چاپخانه سربری (خلیفه گری و حقیقت) چاپ و توزیع می شده و مندرجات آن بر طبق معمول جراید محلی پس از درج سرمقاله به قلم مدیر روزنامه اخبار داخه و کمی اخبار خارجه است. روزنامه استقلال بدان جهت اهمیت مخصوصی دارد که اخبار و رویدادهای آذربایجان بین سال های ۱۳۲۷ و ۱۳۲۸ قمری در آن چاپ شده و مخصوصاً بخشی از گزارش های قشون دولتی که برای سرکوبی اشرار بدان حدود عزیمت کرده و در این روزنامه دیده می شود، جایز اهمیت است مثلاً در شماره ۴۹ تحت عنوان (اخبار اردبیل - سراب در ۲۸ حمل، اوضاع اشرار) گزارشی به امضای پیرم و جعفرقلی بختیاری و نیز حوادث اردبیل و شرح فتوحات اردوی دولتی در آن درج شده است.

عنوان مراسلات و محل اداره روزنامه: تبریز، اداره استقلال در زیر اسم روزنامه سال تاسیس (۱۳۲۷) چاپ شده است. شماره ۴۹ روزنامه در تاریخ یکشنبه ۱۴ ربیع الثانی و شماره ۵۱ در ۲۴ ربیع الثانی ۱۳۲۸ قمری منتشر شده است. شماره حکمت چاپ قاهره پایتخت مصر در شماره ۹۳۵ سال ۱۷ به غره رجب ۱۳۲۷ قمری درباره انتشار روزنامه استقلال اینطور نوشته و از آن تعریف کرده است: گرامی خریدار استقلال چاپ دارالسلطنه تبریز، بدون اشعار نام مدیر و محرر و بدون تعیین قیمت آئونه اشتراک از مجمع حریت خواهان آزاده نگاشته و منطبق و توزیع گشته و چهار شماره از آن به اداره رسیده و چشم

وطن پرستان از خواندن آن روشن . ما نمی دانیم در تظاهرات اینان مگر چه سرشته که با این مصائب سه ساله و محاصره یکساله (منظور حوادث و انقلابات آذربایجان است) همین که راه تنفسان برایشان با زهدی درنگ دست برسیف قلم زدند .

آنچه در روزنامه حکمت اشاره شده نام مدیر، محرر و قیمت آبرونه اشتراک در روزنامه استقلال ذکر نشده مربوط به شماره های اولیه آن است . روز - نامه استقلال مدت یکسال تمام یعنی تا آخر ربیع الثانی ۱۳۲۸ منتشر شده و در شعبان سال یاد شده مدیر روزنامه ، اخطار نامه از تبریز برای روزنامه حکمت چاپ مصرف رستاده و در آن اشاره به تعطیل روزنامه نموده و از مشترکین درخواست کرده که اداره روزنامه استقلال را در جزو ادارات منحل بشناسند . مدیر روزنامه حکمت اخطار نامه یاد شده را به ضمیمه شرحی که چرا آذر - با یجان مهدوم و مؤسس مشروطیت با یداین چنین باشد . در شماره ۵ سال ۱۹ مورز : چهارشنبه ۱۵ شوال ۱۳۲۸ قمری روزنامه چاپ کرده و ما عیناً آن را برای مزه اطلاع خوانندگان گرامی نقل می کنیم .

اخطار نامه اداره استقلال تبریز شعبان ۱۳۲۸

" هم قلم محترم ما ، بسیار متاسفم از این که نتوانستیم در ادامه و تخلیه جریده استقلال با سایر معاصرین همراهی نمایم و این خدمت را به انجام رسانیم ، اگر چه یکسال تمام در فشار روقیت و ذلت با وجود شکستگی و تنهایی به انتشار آن موفق شدم . به امید آن که حیات آذربایجانی روزی این سلسله تقدیر را بر دادر دولی چون آن انتظار به پایان رسید ما یوس از تعقیب گردیده و سر به گریبان خموشی کشیدیم . اینک این اخطار نامه را بر حسب وعده که از انتشار سال دوم روزنامه و رفع تعطیل موقتی داده شده بود به آن اداره محترمه می فرستم ، مشترکین عظام و هموطنان گرامی این اداره محقر ملیه را نیز در جزو ادارات جراید منحل مستحیله بشناسند ، اربابان جراید نیز که به عنوان معاوضه روزنامه می فرستاد چون روزنامه نیست دیگر نفرستند . " خادم اداره استقلال ، میرزا آقا ناله ملت " (۱۵)

با انتشار این روزنامه سران انقلاب نه تنها با مردم و آزادیخواهان در ارتباط بودند بلکه انقلاب را از داخل شهبند رخا نه رهبری می کردند . این شیر مردان از روزی که برخلاف میلشان تحصن اختیار کردند یک لحظه بیکار ننشستند و از هر فرصتی برای پیشبرد انقلاب و محکومیت اعمال تحاوزکارانه قدرت های استعمارگرا استفاده کردند . آن ها با ترتیب دادن

متینگ های عمومی صدای مظلومیت ملتشان را به گوش جهان می رساندند و این اقدامات انقلابی آنان چنان موثر می افتد که سبب وحشت استعمارگران می گردد. این ترس و وحشت از تلگراف شماره ۴۷۳ سرجرج بارکلی سفیر بریتانیا در تهران که در تاریخ ۱۷ ژوئن ۱۹۰۹ خطاب به سزادواردگری وزیر امور خارجه آن دولت فرستاده کاملاً مشهود است :

تلگرام شماره ۱۵۵ مورخ ۱۵ ماه جاری مسترراتیلو از تبریز به شرح زیر است :

" متحصنین در سرکنسولگری ترکیه روز ۱۴ ماه جاری میتینگ عمومی برپا کردند. سه تن از نمایندگان مجلس شورا از تبریز در این مجمع حضور داشتند لیکن اکثریت طبقه با زرگانان شرکت نکردند و عده قلیلی در میتینگ حضور یافتند نطق های شدیداً لحنی علیه دولت های روس و انگلیس ایراد شده به عقیده اینجانب همقطر ترکیه ای من با اجازت دادن این که ساختمان سرکنسولگری او برای این مقاصد به کار برده شود از اختیار خود سوء استفاده نماید. سعید الممالک فرماندار ملیون که از سلیمان فرار کرده اینک در تبریز است و پیروان مسلح او در این حوالی به سر می برند .

من این موضوع را به همقطر ترک خود گفته ام و مشغول تحقیقات است و ضمناً به عنوان اقدام اختیاطی به سرکنسول خود دستور داده است که از اقداماتی که نا صحیح تلقی می گردد خودداری نماید" (۱۱)

مسترراتیلو و سرکنسول بریتانیا در تبریز در تلگراف دیگری که چند روز بعد فرستاده با ترس بیشتری که در این زمینه از سرجرج بارکلی چاره جوئی می کند و سرجرج بارکلی نیز عیناً تلگراف را به سزادواردگری منعکس کرده است. تلگرام شماره ۱۶۰ مورخ دیروز به شرح زیر از مسترراتیلو به اینجانب رسیده است :

" با اشاره به تلگرام شماره ۱۵۸ خود، یک دسته کوچک اما پرسر و صدائی به تحریک پرداخته و خواستار است که نیروهای روسی فوراً فرار خواهند شوند. آنان همگامی هم با کابینه در تهران داشته و مدعی هستند که کابینه نیز با آنان هم عقیده است. همچنین تحریکاتی که از ناحیه بست نشینان در سرکنسولگری ترکیه صورت می گیرد موجب نگرانی عمومی شده است. آیا راهی برای حل این مسئله در نظر دارید؟" (۱۲)

سزادواروسا لاروسا پیرشیر مردان غیرتمند که در راه پیروزی انقلاب و اعاده دموکراسی صادقانه، جان برکف از همه چیزشان گذشته و سگان کشتی طوفان زده

انقلاب را در دست های با کفایتشان گرفته بودند. بنا بر این در هر شرایطی و حتی هنگام متحصن نیز چشم آزادخواهان سراسر کشور به آن ها دوخته شده بود و چون این مردان آزاده اهل سازش با بیگانگان استثماری نبودند لذا این مورد توجه بودن آنها، سبب نا راحتی و ترس نمایندگان ابر قدرت ها میگردد چنان که سر جرج بارکلی دلوائی خود را در تلگراف شماره ۴۹۸ که در تاریخ ۲۵ ژوئن ۱۹۰۹ به سوادوار دگری رئیس دیپلماتی امپراطوری بژیتا نیا فرستاده آشکار کرده است .

شرح زیر پاسبانی است که به تلگرام شماره ۱۶۰ مستر تیلو که متن آن را طی شماره ۴۹۹ برای شما مخابره نمودم فرستاده ام .:

"دو هفته پیش مسیوما بلین به دولت خود تلگراف اطلاع داد که ستارخان و باقرخان با چه شرایطی حاضر خواهند شد پناهاگه کنونی خود را ترک کنند لیکن دولت روسیه هنوز پاسخ نداده است .

همه ملیون در سراسر مملکت که دارای فکر و شعوری هستند متاسفانه از این اقلیت پرسرو صدا و شلوغ کن تبریز حمایت می کنند" (۱۳)

این مقاله را با تحلیلی از دکتر مهدی ملک زاده به پایان می بریم که حق مطلب را ادا کرده است :

" با آن که با ورود قشون روس به تبریز کاخ آزادی واژگون گردید و مرام و آرزوهای ملت تبریز نقش بر آب شد و آنچه را که به قیمت یا زده ماه جنگ و فداکاری و دادن هزارها قربانی و تحمل مشقات جانفرسا به دست آمده بود از دست رفت .

بها ربودت و بودی و عشق بود و امید بها رفت و تورفتی و هر چه بود گذشت ولی قیام مردانه مردم تبریز سرچشمه آزادی و آزاد مردی بود که ارواح مردم ایران را سیراب کرد و تجلیات عالییه انقلاب تبریز منبع الهام و فیض قیام مقدس ایران شد .

جانبازی ملت تبریز، ملت ایران را تکان داد و انقلاب گیلان و صفهان را به وجود آورد و در نتیجه شاه بد کردار از روی تخت سرنگون شد و پس از یکسال و اندی که محدود استاره آزادی در افق ایران طلوع کرد و درفش آزادی بر سر در مجلس شورای ملی به اهتزاز درآمد و شهر و ملت به ظاهر شکست دیده و ناکام تبریز چون قهرمانی زنده در تاریخ آزادی ثبت گردید و کاخ بیدادگری امپراطوران روسیه و سلاطین قاجاریه یکی بعد از دیگری فروریخت و سیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون" (۱۴) بقیه در صفحه ۵۷

- ۷۵ آتالار سۆزلری : فاروق صفی زاده (بوزکه چی) . تیکان تپه
- ۷۶ نزهت تبریزی نین جوایندها : م. م. ناظر شرفخانه ای. صلحون آیه سی بختیار نصرت
- ۷۷ ائل قایدالاری : مهدی مازندرانی - آذر
- ۸۰ شبنمی وار : ح. م. ساوالان
- ۸۱ « دوردلو کلر - بایاتیلار » دقتیندن (۸) . سؤنمز
- ۷۲ یاسدیق اوسته فالان عینک : علیقلی کاتبی (آغداش)
- ۸۲ هجرین منه وصلین کیمی : حقیقی (اردبیل) .
- ۸۳ سؤنمه یین اولدوزلار : دقتور علی اکبر ترابی
- ۸۵ آنادیلیمزه یاردیم : محمود ملماسی (آزرم تبریزی) .
- ۸۶ صاحسی چاناق ایچر »
- ۸۷ زیارت - یازین حرمتیله : امین صدیقی (موغان - گرمی)
- ۸۸ کندیمیزین داغلارینا - گله جگم : جواد جوارلی
- ۸۹ سۆزون شهرتی : وورغون
- ۹۰ ۲۱ - بیزه گلن مکتوبلاردان : م. نوبهاری. کرکوک اوغلو، حسرت (مراغه)
- اوره گیم سیخیلیر (م. زمان - خوی) . تاپیلماز (ح. سفید گرشهانی - تبریز)
- ۹۳ خدادوست (اصفهان) . قره چی (حسین جدیدی) .
- ۹۴ ۲۲ - حامد ماکوئی نین غزلری : پرفسور ح. م. حمید .
- ۹۵ ۲۳ - شعر : ح. غ. دیلک .
- ۹۶ ۲۴ - دیلمیزین گۆزهل شعرلریندن : غ. بیگدلی .
- ۹۷ ۲۵ - کلمه دین : جلال محری .
- ۹۷ ۲۶ - نصر اوژنکلی : ث. رحمان . گنجعلی صباحی
- ۹۸ ۲۷ - آتالار سۆزو : منظوری خامنه ای .
- ۹۹ ۲۸ - انجیر : آغاجی (حکایه) . ح. م. غرپ .
- ۱۰۲ ۲۹ - قاراباغ شکسته سی : رضا اورمان (تبریز) .
- ۱۰۳ ۳۰ - وطن طورپاغی - نه سن اوزون اول : ب. واهابزاده
- ۱۰۴ ۳۱ - متن سخنرانی آقای پروفسور عبدالقادر قاراخان در کنفره حافظ در شیراز
- ۱۱۹ ۳۲ - یولداش داغی : عافی تبریزی
- ۱۲۰ ۳۳ - روزنامه استقلال : صمد سرداری نیا

VARLIQ

PERSIAN AND TURKISH
JOURNAL

وارلیق

مجله فرهنگی ، ادبی هنری
به زبانهای فارسی و ترکی